

KAYNAKLAR IŞIĞINDA BURSA'DA BİR HORASAN ERENİ: ABDAL MURAD SULTAN, TÜRBE VE TEKKEŞİ

A HORASAN ERENE IN BURSA IN THE LIGHT OF DOCUMENTS: ABDAL MURAD SULTAN TOMB AND LODGE

FAHRİ MADEN  RÖR

Sorumlu Yazar/Correspondence

HÜMEYRA KARABIYIK  RÖR

Öz

Anadolu'da Horasan'dan gelen ve bölgenin fethinde önemli rol oynayan pek çok Abdalan-ı Rum ereni bulunmaktadır. Bursa'nın fethine katılan erenlerden biri Abdal Murad Sultan'dır. Abdal Murad Sultan şehrin fethinden sonra Uludağ eteklerinde Orhan Gazi'nin desteğiyle tekkesini kurmuştur. Filidar (Fildar) Köyü başta olmak üzere tekke vakfına mülkler vakfedilmiştir. Elimizdeki kaynaklar Abdal Murad Tekkesi'nin XVII. yüzyıla kadarki faaliyetleri hakkında detaylı bilgi vermemektedir. Abdal Murad Tekkesi'yle ilgili ilk detaylı bilgiler Evliya Çelebi'ye aittir. Onun şahitliğine göre tekkede Bektaşî dervişleri muazzam büyüklükteki tekke mutfağında misafirlere hizmet vermişlerdir. Tekkenin bulunduğu bölge padişahların ve ileri gelen ayanların gelip ziyaret ve istirahat ettikleri, şehre nazır bir mesire yeri idi. Arşiv vesikaları, XVIII. yüzyılda tekkede görev yapan Bektaşî tekkenişin ve türbedarlar hakkında az da olsa bilgi vermektedir. Bektaşîliğin 1826 yılında yasaklanması üzerine Abdal Murad Tekkesi yıkılmış, bırakılan türbe mahallinin idaresi Nakşî şeyhlere devredilmiştir. XIX. yüzyıl boyunca Abdal Murad Tekkesi'nde Bektaşî-Nakşî mücadelesi baş göstermiştir. İstanbul Karyagdı Baba Tekkesi postnişini Necib Baba'nın gayretleriyle tekke yeniden Bektaşî idaresine alınmıştır. Abdal Murad Tekkesi tüm tekke ve türbelerin kapatıldığı 1925'ten sonra kaderine terk edilip bakımsız kalmış, 1933'te yıkılmıştır. Geride yalnızca Abdal Murad Sultan ile oğlu Abdal Mehmed'in mezarı kalmıştır. Yıkılan tekkenin yerine Cumhuriyet döneminde camii yaptırılmıştır. Bu çalışmada Bursa'da tasavvufî hayatta önemli yeri olan Abdal Murad Tekke, Türbe ve vakfının tarihi serüveni ana kaynaklar ışığında aydınlatılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bursa, Abdalan-ı Rum, Bektaşîlik, Abdal Murad, Necib Baba, Filidar Köyü.

Abstract

There are many Abdalan-ı Rum saints in Anatolia who came from Khorasan and played an important role in the conquest of the region. One of the saints who participated in the conquest of Bursa is Abdal Murad. After the conquest of the city, Abdal Murad established his lodge on the slopes of Uludağ with the support of Orhan Gazi. Properties were donated to the lodge foundation, especially in Filidar Village. Sources do not give detailed information about the activities of Abdal Murad Lodge until the 17th century. The first detailed information about Abdal Murad Lodge belongs to Evliya Celebi. According to his testimony, Bektashi dervishes served the guests in the enormous kitchen of the lodge. The region where the lodge was located was a recreation area overlooking the city, where notables came and rested. Archive documents give little information about Bektashi officials who worked in the lodge in the 18th century. After Bektashism was banned in 1826, Abdal Murad Lodge was demolished, and the administration of the mausoleum, which was left, was handed over to the Nakshi sheiks. During the 19th century, the Bektashi-Nakshi struggle broke out in the Abdal Murad Lodge. With the efforts of Necib Baba, the furnishing of the Istanbul Karyagdi Baba Lodge, the dervish lodge was again taken under the Bektashi administration. Abdal Murad Lodge was left to its fate after 1925 and was neglected, and was demolished in 1933. The graves of Abdal Murad and his son Abdal Mehmed remained behind. A mosque was built in place of the destroyed dervish lodge during the Republican period. In this study, the historical adventure of Abdal Murad Lodge, Tomb and foundation, which has an important place in mystical life in Bursa, is illuminated in the light of main sources.

Keywords: Bursa, Abdalan-i Rum, Bektashism, Abdal Murad, Necib Baba, Filidar Village.

Giriş

Abdal Murad Sultan'ın hayatına, kurduğu tekkesine ve faaliyetlerine muhtelif araştırmalar içerisinde kısmen değinilmiştir. Ancak bu konuda başlı başına bir makaleye tesadüf olunmamaktadır. Sözüünü ettiğimiz araştırmalar Abdal Murad Sultan'ın destansı hayatı ve faaliyetleriyle sınırlı kalmıştır. Bursa'da teşkil ettiği tekke ve adına kurulan vakfın XIV. yüzyıldan sonraki süreci hakkında kısa bazı bilgilerin dışında arşiv belgeleri, seyahatnameler veya salnameler gibi birinci elden kaynaklar dikkate alınarak bir kurumsal tarih çalışması bulunmamaktadır. Yaptığımız bu çalışma ile Abdal Murad Tekkesi'nin geçirdiği tarihi evreler aydınlatılmış, böylece hem Bursa'nın kentsel tarihi hem de tekkeler gibi sosyal hayatta önemli roller üstlenmiş kurumlardan birinin daha karanlıkta kalmış yönleri gün yüzüne taşınmış olmaktadır. Osmanlı arşivi ve vakıflar arşivindeki kayıtlar Abdal Murad Tekke ve vakfının XVII. yüzyıldan başlayarak XX. yüzyıla kadar olan faaliyetleri ve buradaki gelişmelere ışık tutmaktadır.

“Abdal” kelimesi ve tabiri “derviş”, “eren” ve “evliya” karşılığı olarak kullanılmıştır. Sözlük anlamı olarak “bedel” kelimesinin çoğuludur. Manevi varlıklarını, ruhlarını maddi vücutlarına bedel ettikleri, hiçliği ve fakirliği seçtikleri için bu unvanla anılan zatlardır. Bu zatlar kalbi safileşmiş, halktan beklenti duymadan, sırf Allah için halka faydalı olanlardır. Bektaşî meşrep Kalenderi dervişler için de kullanılan bir tabirdir. Anadolu'yu Türkleştiren, Horasan erenleri ve derviş zümreleri için de “Abdalan-ı Rum” tabiri kullanılmıştır (“Abdal”, 1977, 7-9). Bursa şehrinin fethinde, Türkleşmesinde ve Türk mahallelerin oluşmasında Horasan erenleri kolonizatör rol oynamışlar (Barkan, 1942, 279-386), ayrıca Abdal Murad Sultan bölgenin fethedilmesinde lojistik destek de sağlamıştı (Şahin, 2007, 104). Kentte yer isimlerine ve yapılara bu zatların adları verilmiş ve günümüze kadar yaşamaya devam etmiştir. Konumuz olan Abdal Murad Sultan da kendi adıyla anılan tekkeye ilave olarak manevi kimliğinin de etkisiyle cami, köy,¹ mahalle (Sevim, 1996, 149; Yahşi, 1998, 25),² köprü³, mesire yeri (Yıldırım, 2013, 701; Kumaş, 2011, 66, 105), sahra (kır)⁴ gibi Bursa'nın dokusuna sirayet eden yapı ve alanlara isim babası olmuştur. Diğer erenler gibi doğum ve vefat tarihi net tespit edilemeyen (Hızlı, 2018, 28) Abdal Murad'ın Bursa'nın fethini kolaylaştırıcı hizmetleri olmuş, bir görüşe göre fethine katılan dervişlere önderlik etmiştir (Fındıkoğlu, 1953, 3-4). Ayrıca fetih sırasında henüz topun kullanılmaya başlanmadığı bir zamanda,

“Bizanslılar elindeki Bursa kalesini tahrip etmek için tepelerden yuvarladığı kayalar, kale sakinlerini büyük korkulara sevk etmiş, bu ve benzer hizmetleri karşılığında kendisine Filidar/Filedar (Gündoğdu) Köyü bağışlanmıştır.” (Muhammed, 2022, 7).

Fetihten sonra da bu hizmetleri devam etmiş, örneğin sahillerde ortaya çıkıp halkı tedirgin eden ve korkutan büyük yılanları öldürerek destanlaşmıştır (Erginli, 2002,

1 Raif Kaplanoğlu'na göre Uludağ eteklerinde yer alan Abdal Murad mesire yerinin kayıtlara köy olarak da kaydedildiğini, hatta Sultan I. Murad'ın vakfı olduğunu ileri sürülmektedir (Kaplanoğlu, 2001, 5).

2 “...mahrise-i Burusa'da defin-i hak-ı ıtrnak olan Abdal Mehmed Kuddise Sirrehü'l-âli Hazretlerinin nâm-ı alilerine mensub *mahallede* bi'l-misafire sakin Çamşir Süleyman Efendi ibn Halil...” (Bursa Şer'iyye Sicili, nr. 3956, 12).

3 “Bursa şehrinde harâb olan köprülerden Abdal Murad Köprüsü'nün tastir-i mecrâsı...” (BOA, A.MKT. MVL, 112/73).

4 Arşiv kayıtlarında Abdal Murad Sahrası olarak söz edilen, Abdal Murad Tekkesi yakınlarında olduğu anlaşılan Naib Deresi isimli mevkiye, muhacirlerin yerleşik olduğu Paşa Mahallesi'nde 1886 yılında yeni bir mescit inşa edilmiştir (BOA, EV.MKT.CHT, 417/2).

178). Bursa'nın fethinden önce gelip yerleştiği Uludağ eteklerindeki yerde fetihten sonra Sultan Orhan'ın da desteğiyle tekkesini kurup hizmetini devam ettirmiştir. Bu hizmetlerden en önemlisi Sultan Orhan tarafından kendisine bağışlanan Filidar (Filedar) Köyü'nde şenlendirme ve iskân politikasını sürdürmüştür (Erginli, 1995, 38).

Bektaşilere göre Abdal Murad Baba Horasan'da dünyaya gelmiş, veli, zahit ve mücahit bir zat olup Anadolu'ya Hacı Bektaş Veli ile birlikte gelmiştir. Bektaşilikte halife makamına ulaşan Abdal Murad Baba'nın diğer Horasan erenleriyle verdiği destek ve onların maneviyatları bereketiyle Sultan Orhan İslam topraklarını genişleten fetihlerde başarı elde etmiştir (Çift, 2013, 130). Ancak Abdal Murad Sultan'ın Anadolu'ya Hacı Bektaş Veli ile birlikte geldiği bilgisi kronolojik olarak mümkün görünmemektedir. Keza Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya gelişi ile Abdal Murad Sultan gelip Bursa'ya yerleşmesi ve Bursa'nın fethine katılması arasında neredeyse bir asırlık zaman farkı bulunmaktadır. Abdal Murad Sultan'ın Bektaşilikle ve Hacı Bektaş Veli ile birlikte anılmasında, Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nda yetişen ve Hacı Bektaş Veli'nin düşünce ve inancını temsil eden Abdal Musa ile temasından kaynaklandığı düşünülebilir. Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nda yetişen Abdal Musa, Orhan Gazi'ye desteğe gelmiş ve Bursa'nın fethine katılmıştır. Bu dönemde Abdal Murad ile temasları dolayısıyla etkileşim gerçekleşmiştir.

Abdal Murad Sultan'ın yerleşip tekkesini kurduğu yer Bursa şehrine nazır, yüksek ve mesirelik alandaydı. Dolayısıyla Abdal Murad Sultan burayı iskân ederek ahalinin kullanımına sunmuş, insanların gelip dinlenme, gezinti ve eğlence alanı olarak kullanmasına olanak sağlamıştır. Bursa'ya geldiğinde yerleştiği bölgeye fetihten sonra tekkesini tesis etmiş, bölge halkıyla da iyi ilişkiler kurarak bölgeyi İslamlaştırmaya gayret etmiştir (Kaplanoğlu, 1998, 57). Lamii Çelebi (v. 1532) Bursa'nın tabii güzelliklerini tanıttığı *Şehrengiz-i Bursa* adlı manzum eserinde "Arsa-i Abdal Murad" başlığı altında burayı bir ziyaretgâh, sahn-ı işret (eğlence yeri) ve meserret (sevinç) yeri olarak anlatmaktadır. Lamii Çelebi'nin anlatımı şöyledir:

*"Yine Abdal Murad'un fezâsı
Bakacak gibi hoş demdür havası
Zeminden hükmeder çerh-i berine
Nigindür kalenin engüştlerine
Güneş ucun (evcin) görüp düşmüş zevâle
Felekveş şehre olmuşdur havâle
Ziyaretgâhtır hem sahn-ı işret
Olur ol yerde her yüzden meserret"* (Yurtsever, 1984, 112-113; Akkuş, 1987, 103).

1. Horasan Ereni Abdal Murad Sultan ve Kerametleri

Kaynakların ve sözlü geleneğin verdiği bilgilere göre Abdal Murad aslen Buharalıdır (Baldırzâde, 2000, 87).⁵ Avrupalı seyyahlardan Bernard ise onun Azerbaycan'dan geldiğini belirtmiştir (Yıldırım, 2013, 1681). Doğum tarihi tespit edilememiştir. Belîğ'e göre Bursa'nın fethinden önce oğlu Abdal Mehmed ile birlikte Anadolu'ya gelen kırk abdalın biridir (İsmail Belîğ, 1287, 212). Evliya Çelebi, O'nu

5 Bursa'daki Buhara kökenli eren sadece Abdal Murad Sultan değildir. Emir Sultan, Pir Emir ve Ahmed-i İlahi gibi şehrin batısında ve doğusunda -Abdal Murad şehrin güney ucundadır- türbeleri bulunan Buharalı zatlar da bulunmaktadır. Bu itibarla Mustafa Kara şehrin "Buharalılar tarafından kuşatıldığı" düşüncesindedir (Kara, 2018, 9).

Orhan Gazi dönemi velileri arasında zikretmektedir. Evliya Çelebi, Abdal Murad Sultan'ı ilim ve hikmet hazinesi, hilm ve ismet (yumuşaklık ve temizlik) sıfatları sahibi, ibadet edenlerin en şerefli, zahitlerin bizzat kendisi, “şeyh” ve “hazret” unvanlı olarak zikretmektedir. Ayrıca Horasan erenlerinden olup Bursa fethinde bulunmuşlardır. Keramet ehli, Allah'a cezb edilmiş kimse idi (Evliya Çelebi, 1998-II, 26, 31).

Abdal Murad Sultan, Aşıkpaşazâde tarafından Abdalan-ı Rum ve Gaziyan-ı Rum şeklinde adlandırıldığı manevi gazi ve fatihlerden, Abdalan zümresinin ileri gelenlerinden biridir. Hak rızası için gaza etmiş ve Bursa kuşatması sırasında oğlu Abdal Mehmed ile birlikte gözcülük hizmeti görmüştür (Cengiz, 2013, 43). Fetihden önce gelip Uludağ eteklerinde yerleşen Abdal Murad'ın fetihden önce taşlar yuvarlamak suretiyle kale halkını bezdirdiği rivayet edilmektedir (Şahin, 2007, 289). Diğer Horasan erenleriyle birlikte 1326 yılında Bursa'nın fethinde bulunmuş, askere maddi ve manevi destek vermiştir. Rivayete göre Abdal Murad Bursa'nın kuşatılması sırasında büyük kaya ve taşları yuvarlar, bu taşlar kaleye düşüp surları harap etmiş (Çetin, 2022, 47). Ayrıca kuşatma sırasında kaleyi (Alkaya, 2006, 10) ve Bursa'daki hareketleri gözetleme görevi de görmüştür (Yüce, 2017, 19).

Abdal Murad Sultan, Orhan Gazi ile de yakın ilişkiler kurmuştur. Fetihden sonra vefat edip bugünkü türbesine defnedilmiştir (O. F. Köprülü, 1998, 63). Aşıkpaşazâde Buhara asıllı olup Bursa'nın fethinde Sultan Orhan ile birlikte bulunduğunu, vefatından sonra ise Bursa Hisarı içine defnedildiğini söylemektedir (Aşıkpaşazâde, 1332, 200). Bursa'nın kuşatılması sırasında onun Orhan Gazi tarafından bir birliğin başında bulunmaya çağrıldığı da ifade edilmektedir. Böylece şehrin fethinde çok önemli bir katkısı olmuştur.⁶ Fetih sırasında büyük tahta kılıcı ve merkebi ile Orhan Gazi'ye yardım ettiği ve askerler arasında irtibat sağladığı da belirtilmektedir (Hızlı, 2018, 29). Abdal Murad fetih öncesi ve sırasında Balabancık ile Aktimur kaleleri arasında bilgi alışverişini sağlamıştır (“Bursa”, 1982, 136-137).



Şekil 1: Abdal Murad Sultan'nın türbesinden günümüze ulaşan yapılar (1998 yılı) (O. F. Köprülü, 1998, 63).

Aşıkpaşazâde'nin “kerameti zâhir olmuş kişilerden” (Aşıkpaşazâde, 1332, 200) dediği Abdal Murad Sultan, Osmanlı arşiv kayıtlarında “kutbü'l-ârifin gavsü'l-vâsılın”⁷ övgüsüyle anılmaktadır. Bu ifadelerin anlamı “irfan bilgisine sahip erenlerin başı, Allah'a kavuşmuş zatların üst mertebesinde olan” demektir. Bu ifadelerden sonra “kuddise sırrühülali,⁸ sırrühülaziz”⁹ “kuddise sırrehülmeştân”¹⁰ denilerek vefat

6 (https://tarihturklerdebaslar.wordpress.com/2015/04/04/abdal-murad, 2022)

7 BOA, AE.SMST.III, 23/1568.

8 BOA, AE.SMST.III, 23/1568.

9 Bursa Şer'iyye Sicili, nr. 3494, v.23a.

10 Bursa Şer'iyye Sicili, nr. 3956, 12.

eden erenlerin ismi anılırken kullanılan “Allah âli ve aziz sırrını takdis etsin” “yüce sırrı mübarek ve temiz olsun” anlamında bir dua cümlesiyle Abdal Murad Baba yâd edilmektedir. Ayrıca belgelerde “defin-i hak-ı ıtrnak olan”¹¹ denilerek sırlandığı toprağın güzel kokulu hale geldiği ifade edilmektedir. Halk arasında ise Abdal Murad’ın pek çok menkıbesi ve kerameti anlatılmaktadır. İnanışa göre bela ve musibetlere duçar olup kurtulmak isteyenler Abdal Murad’ın kabrini ziyaret ettiklerinde Allah’ın izniyle feraha ererlerdi. Yine “sıkıntıdan kurtulmak isteyen ve çeşitli dileği olan kadınların Abdal Murad’ı ziyaret edip çaput bağladıkları belirtilmektedir.” (Alkaya, 2006, 11)

Abdal Murad Menakıbı Bursalı bir mutasavvıf olan Hüsameddin Bursevi (v. 1632)¹² tarafından hazırlanmıştır. Abdal Murad Sultan’ın kerametleri mezarının bulunduğu, demir parmaklıklarla çevrili alana konulan levhaya da yazılmıştır. Bu kerametlerden ilki Bursa’nın fethi sırasında yaşanmıştır. Kuşatma sırasında askeri birliğin başında bulunmaya davet edilen Abdal Murad o günkü ölçüyle altmış okka ağırlığında, kimsenin eline alıp kullanmaya güç yetiremeyeceği dört arşın (2 metre 64 cm) ağaç kılıçla cenk etmiştir. Hammer “Abdal Murad’ın dört arşın uzunluğunda ağaç bir kılıçtan başka silâhi olmadığı halde hayret edilecek kahramanlık eserleri gösterdiğini” söylemektedir (Hammer, 1985-I, 140). Bu kerameti Abdal Murad Sultan’ın Aliyye’l-Murteza’nın manevi mirasının ve kudretinin temsilcisi olduğuna delil kabul edilmiştir. Zikredilen devasa büyüklükteki kılıçla düşman askerleri ile birlikte yılanları ve vahşi hayvanları da telef etmiştir. Kanuni Sultan Süleyman, Abdal Murad Tekkesi ve Türbesi’ni ziyaret ettiği sırada bu devasa kılıcın üçte birlik kısmını kestirip saray hazinesindeki Hz. Peygamber, halifeler ve büyük askeri komutanların silahlarının yanına koydurmuştur (Baldırzâde, 2000, 89). Kılıcın diğer parçası türbede bırakılmıştır. Bu devasa kılıç ile yılan şeklindeki tunç topuz XVII. yüzyılda türbede mevcut iken XIX. yüzyılın sonlarında ortadan kalkmıştır. Ayrıca Abdal Murad hakkında bilgi veren Evliya Çelebi, Belig ve Hasluck sözünü ettiğimiz kılıçla ilgili birbirinden farklı rivayetler nakletmişlerdir (O. F. Köprülü, 1998, 64).

Abdal Murad Sultan Bursa’nın fethinde yanından hiç ayırmadığı devasa boyuttaki tahta kılıca bir anlam veremeyen kişilerin istihzalı olarak “*bu nasıl bir kılıç böyle?*” şeklindeki sorularına, “*siz onun ne kadar keskin olduğunu bilemezsiniz*” cevabını vermiştir (Hızlı, 2018, 29). Baldırzâde’nin naklettiğine Marmara denizinden çıkan iki ejderhanın kıyıdaki köylere ve kasabalara büyük zarar vermeleri üzerine Orhan Gazi kerametleri dilden dile anlatılan ve Bursa’nın fethinde de faydaları zahir olan Abdal Murad’ı halka zarar veren ejderhaların ortadan kaldırılması için görevlendirmiştir. Bunun üzerine Abdal Murad, deniz kıyısına gidip nara atmış, denizden çıkan ejderhalara elindeki kılıçla birer defa vurarak bunları öldürmüştür. Abdal Murad ejderhaları öldürdüğü sırada orada olaya şahitlik eden Orhan Gazi’nin adamları bu ejderlerin başlarını tunçtan birer kalıba döktürüp, bunlardan birini Abdal Murad Zâviyesinde bırakmışlar, diğerini hazineye götürmüşlerdir (Baldırzâde, 2000, 88-89). 1649 yılında türbede muhafaza edildiği anlaşılan bu topuz ne yazık ki günümüze ulaşmamıştır. Abdal Murad Baba’nın bu tahta kılıç ile bugün türbesine çıkılan yol üzerinde bulunan, ancak şu an kayıp olan büyük bir kayaya vurduğu ve bu kayayı ikiye böldüğü de rivayetler arasındadır. Yine rivayete göre Bursa’nın fethinin

11 Bursa Şer’iyye Sicili, nr. 3956, 12.

12 Şair ve müellif şahsiyetlerden Hüsameddin Bursevi, Semerkandiye tarikatı şeyhlerindedir. On altı eseri olan bu zat hakkında detaylı bilgi için bkz. (Kara, 1998, 512).

ardından dergâhında inzivaya çekilen Abdal Murad Sultan yiyecek ihtiyaçlarını halkın yardımlarıyla karşılamıştır. Yiyecek ihtiyacı olduğunda eşeğini şehre doğru salar, halk ona saygısından ve hürmetinden gerekli yiyecekleri heybeye koyarlardı.¹³ Bu konuda Fuat Köprülü'nün rivayetine göre Abdal Murad ihtiyacı olduğunda eşeğini Bursa kalesinin Zindan Kapısı denilen kapısına gönderir, kalede yaşayan Hıristiyanlar da onun kudsiyetine inandıklarından eşeğin heybesine yiyecek koyarlarmış (Köprülü, 1935, 60). Bu durum Abdal Murad Sultan'ın Ömer Lütfi Barkan'ın anlattığı Rum Abdallarının kolonizatör olarak gönül kazanıp İslam'ı yayma politikasının bir tezahürüdür. Bu tür rivayetler Abdal Murad Sultan'ın hem tahta kılıcıyla cenk ettiğini hem de Müslim-gayrimüslim demeden insanlara faydalı işler yaparak gönül kazanma yoluyla bölgenin Türkleşmesine, şenlendirilip mamur bir yurt haline getirilmesine katkı sağladığını göstermektedir. Ayrıca Hıristiyan halk tarafından da ermiş bir zat gözüyle bakılmaya başlanmış, Menthon'un ifadesiyle Abdal Murad zamanla "*Hıristiyan keşişlerin yerine geçen ilk Müslüman keşiş*" (Kaplanoglu, 2001, 5) haline gelmiştir. Böyle olmakla birlikte Abdal Murad'ın Bursa'nın fethinden önce Bursa kalesini tahrip etmek için tepelerden kayalar yuvarlaması ve kale halkını korkutarak yıldırma politikası izlemesi sebebiyle bölge halkının onun ermiş bir kişi olduğunu kabul etmelerinden daha ziyade ondan korkmalarından dolayı saygılı davrandıkları fikri de dile getirilmektedir (Erginli, 1995, 37-38).

Abdal Murad Sultan'ın mezarına konulan levhada zikredilen bir diğer kerameti kıpkırmızı ateş korunu pamuk içine sarıp Doğlu (Dolu) Baba'ya¹⁴ göndermesidir. Ateş pamuğu yakmamıştır. Yine mezardaki levhada yazdığına göre türbenin bulunduğu alan mesire yeri olduğundan eğlenmeye gelen ve sarhoş olan biri Abdal Murad Sultan'ın sandukası üzerine çıkıp hayvana biner gibi binmiştir. Bu edepsiz davranışı sergileyen adam dağdan aşağı düşmüş ve ölüsü Bursa ovasında bulunmuştur.

Batılı seyyahlar burada medfün olanların birer Hıristiyan azizi oldukları gibi Abdal Murad'a atfedilen kerametlerin de o azizlere ait bulunduğunu rivayet etmişlerdir. Evliya Çelebi ile yakın zamanda, 1656 yılında Bursa'ya gelen Jean de Thèvenot, Abdal Murad tepesinde Aziz Roland'ın medfun olduğu rivayetini şu şekilde anlatmaktadır:

"Söylencelere göre imparator, kızını şifa için Bursa'ya gönderdiği zaman, Müslümanlar Bursa'ya akın yapmışlar. Bunun üzerine babasından yardım istemiş. Babası da ona çok kuvvetli, sağlam ve yiğit bir kişi olan Ronald/Orland yönetiminde yardım göndermiş. Bu kişi Abdal Murad Tekkesi'nde gömülüyümüş." (Kaplanoğlu, 2002, 101).

Abdal Murad Türbesi'nin 1701 yılındaki bir başka batılı ziyaretçisi Joseph Pitton de Tournefort da "Kentın yakınında, güneybatı yönündeki bir tepenin üstünde bulunan Türk mescidinde Roland'ın kılıcı olduğu söylenen çok kalın bir kılıç saklı" diyerek türbedeki kılıcın Hıristiyan aidiyetini vurgulamıştır (Yıldırım, 2013, 1680).

¹³ (<https://www.evliyalar.net>, 2022)

¹⁴ Tıpkı Abdal Murad Sultan gibi Bursa'nın fethine katılan ve askerler susuz kalınca onlara ayran verdiği söylenen zattır. "Doğ-düğ" Farsça'da ayran anlamına gelmektedir. Bu sebeple Doğlu Baba denilmiştir. Bursalı Belîğ onun adının duadan geldiğini söylemektedir. Bursa yamaçlarında Karabelen mevkiinde dergâhı bulunan Doğlu Baba vefatından sonra oraya defnedilmiştir. Dergâh günümüze ulaşmamıştır. Yalnızca türbe mahalli ve yanındaki tarihi bir çınar mevcuttur. Tarihiçi Hammer'in onu Türklerin Ariste'si olarak tanıttığı belirtilmektedir. Muhtemelen Abdal Murad Sultan ile aralarında yaşanan bir hadiseden dolayı bahsettiğimiz pamuk içerisinde ateş gönderme kerameti zuhur etmiştir (Hammer, 1985-I, 139).

Oysa Hammer, Bernard ve Lanuay gibi XIX. yüzyıl seyyahları daha önce buraya gelen gezginlerin türbedeki kılıcın Roland'a ait olduğunu zannederek yanıldıklarını belirtmişlerdir (Yıldırım, 2013, 1681).

1804'de türbeyi ziyarette bulunan Hammer bazı tekrarları da içeren şu bilgileri yazmıştır:

“Abdal Murad, Bursa'nın fethine katılmış Horasanlı bir derviştir ve Olympus Dağı'nın eteklerinde, kendi adını taşıyan muhteşem manzaralı bir noktada yer alan manastırın içinde gömülüdür. Manastır'ın içinde Avrupalı seyyahların kafaları karışarak abdal dervişe ait olmakla birlikte çılgın bir şövalyenin demir kılıcı olan Orlando Furioso'nun Durindana'sı zannettikleri ahsap kılıcı saklanmaktadır. Ancak sadece ahsaptan yapılmış olmalarına rağmen böylesi kutsal kılıçlar bu örnekte de olduğu gibi Osmanlı sultanlarına çelik kılıçların yaptığından daha az hizmet sağlamamışlardır. Sultan I. Ahmet bu inancı siyasi menfaati için kullanmak için normalde 3 yarda uzunluğundan olan kılıçtan 1 yarda kestirmiş ve bu kutsal silahın kalan parçasını İstanbul'daki imparatorluk hazineleri arasında kutsal bir yadigâr olarak saklamıştır.” (Yıldırım, 2013, 1681).

1840'da buraya gelen Avrupalı seyyah Bernard ise şu bilgileri vermiştir: “Abdal Murad da, Azerbaycan'dan gelerek, Bursa'nın fethinde hazır bulunmuştur. Uludağ eteklerinde, kendi adını taşıyan düzlükteki tekkede gömülüdür. Bu zatın kullandığı ağaçtan kılıç, hala tekkede mevcuttur. Avrupalı bazı seyyahlar, bu kılıcı meşhur “Dorendana”nın sanarak işi karıştırmışlardır. Birinci Sultan Ahmet, bu kılıcın bir miktarını kestirmiş ve “Hazine-i Hümayun” a koydurmuştur.” (Yıldırım, 2013, 1681).

1880 yılında türbeyi ziyaret eden Lanuay seyahatnamesine şu ifadeleri yazmıştır:

“Mezarda zatın ağaçtan yapılmış bir kılıcı bulunur. Pek çok Avrupalı gezgin bu kılıcı ünlü Şarلمان'ın yeğeni Roland'ın kılıcı sanmışlarsa da bu eski bir söylence olup, her iki kılıcın birbiriyle hiçbir ilişkisi yoktur. Sultan I. Ahmet, gerçek kılıcın bir miktarını kestirip, hazineye gelir sağlamıştır.”

Sonraki gelen seyyahlar türbedeki kılıcın Roland ile lakası yok deseler de XX. yüzyılın başlarında F. W. Hasluck bir defa daha Frenkler tarafından “Roland'ın Kılıcı” olarak adlandırılan meşhur kılıcın başlangıçta Bursa'daki hisarın kapısı üzerinde asılı olduğunu ve sonradan savaşçı derviş Abdal Murad ile ilişkilendirilip onun mezarına yerleştirildiğini iddia etmiştir (Hasluck, 1929, 230). Konuyla ilgili diğer Batılı seyyahların rivayetleri aşağıda verilmiştir.

Manzum olarak Fatih devri sonuna kadar Osmanlı Devleti tarihini ele alan XVIII. yüzyıl Osmanlı âlimlerinden Ahmet Hasib Efendi (v. 1753) eserinde Abdal Murad ve oğlu Abdal Mehmed'in kerametleri ve faaliyetlerine yer vermiştir. Muhtemelen her iki zatın menâkıbnamelerine (velayetnâmelerine) dayalı olarak hayatlarını manzum bir şekilde ele almıştır. Eserde 2041-2069 sıralı manzumeler Abdal Murad Sultan'a, 2070-2075 numaralı manzumeler ise Abdal Murad Sultan'ın oğlu Abdal Mehmed'e ayrılmıştır. Ahmet Hasib Efendi bu eserinde Abdal Murad Sultan'ın Nakşi müridi olduğunu belirtmektedir. Ancak o dönemde henüz tarikat Nakşi isimiyle ortaya çıkmış değildi.¹⁵ Ayrıca Buhara'dan Maverâünnehir, Turan ve İran'dan gezerek yanındaki birkaç “kafadarı” ile Diyar-ı Rum'a gelip Sultan Orhan'ın Bursa'yı fethinde hazır bulunmuştur.

15 Nakşi tarikatı Abdülhalik Gucdüvâni (v. 1179)'ye dayandırılıyorsa da tarıkata ismini veren Buharalı Bahaeddin Nakşibend (v. 1389) XIV. yüzyılın sonlarında vefat etmiştir. Dolayısıyla Nakşi tarikatının bu isimle anılması daha sonraki tarihlere denk gelmektedir (Algar, 2006, 335-342).

Abdal Murad Sultan'ın anlattığı eşeğini şehre salıp halkın heybesine yiyecek koyması ve sapan ile taş atıp küffarın yapılarını tahrip etmesi gibi kerametlerini, türbesindeki kılıcı haber vermesinden başka Battal Gazi neslinden olup cesâmette ve fazilette Abdal Murad Sultan'ın Battal Gazi'den noksanı bulunmadığını söylemektedir. Ahmet Hasib Efendi, Abdal Murad Sultan'ın Orhan Han zamanında vefat ettiğini, mezarının ise şehir ayanının her sene temaşaya çıktıkları yüksek bir yerde yer aldığını söylemektedir. Hasib Efendi nazımını "Hüda kabrini nurlandırısın" satırlarıyla sonlandırmaktadır. Abdal Murad Sultan'ın hayatı ve kerametlerine bu şekilde yer verdikten sonra oğlu Abdal Mehmed hakkında da kısa bilgi vermiştir. Onun diğer adı Seyyid Nasiriddin'dir. Buhara'da nesli devam etmektedir (Ahmed Hasib Efendi, 2021, 275-278).

Abdal Murad Sultan'ın oğlu Abdal Mehmed'in mezarı yan yanadır. Bursa'da II. Murad döneminde yaşayan, keramet ehli Abdal Mehmed -vefatı XV. yüzyılın ikinci yarısı-isminde bir başka eren daha bulunmaktadır. Araştırma eserlerde bu iki zat birbirleriyle karıştırılmıştır. Oysa bu iki zatın yaşadıkları devir aynı değildir (Uludağ, 1998, 63). Ayrıca sözünü ettiğimiz ikinci Abdal Mehmed adına II. Murad tarafından yaptırılan cami, türbe, çeşme ve hazire günümüzde de varlığını Bursa Osmangazi ilçesi Demirtaşpaşa Mahallesi Tahal Caddesi No 40'da devam ettirmektedir.

2. XVI, XVII ve XVIII. Yüzyıl Seyyahlarının Dilinden Abdal Murad Sultan

Abdal Murad Sultan'ın tarihi süreçte yerli ve yabancı çok sayıda seyyah ziyaretçisi olmuştur. 1588'de türbenin ilk ziyaretçisi Seyyah Lubenau'dur. Seyyahın izlenimleri şöyledir:

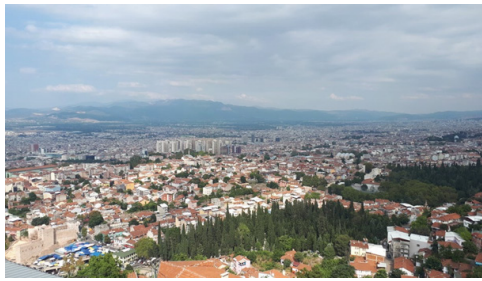
"Şehrin kapısında Roland'ın büyük kılıcı asılı duruyor. Türkler onun da bir Türk olduğunu ve Orhan'a şehrin ele geçirilmesi sırasında yardım ettiğini iddia ediyorlar ve bu kılıca çok önem veriyorlar... Kenti gezerken halk tarafından Abdal Murad diye adlandırılan bir azizin mezarını da ziyaret ettik. Türkçede abdal, akli başında olmayan anlamına geliyor. Ama Türklere göre aynı zamanda 'kendini Tanrı'ya adanmış' da demek. 'Murad'ın Latince karşılığı Desiderius, Yunancası Erasmius, Almancası da, çok sevilen, arzulanan anlamında. Türkler bu azizlerinden Seitih (Şeyh) Abdal Murad diye söz ediyorlar. Mezarı oldukça yüksek bir tepenin üstünde ve çok hoş bir yerde. Buradan Bursa kenti tüm çevresi ile birlikte görülüyor ve eni ile boyu bir büyük Alman mili kadar olan özel vadi seyredilebiliyor. Bana anlattıklarına göre, Abdal Murad, Sultan Orhan'ın Bursa kentini fethettiği sırada ordusunda savaşan bir kumandanmış. Mezarın yanı başında kaba bir dana derisine sarılı olağanüstü büyük ve geniş bir kılıcı hala muhafaza ediliyor. Sekiz büyük karış boyunda ve rahat bir karış genişliğinde olan kılıcın kını da özeldi ve insanın iki eliyle bile zor kaldırabileceği kadar ağırdı. Türklerin Derviş dedikleri ve birer aziz gibi saydıkları kişiler bu kılıcı zaman zaman buradan alıp kutsal bir eşya olarak şehir şehir dolaştırıyorlar ve bağış topluyorlar. Onların iddialarına göre, Abdal Murad bu kılıcıyla bir kayayı ikiye bölmüş. Kentten mezara gidip gelirken önünden geçilen bu çatlak kayayı ziyaretçilere gösteriyorlar. Fakat aslında bu çatlakların kılıç darbesiyle değil doğal olarak meydana gelmiş olduğu da açıkça belli oluyor. Böyle bir rivayetin yayılmasındaki amaç, mezarı ziyarete gidenlerin, ister Türk olsun, ister Hıristiyan veya Yahudi, kadın veya erkek, mezarın başında içlerinden tuttıkları niyetin gerçekleşeceğine güvenmeleridir... Bize ağırlığı belki 24 Pfund'da (12 kg) fazla olan bir gürz de gösterdiler. Tepesinde pirinç madeninden dökme, dört ayağı üstünde duran bir aslan figürü vardı, kulpu da aynı madendendi, sapı ise demirdendi. Gürz bir adamın tek eliyle kolay kolay kaldıramayacağı kadar ağırdı. Söylediklerine göre bu gürz Abdal Murad'ın savaşta kullandığı silahtı.

Bakalım bir bitki kökünü görüp güz sandığımı ve uydurma tarifler yaptığımı iddia eden iftiracılar buna ne diyecekler? Ayrıca taneleri küçük birer meyve büyüklüğünde olan kırmızı mercandan yapıma bir tespih de gördük. Ucunda altın bir çerçeve içinde aynaya benzer bir taş asılıydı. Bunun özel bir taş olduğunu söylediler.” (Yıldırım, 2013, 1680).

XVII. yüzyılın ilk yarısının (1632 yılında) yerli şahidi ve yazarı Kâtip Çelebi’dir. O da Bursa’yla ilgili verdiği bilgide Abdal Murad’a yer vermiştir. Kâtip Çelebi’nin verdiği bilgiler sınırlı da olsa Abdal Murad’a taalluk eden satırları şöyledir:

“Keşiş Dağı eteklerinde Abdal Murad denen bir mesiresi vardır. Kaleden yukarda geniş bir meydana olup kale ve şehir ovasına bakar, ağaçlıklı ve bol suludur. Burada Abdal Murad mezarı ve tekkesi vardır. Karanfil adı verilen diğer bir mesire yerinin içinden Alishir suyu geçer.” (Yahşi, 1998, 46)

XVII. yüzyılda Abdal Murad Baba’nın türbesinin yerli ziyaretçilerinden biri Evliya Çelebi’dir (Evliya Çelebi, 2001, 141). Evliya Çelebi’nin buraya dair verdiği zengin betimlemeler -muhtemelen 1640 yılına ait- o dönemde tekkedeki yaşantıya ve tekkenin fonksiyonlarına ışık tutmaktadır. Abdal Murad Sultan başlığı altında verdiği bilgilere göre Abdal Murad Sultan Türbesi şehrin güneyinde, Bursa’yı gören yeşillik ve iki tarafı ağaçlık bir alanda, bir mesire ve etraf seyredilen yerde bulunmaktaydı.¹⁶ Buradaki tekke bir Bektâşi merkezi, yani “âsitâne-i Âl-i Abâ” idi. Orhan Gazi’nin yaptırdığı tekkede yalnız ayak, başkâbak, maharetli, güçlü, kuvvetli, ilahi aşkla ciğeri yanmış, sinesi ateşlenmiş canlar (dervişler) vardı. Buraya gelenlere canı dilden hizmet ederlerdi. Tekkeye binden fazla sahan, tencere, bakır kazan gibi kap kacak ve yeme takımları vakfedilmişti. Burayı ziyaret edenler orada sohbet ve ibadet ederlerdi. Ayrıca Evliya Çelebi Bursa’nın mesire, gezinti ve seyir yerlerini anlatırken sözü yine Abdal Murad Sultan mesiregâhına getirmektedir. Seyyahın bilgilerine göre burası Ruhban Dağı’nın eteklerindeki büyük bir tepe üzerinde bir vadi olup Bursa şehrinin tek tek tüm binaları ve şehrin tamamı görülmekteydi.¹⁷ Bursa hakkında bilgi veren Hoca Sadeddin Efendi de Orhan Gazi ile Bursa’nın fethinde bulunan Abdal Murad Türbesi’nin mesire yerinde olduğunu bildirmektedir (Hoca Sadedin Efendi, 1279-II, 407; Hoca Sadedin Efendi, 1279-V, 11).



Şekil 2: Günümüzde Abdal Murad Türbesi’nden Bursa manzarası.

16 “Bursa’nın cenûbu tarafında şehre hâ’il bir tekye-i hıyâbân içinde medfûndur. Ahâlî-i Bursa’nın teferrücgâhıdır ve seyyâhân-ı berr u bihârın dahi mesîregâh-ı geh-gâhıdır.” (Evliya Çelebi, 1998-II, 31)

17 “Tekye-i Abdâl Murâd Sultân: Bursa’ya havâle çemenzâr ve hıyâbân-ı küyâh, bir teferrücgâh [u] mesîregâh, âsitâne-i Âl-i Abâ, ya’nî tekye-i Bektâşiyândır. Pâ-bürehne ve ser-bürehne, zeber-dest, tüvânâ, aşk-ı İllâhî ile ciğeri büryân, sînesi sûzân olmuş cânlar vardır kim teferrüce varan cânlara dil u cân ile rû-mâlfide edüp hizmet ederler. Bu tekyeyi Orhân Gâzî binâ etmişdir. Binden mütecâviz sahan ve tencere ve kazgân-ı bakır âvânî vakfî vardır. Cümle ehl-i ziyâret anda sohbet edüp ibâdet ederler.” (Evliya Çelebi, 1998-II, 14)

Seyyah Abdal Murad Tekkesi'nin bulunduğu mesire, dinlenme ve yeşillik alanı şöyle anlatmaktadır:

“Ve mesîregâh-ı Abdâl Murâd Sultân: Cebel-i Ruhbân'ın dâmeninde bir püšte-i âlî üzere bir vâdîdir kim cümle şehri Bursa ferâde ferâde her âsâr-ı binâsı nümâyândır. Ve bir çemenzâr-ı ferah-fezâ zemîni vardır kim sun'-ı Perverdigâr ile arzı gûyâ yeşil dühâvî katife ile döşenmiştir. Ve bu âsitânede eflâke ser çekmiş çınar-ı müntehâlar ve kara ağaçlar ve bîd-i ser-nigûn ve ar'ar u şimşâd ve servî dırahtları var kim sâye-i zîll u himâyesinde on bin âdem meks etse kifâyet eder. Ba'zı dırahtda yaban asmasından ve habl-i kavîden salıncaklar vardır. Yârân u dilberân-ı zarîfânlar binüp salınup birbirlerine salıncak kolunu çekerler ve birkaç yerinde mecma'-ı zurefâ mastaba soffaları ve namâzghâh soffaları vardır ve matbah-ı it'âmlarından mâ-i cârîler ile kebâb dollâbları vardır. Germâ-nerm âteşde kebâbı su çevirüp bir kebâb olur, âdem çevirmeğe ihtiyâc değildir. Âb u hevâsı ve medd-i basarı yerinde hoş hevâ bir mesîregâhdır.” (Evliya Çelebi,1998-II, 31)

Evliya Çelebi Abdal Murad Sultan'ın şahsı hakkında da bilgiler vermektedir. İlim ve hikmet hazinesi, yumuşak huylu ve masum, ibadette ileri ve nefesine karşı zahit Şeyh Abdal Murad Hazretleri Horasan erenlerinden olup Bursa'nın fethinde bulunmuştu. Allah'a cezb edilmiş ermişlerdendi. Bursa'nın güney tarafında, şehri gören, iki tarafı ağaçlık tekke içerisinde gömülüdür. Hem Bursa ahalisinin hem de karada ve denizde seyahat edenlerin seyir ve mesire yeri olan hazretin nurlu türbesinde üç zira ağırlığında kılıcı vardır. Sultan Ahmet bir zira miktarını kesip uğur ve bereket vesilesi olarak hazineye götürmüştür (Evliya Çelebi,1998-II, 31). Evliya Çelebi Abdal Murad Tekkesi'nde Bektaşî dervişleriyle karşılaştığını haber vermekte, ancak Abdal Murad ile Hacı Bektaş Veli arasında bir ilişkidir söz etmemektedir.

Evliya Çelebi'den hemen sonra Abdal Murad Tekke ve Türbesi'ne seyyah Thévenot gelmiştir. 1656 yılına tekabül eden bu seyahatten kalan bilgiler şöyledir:

“Prenses Sarrasin'lerin (Müslümanlar) akınlarından fazlasıyla rahatsız olunca, babasından yardım istemiş; o da çok sağlam yapılı, güçlü kuvvetli ve yiğit bir adam olan Roland veya Orland kumandasında yardım kuvveti göndermiş, Roland (veya Orlando) birçok Müslüman'ı öldürmüştü. Kentin hemen yakınında bir dağ var, bu dağın tepesinde de içinde bir Türk dervişin yaşadığı bir türbe bulunuyor; bu türbe sağlam duvarlar ve parmaklıklarla korunuyor, ama dervişin eline birkaç akçe sıkıştırınca içeri girmeme izin verdi ve adı geçen Roland'a ait olduğu söylenen yedi parmak enindeki kılıcı bana gösterdi; kılıcın sadece ağzı dört ayak uzunluğunda, tek başına kabzasının boyu ise bir ayağı buluyor; bunun kılıç ağzının sadece yarısı olduğunu ve diğer yarısının padişahın hazinedarında durduğunu söylüyorlar; ama bu kadarı bile öyle ağır ki insan tek eliyle tutunca başkaca bir hareket yapmasına imkân kalmıyor. Bu kılıcın yanında aynı Roland'ın güzü duruyor; başparmağın iki katı kalınlıkta, yaklaşık üç ayak uzunlukta demir bir sopa bu; kabzası bakırla kaplanmış, bu da onu iyice kalınlaştırıyor, güzün ucuna ise bakırdan kocaman bir aslan takılmış. Yine bu türbenin içinde, üzerlerinde siyah kadife örtü serilmiş ve uçlarında birer sarık bulunan iki sanduka yer alıyor; bu sandukalarda Roland ile oğlunun naaşlarının bulunduğunu söylüyorlar; onların inancına göre her ikisi de Müslüman'mış. Bahsettiğim kılıç ile güzü bu sandukaların hemen önündeki bir masanın üzerinde tutuyorlar.” (Yıldırım, 2013, 1680).

XVIII. yüzyılın sonlarında 1793'de Bursa'ya bir seyahat düzenleyen Ignaz von Brenner, Abdal Murad Türbesini şehirde ilk ziyaret edilmesi gereken yer olarak ifade etmektedir. Brenner'in türbeye dair aktardığı bilgiler şöyledir:

“İlk olarak ziyaret edilmesi gereken yer burada çok fazla saygı gören Abdal Murad adında bir Türk azizinin kentin üstündeki hoş bir tepeden aşağıya bakan türbesi yani mezar yeridir. Bu dini bütün münzevinin yanında, kardeşçe bir uyum içinde mezarının uzunluğundan olmasa bile sözde silahlarının boyutundan çıkartılabileceği üzere doğaüstü bir güçte olan ünlü bir kahramanın ölümlü kalıntıları yatar. Ancak bu yalnızca onun Topuz’unun ahşap bir modelidir. Topuz: Gürz, sopa silahı. Kalın, silindir biçimli, yaklaşık bir topla sona eren iki feet uzunluğunda bir değnek. Değerli metallere yapılır ve hatta asaletin derecesine göre mücevherlerle süslenir. Ayrıca bizim eski asamızı da karşılar. Bir atlının tam silahlanması için kılıç ve topuz eyer süngüsünün her iki tarafına asılırdı. Birkaç feet uzunluğunda ve birkaç inç genişliğindeki kılıcının şimdi yalnızca kılıfı mevcuttur. Ünlü Roland’ın kalıntılarını burada bulma hayali, mezarın üstünden bulunan ve emirlerin kendilerine özgü, ayrıcalıklı işaretleri olan yeşil türbanlar nedeniyle ortadan kalkar. Constantinople ve Jerusaleme’ye yaptığı efsanevi yolculuğu sırasında büyük Karl’a eşlik eden Fransız şövalyesi bilindiği gibi Hz. Muhammed’in ne bir müridi ne de onun soyundan gelen birisidir. Her kimin olursa olsun, bu anıt mezarın konumundan daha hoş bir şey hayal edilemez. Keyif verici çiçekli koridor, yakınlarındaki huzur verici ağaç koruluklarının serin gölgesi, karanlık labirente benzer yolu, esen rüzgârlarla yaprakların hışırdaması, tüylü ahalisinin (kuşların) cıvıltıları, ferahlık veren pınarı... Burada her şey bu latif, melankolik hisleri uyandırır ve benzersiz doğanın Yaratıcısını akla getirir.” (Yıldırım, 2013, 1680-1681).

Brenner, Bursa’da Abdal Murad Sultan hakkında işittiği hayatından bazı kesitleri ve kerametlerini kendi zihninde yorumlayarak anlatmaktadır:

“Bu mucize adam hakkında Bursa’da çok şey anlatılırdı. Şimdi mezarının bulunduğu tepede yaşamış ve münzevi bir yaşam sürdürmüştür. Hücrelerini asla terk etmemiştir. Acıktığında gri eşeğine bir işaret verir ve o da hızla yol olarak sırtındaki heybesiyle kente girerdi. Dini bütün Müslümanlar da ona büyük miktarda erzak ve çok lezzetli yiyecekler temin ederlerdi. Bir gün sabırsız hayvan boş biçimde geri döndü. Kentlilerin bu nezaketsizliğine öfkelenerek kudretli elleriyle onların üzerine çok büyük kaya parçaları fırlattı ve Bursa’yı tamamen bir moloz yığını haline getirmekle tehdit etti. Bu durumdaki çok büyük şaşkınlığa düşen ahali derin bir pişmanlık duyular ve keşişin sinirini sakinleştirmek için yeni bir tedarik sağlayacaklarına yemin ettiler. Bize kentte muhtemelen yüzlerce kilo ağırlığında olabilecek bu kaya parçalarından bazılarını gösterdiler. Şüphesiz bu mucize adam, bir yer sarsıntısı ya da şiddetli yağmurların neden olduğu bu durumu halk üzerinde bir etki meydana getirmek için bir fırsat olarak kullanmıştır. Ayrıca herhangi bir Abdal Murad’ın öfkesi olmaksızın böylesine büyük dağlarda bu tür hadiseler meydana gelmektedir. Bu arada bu mucizevi adamın bugün hala ateşli hastalıkları iyileştirme gücü olduğuna inanılır. Mezarının çevresindeki servi koruluğu ateşli hastalığa tutulanların iyileşme umutlarıyla oraya astıkları küçük elbise parçalarıyla tamamen çok renkli bir görünüme sahiptir.” (Yıldırım, 2013, 1194-1195).

3. Abdal Murad Baba Tekkesi ve Vakfı

Abdal Murad Tekkesi ve Türbesi Bursa’ya¹⁸ karşı yüksek bir tepe üzerindeki gezinti yerinde ve çimenlik alanda kurulmuştur. Burası Alacahırka semtinin yukarısında, kireç ocağının üst tarafında olup günümüze bazı kalıntıları kalmıştır (O. F. Köprülü, 1998, 64).

18 Abdal Murad isminde bir başka zaviyenin Samsun Çarşamba’da bulunduğu tespit edilmektedir. Bu zaviye Kadiri tarikatı meşayih tarafından idare olunmaktaydı. Ayrıca Yukarı Karaağaç Bükü Köyü’nün bu zaviye vakfı dâhilinde olduğu anlaşılmaktadır. Çarşamba Abdal Murad Zaviyesi vakfının 1847-1849 yıllarında üç senelik geliri 1.740 kuruş kadardı (VGMA, Defter nr.4641, 187; BOA, EV.MH, 969/22; BOA, EV.MKT.CHT, 86/27; BOA, EV.MH, 1157/9).

Bugün Abdal Murad Türbe ve Camii, Osmangazi İlçesi Alacahırka Mahallesi Atabey Sokak No 4’de yer almaktadır. Bazı eski kaynaklarda tekke ve türbenin bulunduğu yer Bursa’ya nâzır Uludağ’ın yamaçlarında Alişir Deresi yakınlarında şeklinde tarif edilmektedir (Çift, 2013, 130). Hammer de zaviyenin Keşiş Dağı zirvesinden gelen Alişir ırmağı üzerinde olduğunu söylemektedir (Hammer, 1985-I, 139).

Abdal Murad Sultan, Buhara’dan geldiğinde mukim olduğu, bugün türbesinin bulunduğu şehre muntazır mevkide -burası Trikalis Zâviyesi olarak zikredilmektedir- (Yüce, 2017, 19) fetihten sonra tekkesini kurmuş ve hizmetlerini sürdürmüştür. Burada daha önce eski bir manastırın varlığı tespit edilmektedir. Uludağ manastırlarının çoğu bölgenin fethi sonrası tekke haline getirilmiştir. Bunların en önemlisinin Abdal Murad Tekkesi olduğu belirtilmektedir. Araştırmalara göre Abdal Murad’ın türbesi ve tekkesinin bulunduğu tepelik alan IX. yüzyılda yaşayan Büyük Aziz Joannice’nin¹⁹ yaşadığı yerdir. Aziz Joannice, Bizans İmparatoru Theophil’in ikonalar konusunda bilgisine danıştığı bir aziz olup uzun süre burada inzivaya çekilmiştir. Ayrıca Trichalice olarak anılan bu tepe, Hıristiyan dönemi için çok kutsal alanlardan biridir. Bursa’ya gelen yabancı seyyahlara göre burada medfûn olan zat Abdal Murad Sultan değil de Hıristiyan inancında kutsanan Aziz Ronald’dır. Tekkedeki dört metre boyundaki kılıç için de benzer durum söz konusudur. Bu kılıcın Hıristiyan azizlerin yanı sıra Şarlman’ın yeğeni Konet Roland’a aidiyeti dahi iddia edilmiştir (Kaplanoğlu, 2002, 78).

Orhan Gazi döneminde O’nun destekleriyle kurulduğu (Öz, 1995, 131-132) anlaşılan tekkenin hizmetlerini yürütmesi için bir de vakıf tesis edildiği tespit edilmiştir. Nitekim Orhan Gazi “dört arşın uzunluğunda tahta kılıcıyla birçok kahramanlıklar göstermesi” (Köprülü, 1976, 259) gibi Bursa’nın fethinde gördüğü hizmetlerinden dolayı Filidar/Filedar (Gündoğdu) Köyü’nü Abdal Murad Sultan’a tahsis etmiş ve köyde yetiştirilen mahsulün vergi gelirleri tekke vakfına aktarılmıştır. Arşiv belgelerinde köyden elde edilen gelirlere dair bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca Orhan Gazi’nin Abdal Murad Tekkesi vakfına birkaç köy daha vakfettiği ifade edilmektedir (Çift, 2001, 230). Tekkenin vakıf hizmeti olarak en önemli fonksiyonu ayende ve revendeye (gelen ve giden misafirlere) yemek verilmesiydi. Abdal Murad Sultan, Orhan Gazi’nin de desteğiyle tekkesinde tesis ettirdiği kocaman mutfakta pişirdiği yemeklerle gelip geçenlerin karnını doyurmuştur (Mehmed Şemseddin, 1997, 265). Filidar Köyü’nde gelen gelir büyük ölçüde bu hizmete hasrediliyordu. Kalan gelir ise tekkenin görevlilerinin maaşları, tamir ve dervişlerin ihtiyaçları için harcanıyordu.

19 Çok sayıda üst düzey ve ahaliden ziyaretçisi olan Aziz Joannice’in peygamber olduğu ve mezarını ziyaret eden hastalara şifa verdiği gibi hakkında rivayetler dile getirilmiştir. Tıpkı Abdal Murad için anlatılan yılanlardan halkı kurtarması gibi benzer kerametler ona da atfedilmiştir. Ayrıca kişiliği açısından da nakledilen bilgiler Aziz Joannice ile Abdal Murad Sultan’ın benzerliğine işaret etmiştir. Örneğin “Bir gün çok sayıda keşişin bulunduğu dinsel toplantıda Aziz Joannice’a en mükemmel erdemin ne olduğu soruldu. Bazıları merhamet, bazıları ise dua etme, sadaka verme ve tövbe etmek için acı çekme dediler. Aziz Joannice söz alarak en büyük erdemin alçakgönüllülük olduğunu söyledi.” Bu durumda ilginç bir şekilde Aziz Joannice’nin kişiliği ile ona atfedilen olağanüstü olaylar ve kerametler halk arasında Abdal Murad Sultan ile devam ettirilmiştir. Bu rivayetler Hıristiyanlar tarafından Aziz Joannice hakkında, Müslümanlar tarafından Abdal Murad Sultan hakkında anlatılagelmiştir. Aziz Joannice’in çileli ve meşakkatli hayatı, nasıl aziz olduğu, geçirdiği sınavlardan sonra başının tıraş edilip çıplak ayakla manastıra götürüldüğü, belirttiğimiz kerametlere ilave olarak hayvanlara hükmetme, su üzerinde yürüme, şifa dağıtma, başarı ve bereket için dua etme, kimseye görünmeden zindan kapısını açıp esirleri kurtarma ve diğerleri hakkında bkz. Kaplanoğlu, 2002, 82-84, 88-90, 92-93, 95-97, 101.



Şekil 3: Abdal Murad Sultan ve oğlu Abdal Mehmed'in mezarları ile hazirenin yenilenmiş hali.

Filidar/Filedar Köyü'nün günümüzde adı değiştirilip Gündoğdu'ya çevrilmiştir. Arşiv kayıtlarında 1671 tarihinde köyde 191 haneden 20 kadarı avarız hanesi iken, (Dörtok, 2001, 67) 1779 yılında Filedar Köyü'nde 6 adet avarız hanesi vardır (Sayın, 2017, 127, 134). Bu altı haneden 1839 yılında nüzul ve avarız vergisi olarak 138 kuruş tahsil edilmiştir. Ayrıca II. Mahmut döneminde 1838 yılında köy halkından ilan-ı cihâdiye vergisi olarak 10.419 kuruş toplanmıştır. Filedar Köyü Osmanlı idari yapılanması içerisinde Bursa kent merkezine bağlı köylerden olup burada şer'i işlerde ve mahkemede şehir kadısına yardımcı bir naip vardı (Satıcı, 2008, 112, 141, 424, 426).²⁰ Yine sicil kayıtlarında 1896 yılında köyde Rum kökenli gayrimüslim nüfus bulunduğu gibi Kürd kökenli Osmanlı tebaası da yaşamaktaydı.²¹ Filidar (Filedar) Köyü Rum ahalisinden çuhacılık mesleğini icra edenler tespit edilmiştir.²² Köy, Bursa ilinin Osmangazi ilçesine 18 km uzaklıkta bulunmaktadır. Bursa'nın en eski yerleşim yerlerinden biridir. 1924 sonrası Rumlar tarafından boşaltılan yerlere mübadelede Selanik ilinin Kurular Mahallesi'nden gelen muhacirler ile Vodina Pomakları yerleştirilmiştir. Ayrıca köyde İskeçeliler de yerleşiktir. XX. yüzyılda köy Pomaklar ve İskeçeliler diye iki ayrı yerleşimle gelişmiştir. Filidar/Filedar (Gündoğdu) Köyü Bursa'ya hâkim Gemlik Körfezi'ni de uzaktan gören yaklaşık 400 rakımlı bir tepe üzerindedir.²³

Tekkenin kuruluşundan XVII. yüzyıla gelene kadar faaliyetleri hakkında elimizde bilgi yok denecek kadar azdır. Muhtemelen Abdal Murad Sultan'ın Uludağ'ın eteklerinde kurduğu tekkede vefatından sonra bir müddet de oğlu Abdal Mehmed faaliyet göstermiştir. Böylece bölgenin iskânı ve şenlendirilmesi devam etmiş, ayrıca tekkede ayende ve revendeye (gelip giden misafirlere) hizmet verilmiş, dervişler yetiştirilmiştir. Rivayete göre çok cezbeli ve celal sahibi bir zat olan Abdal Mehmed de kırklardan kabul edilir. Tekkesi önündeki çınar altında oturup dervişlerin ve fukaranın dertlerini dinleyip onlara yardımcı olurdu. O da babası gibi ehl-i keramet bir zat idi. Çok cezbeli olması sebebiyle dervişler her zaman yanına gelemez, cezbe ve istiğrakı fazla

20 Filedar köyü ahalisinin 1812 yılında Bursa âyanı Müderris Cizyedarzâde Hüsametdin Efendi'den fazla vergi toplayarak kendilerine zulmettiğine dair şikâyetleri için bkz. (Satıcı, 2008, 112, 141, 424, 426).

21 "...Filedar Karyesi mütemekkinlerinden Papas oğlu Tanaş veled-i Bangel ve Kurşunlu oğlu Yenaki veled-i Kanstanti'ye mülkiyet üzere bey'...", "Mahrûse-i Burusa kurâsından Filedar Karyesi'nde sâkin Kürd Cafer bin Şâh Hüseyin tarafından zikr-i âti hususda... karye-i mezkûre mütemekkinlerinden tebaa-i Devlet-i Aliyye'nin Rum milletinden Estrati veled-i Tanaş zimmetinde..." (Pınarbaşı, 2019, 278, 336).

22 Çuha, yün kumaş demektir. Bu meslekle icra eden şahıs Fedarlı Dimitri veledi Sedari'dir (Akıncı, 2016, 47).

23 (<https://pomaknews.com/gundogdufilidar-osmangazi-bursa>, 2023).

olduğunda yanına uğramaktan çekinen dervişleri sair zamanlarda elini öpüp duasını alırlardı (Baldırzâde, 2000, 89-90). Abdal Mehmed vefatından sonra tekke haziresine, babasının yanına defnedilmiştir. Ondan sonra tekkenin postnişinliğine kimin getirildiği konusunda bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte tekkede daha sonraki dönemlerde irşad faaliyetine ve misafir ağırılanmasına devam edildiğini tahmin etmek güç değildir. Evlada meşrut olduğu muhakkak olan tekkede 1484 yılında Şeyh Salih Efendi'nin on akçe yevmiyeyle on yıl kadar şeyhlik yaptığı ifade edilmiştir (Erginli,1995, 39).

Öte yandan tekkenin kurucusu Abdal Murad hakkında bilgi veren en eski kaynaklar onun Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik bağlantısı hakkında bilgi vermemektedir. Abdal Murad'ın Hacı Bektaş Veli Dergâhı'ndan yetişen Abdal Musa ile birlikte Bursa'nın fethinde bulunması, kendisinin bir Horasan ereni olması kurduğu tekkenin Bektaşî dervişlerince sahiplenilmesiyle tekke XVI. yüzyılın başlarında Balım Sultan ile teşkilatlı bir yapıya kavuşan Bektaşîliğe bağlanmıştır. Ancak XVI. yüzyılın sonlarına kadar tekke hakkında bilgi kaynaklarında bir kesinti söz konusudur. Nitekim yukarıda zikri geçen Batılı seyyahlardan türbeyi ilk ziyaret eden Lubenau'nun 1588 yılına ait seyahatnamesinde Abdal Murad Tekke ve Türbesi'ne rastlanmaktadır. Lubenau'nun haber verdiği göre o tarihte Abdal Murad Türbesi'nin bulunduğu dağda birçok Türk keşiş yaşamaktaydı. Bunlardan “en büyük baba” anlamına gelen Azim (Azem) Baba adındaki zatın her yıl ülkedeki dervişleri ve erenleri etrafına toplayıp Abdal Murad Sultan'ın mezarı başında bir ziyaret toplantısı gerçekleştirdiğini söylemektedir (Yıldırım, 2013, 1514). Nitekim seyyahın verdiği bu bilgiden yedi yıl sonra 1595 yılında tekkeye Abdal Murad evladından Hacı Mahmud'un postnişin tayin edildiği anlaşılmaktadır (Erginli, 1995, 39).

Şekil 4: Bursa'da Gazi Abdal Murad Asitanesi yakınındaki Oğuz Dede'nin fakir halinden dolayı kendisine günlük beş akçe verilmesi (1621).²⁴

24 İş bu dârende-i ferman-ı hümayun Mevlana Oğuz Dede hakkında mezid-i 'inâyet-i padişahanem zuhura getirüb mahruse-i Burusa'da Gazi Abdal Murad kuddise sırrehü'l-'azîz âsitânesi kurbunda olub fakir hal ve mahal ve müstehak olduğu sebebden mahruse-i mezbûrda İkiızceler ağnamı mahsulünden sene selasin ve elf Cemaziyelahirinin on ikinci gününden yevmi beş akçe vazife ta'yin edüb bu berat-ı hümayunu verdim ve buyurdum ki varub ta'yîn olunan yevmi beş akçe vazifesin mahruse-i mezbûrda İkiızceler ağnamı mahsulünden alub mütekarrin ola ol babda hiç ahd-i mâni' ve dâfi' olmaya şöyle bileler alamet-i şerife i'timâd kılalar tahriren fi'l-yevmi'r-râbi' aşere şehri Cemaziyelahir li-sene selasin ve elf (14 Cemaziyelahir 1030/6 Mayıs 1621). (Bursa Şer'iyye Sicili, nr. 3494, v.23a).

Abdal Murad Baba Tekkesi'ndeki gelişmeler ancak XVII. yüzyıl başlarından itibaren Osmanlı arşiv kayıtlarından takip edilebilmektedir. Elimizdeki ilk belgeye göre Mayıs 1621 tarihinde Bursa'da Gazi Abdal Murad Kuddise Sırrehülaziz Âsitanesi yakınında fakir bir halde yaşayan Oğuz Dede'ye İkişceler ağnamı mahsulünden günlük beş akçe verilmesi kararlaştırılmıştır.²⁵ Bu belgede Oğuz Dede'nin tekkedeki göreviyle ilgili bir ifade bulunmamaktadır. Sadece tekke yakınında yaşadığı ve gelire ihtiyaç duyduğu belirtilmektedir. Ancak muhtemelen o Abdal Murad Baba'nın türbesi ile ilgilenmekteydi. Bu yıllarda Bursa'da Bektaşî dervişlerinden faaliyette olanlar vardı. Örneğin Emirbuhari civarında oturan Bursalı Derviş Selman tarafından 1625 tarihinde Hacı Bektaş Veli Velayetnamesi intisah etmiştir (Gölpınarlı, 1958, XXVII).

Bu derviş tahminimize göre Bektaşî dervişlerindendi. Bu dönemde doğrudan Gazi Abdal Murad Tekkesi'nde tekkenişin olarak adını tespit ettiğimiz Şeyh Muharrem adlı zattır. Evliya Çelebi'nin tekkeyi ziyaretinde muhtemelen bu zat ya da halefi orada tekkenişin bulunuyordu. Keza elimizdeki şer'îye sicil kaydına göre 1649'da Şeyh Muharrem'in vefatının ardından evladiyet üzere oğlu Şeyh Mehmet tekkenişin atanmıştır. Atama yazısında yeni tekkenişinin "varıp mezbûr müteveffa babası yerine evladiyet üzere tekkenişin olup hizmet-i lazimesi mü'edda kılındıktan sonra üslub-ı sabık üzere mutasarıf olup vâkıfın ruhu, devam-ı ömr ve devlet için duaya müdavemet göstermesi" istenmekteydi.²⁶



Şekil 5: 1649 yılında Bursa'da Gazi Abdal Murad Tekkesi'nde Şeyh Muharrem'in vefatının ardından evladiyet üzere oğlu Şeyh Mehmet'in tekkenişin olarak atanması (1649).²⁷

Abdal Murad Tekkesi'nin Bektaşîlikle bağlantısına ilk temas eden ise Evliya Çelebi'dir. Seyyah tekkede karşılaştığı Bektaşî dervişlerini "Aşk-ı İlâhî ile çiğeri büryân, sinisi sûzân olmuş cânlar vardır kim, oraya seyrangâha varan cânlara canu

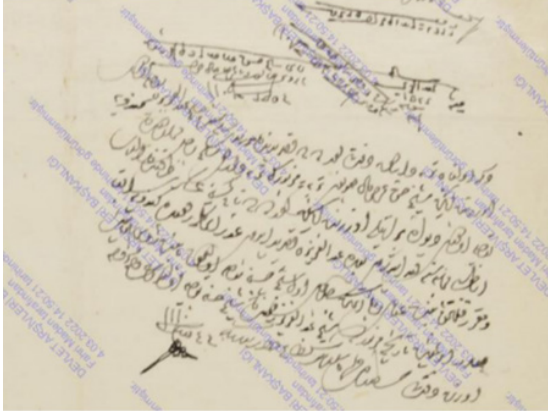
25 Bursa Şer'îye Sicili, nr.3494, v.23a.

26 Bursa Şer'îye Sicili, nr. 3527, 87, Hüküm 642.

27 Hük-m-i şerif-i âlişan oldur ki. Mahruse-i Burusa'da vâki' Gazi Abdal Murad Tekyesinde evladiyet üzere tekyenişin olan Şeyh Muharrem fevt olub mahlûl olmağın yerine sulbi oğlu iş bu darende-i hümayun Şeyh Mehmed mahal ve müstehak olmağın tevcih olunub berat-ı hümayun verilmek babında inayet taleb etmeğın sadaka edüb bu berat-ı hümayunu verdim ve buyurdum ki varub mezbûr müteveffa babası yerine evladiyet üzere tekyenişin olub hizmet-i lazimesi mü'edda kılındıktan sonra üslub-ı sabık üzere mutasarıf olub vâkıfın ruhu ve devam-ı ömr ve devlet için duaya müdavemet göstere şöyle bileler alamet-i şerife i'timad kılalar tahriren fi evail-i Şevvali'l-mükerrrem li-sene tis' ve hamsin ve elf (1059/Ekim 1649).(Bursa Şer'îye Sicili, nr. 3527, 87, H. 642).

gönülden hizmet ederler” şeklinde tanıtmaktadır (Evliya Çelebi, 1998-II, 14). Abdal Murad Tekkesi ve buradaki dervişler Evliya Çelebi tarafından Bektaşî gösteriliyorsa da (Evliya Çelebi, 1998-II, 47)

Aşıkpaşazâde, Mecdî, Gelibolulu Mustafa Âli ve Hoca Sadeddin Efendi gibi kaynaklarda Abdal Murad ile Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik arasında bir münasebet kurulmamaktadır. Bu durumda tekke muhtemelen XVI. yüzyıldan sonra Bektaşî dervişlerince sahiplenilmeye ve kullanılmaya başlamış, bu sebeple XVII. yüzyılda Evliya Çelebi orada Bektaşî dervişleriyle karşılaşmıştır (O. F. Köprülü, 1998, 64).



Şekil 6: Yıllık 155 kuruş geliri olan Bursa'da Abdal Murad türbedarlığına Ahmed Dede'nin müdahalesiyle türbedar olan Şeyh Abdülaziz'in vefatı üzerine önceki görevli Şeyh Hasan'ın yeniden türbedar atanması (1699).²⁸

Elimizdeki arşiv belgelerinden birine göre XVII. yüzyılın ikinci yarısında burada Şeyh Recep'in türbedar bulunduğuna işaret etmektedir. Şeyh Recep'ten sonra göreve arzuhal sunan Şeyh Uzun Hasan getirilmiştir. Ancak Şeyh Hasan'ın 1698 yılına ait arzuhalinde kendi üzerinde olan Abdal Murad Zaviyesi vakfına Ahmet Dede isimli kişinin müdahalede bulunduğu ifade edilmektedir. Ahmet Dede görevi askeri tarafından kendi üzerine kaydettirip sonra Abdülaziz isimli şahsa bırakmıştır. Şeyh Hasan bu durumundan şikâyetçi olmuş ve bu haksızlığın giderilip görevin kendisine yeniden iadesini istemiştir.²⁹

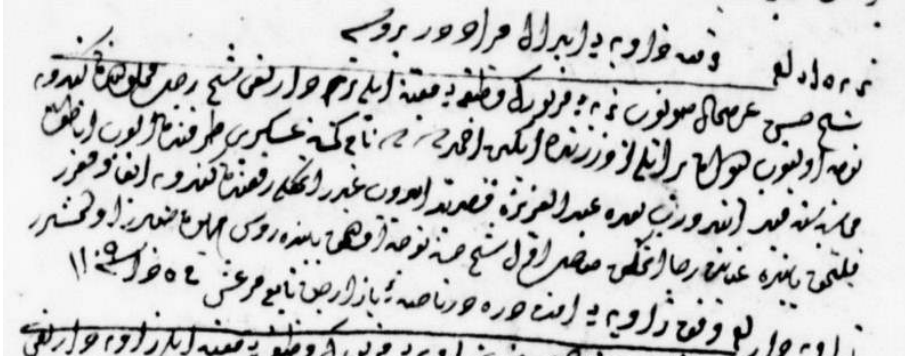
Arşiv kayıtlarına göre 1696-1698 yılları arasında Abdal Murad Zaviyesi vakfının yıllık 155 kuruş geliri mevcuttur. Bu yıllarda tekkedeki vazife ihtilafı Ahmet Dede adlı zatın üzerine berat ettirdikten sonra kendi rızasıyla görevi bıraktığı Şeyh Abdülaziz'in de önceki görevli Şeyh Hasan'a görevin verilmesine razı olmasıyla neticelenmiştir.³⁰

28 Vakf-ı Zaviye-i Abdal Murad der Bursa. 155 guruş hâsılât sene 1107-1108-1109 (1696-1698). Zikr olunan türbedarlık defteri Ahmed Dede kasr-ı yedinden türbedarlık-ı mezkûr Şeyh Abdülaziz'e berat olunub üzerlerinde iken Şeyh Hasan arzuhal sunub türbe-i mezkûrun türbedarlığı şeyh-i mezbûrun mahlûlünden kendüye tevcih olunub divan beratıyla üzerinde iken Ahmed Dede nâm kimesne askeri tarafından olub Anadolu muhasebesine kayd ettirildikde ba'dehu Abdülaziz'e kasr-ı yed edüb gadr etmişdir ba'dehu kendüye ibka ve takrir kılınmak babında taleb etmeğin evvel Şeyh Hasan'a tevcih olunmak babında ruznamçe sadır olmağın tarih-i mezbûrdan Şeyh Abdülaziz fevtinden Şeyh Hasan'a tevcih olundukda vech-i muharrer üzere defteri sudur ferman sultanım hazretlerindir fi 4 Ş sene 1110 (5 Şubat 1699). (BOA, İE.EV, 37/4274).

29 VGMA, Defter nr. 229, 118.

30 BOA, İE.EV, 37/4274.

Fakat görevin tam olarak devri Şeyh Abdülaziz'in vefatından sonra gerçekleşmiştir. Görevin tekrar Şeyh Uzun Hasan'a iadesi 5 Şubat 1699 tarihinde vuku bulmuştur.³¹ 1706 yılında ise Ahmet Halife isminde bir zatın görevde olduğu anlaşılmaktadır.³²



Şekil 7: Şeyh Hasan'ın arzuhali üzerine kendi üzerinde olan Bursa'da Abdal Murad türbedarlığının Ahmet Dede isimli askeri sınıftan bir kişinin müdahalesinin ortadan kaldırılması ve görevin geri Şeyh Hasan'a iadesi (1698).³³

Eldeki bilgiler 1724 yılında vefat eden Halveti tarikatı Mısıriye koluna bağlı Şeyh Salih Efendi adında Bursa Kavaklı Camii imamının da tekkenin ihyasına katkıda bulunduğunu haber vermektedir (Çift, 2001, 230). Burası *Yadigâr-ı Şemsi*'de Halveti tarikatına bağlı, devran zikri yapılan ve zikir günü Cuma olan bir tekke şeklinde gösterilmiştir (Taşkın, 2017, 22, 159, 257). Oysa arşiv kayıtlarında tekkede 1729 yılında gerçekleşen bir görevli değişikliği Abdal Murad Baba Tekkesi'nin Bektaşiler tarafından idare edildiğine işaret etmektedir. Yukarıda zikrettiğimiz arşiv kayıtlarında tekke vakfının görevlilerinin hangi tarikata bağlı olduklarına dair bir ifade bulunmamaktaydı. Ancak vakıflar arşivinden elde ettiğimiz belgede belirtilen tarihte meydana gelen görevli değişikliğinde mevcut türbedar uzaklaştırılıp Bektaşî fukaralarından Derviş Mehmet tekkenişin atanmıştır. Belgedeki bilgilere bakacak olursak, Abdal Murad Zaviyesi vakfında muayyen vazife ile tekkenişin olan Mestan evladı Mehmet Halife, türbedarlık görevini de oğlu Ali üzerine berat ettirmiş, böylece tekke harap hale gelip içindeki dervişler mağduriyet yaşamışlardır. Yapılan inceleme sonucu ortaya çıkan bu netice üzerine tekkenişin Mestan evladı Mehmet Halife ve oğlu türbedar Ali görevden uzaklaştırılmış, o sırada Hacı Bektaş Veli Tekkesi'nde seccadenişin bulunan Şeyh Ali'nin arzıyla göreve 28 Mayıs 1729 tarihi itibarıyla Bektaşî fukaralarından Derviş Mehmet getirilmiştir.³⁴ Vakıflar arşivindeki kayıtlara göre 30 Ağustos 1740'da zaviyedarlığa Hacı Bektaş Veli seccadenişini Feyzullah Efendi'nin arzıyla Seyyid Derviş Salih getirilmiştir.³⁵

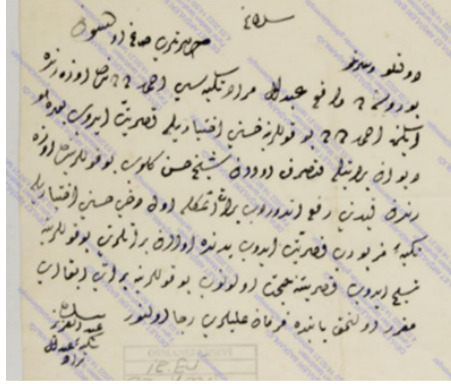
31 BOA, İE.EV, 37/4274.

32 VGMA, Defter nr. 491, 126.

33 Türbedarlık. Vakf-ı zâviye-i Abdal Murad der Burusa. Şeyh Hasan arzuhâl sunub türbe-i mezbûrun vazife-i mu'ayyene ile türbedarlığı Şeyh Receb mahlûlünden kendüye tevcih olunub divân beratıyla üzerinde iken Ahmed Dede nâm kimesne askeri tarafından olub Anadolu muhasebesinden kayd ettirüb ba'dehu Abdülaziz'e kasr-ı yed edüb gadr etmekle ref'inden kendüye ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında rica etmeğin sahib-i evvel Şeyh Hasan'a tevcih olunmak bâbında ru'us-ı hümayun sadır olunmuşdur fi 5 Za sene 1109 (15 Mayıs 1698).(VGMA, Defter nr. 229, 118).

34 VGMA, Defter nr. 243, 280; VGMA, Defter nr. 491, 126.

35 VGMA, Defter nr. 491, 108, 126.



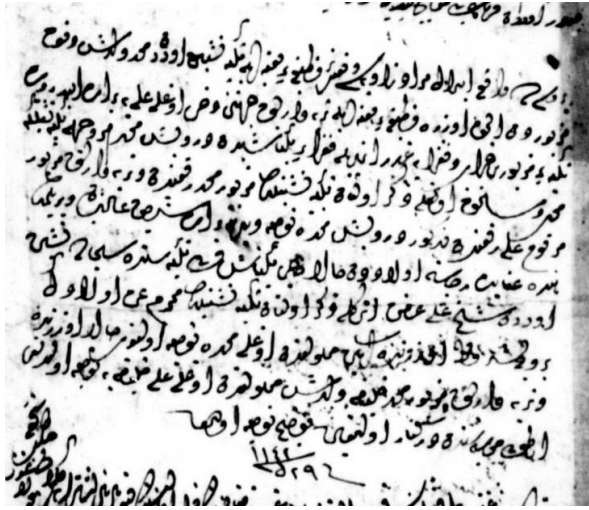
Şekil 8: Bursa'da Abdal Murad türbedarlığına Ahmed Dede'nin müdahalesiyle türbedar olan Şeyh Abdülaziz'in önceki görevli Şeyh Hasan'ın yeniden türbedar atanmasına razı olması.³⁶

XVIII. yüzyılın ilk yarısına ait Bektaşî tekkelerindeki gelişmelere ışık tutan *Vesâik-i Bektaşîyan*'da Abdal Murad Tekkesi 1731 ve 1746 tarihli iki kayıta zikredilmektedir. 1731 tarihli kayıta tekkenin Pınarbaşı mevkiinin yakınında bulunduğu söylenmektedir (*Vesâik-i Bektaşîyan*, 2015, 53). 21 Haziran 1746 tarihli ikinci kayıta ise Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin tarikat-ı aliyyelerine şart olunan Abdal Murad Zâviyesi vakfının belirlenmiş vazifelere aykırı olarak hareket eden türbedar Ali ile tekkenişin Süleyman'ın göreve ehliyetsizlikleri nedeniyle, ayrıca tarikat adabı üzere Abdal Murad Sultan'ın makamını görüp göz edemediklerinden, ayende ve revendeye (gelip giden misafirlere, yolculara), Bektaşî fukarasına gereği gibi hizmet yapılmayıp nefislerinin hevasına uymalarından, zâviye boş kalıp kandilleri yanmaz, evliyanın âyini icra olunmaz olmuştur. Fukara-yı dervişâna merhameten ve vakıf şartlarına uygun olarak bu kişilerin uzaklaştırılıp Bektaşî fukarasından kemerbest-i tarikat olan Derviş Bayram'ın her yönden göreve uygun olması hasebiyle tayini istenmiştir (*Vesâik-i Bektaşîyan*, 2015, 67-68).

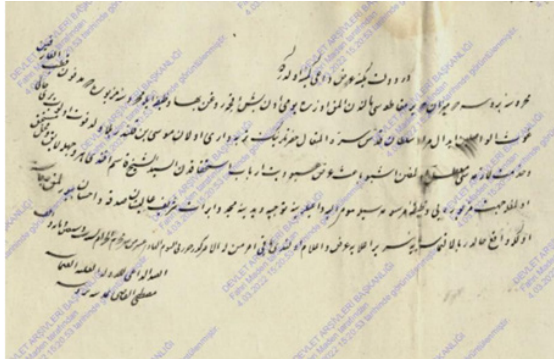
Elimizde Abdal Murad Baba Tekkesi ile ilgili XVIII. yüzyıla ait bir başka belge 1762 tarihlidir. Belgede Bursa'da medfûn "kutbü'l-ârifin gavsü'l-vâsılîn" Abdal Murad Sultan Kuddise Sırrehülâli Hazretlerinin türbedarı olan Kalender oğlu Musa'nın evlatsız bir şekilde vefat ettiği, bu sebeple yeri boş kaldığından tekkede hizmetlerin yürütülemediği belirtilmektedir. Böylece tekkeye yeni bir türbedar atanması gerekmiştir. Bu yeni türbedarın erbab-ı istihkaktan, yani vakıf şartlarına uygun, ehil ve alakalı bir kişi olması gerekmektedir. Neticede Seyyid Şeyh Kasım Efendi her şekilde göreve layık ve müstehak olduğu belirtilerek 2 Ağustos 1762 tarihinde kendisine berat verilip türbedarlığa tayin edilmiştir.³⁷ Bu yeni türbedar için kullanılan "Seyyid" unvanı önemlidir. Keza bu unvan soyu ve nesebi Ehl-i Beyt-i Resulullah'a dayanan zatlar için kullanılmaktadır. Bir Bektaşî tekkesine bu unvana sahip bir türbedarın atanması gayet tabiidir.

36 Devletlü ve sa'âdetlü Sultanım hazretleri sağ olsun. Burusa'da vâkı' Abdal Murad Tekyesi Ahmed Dede'nin üzerinde iken Ahmed Dede bu kullarına hüsn-i ihtiyarıyla kasr-ı yed edüb ba'dehu divân beratıyla mutasarrıf Uzun Şeyh Hasan gelüb bu kullarının üzerinden kaydını ref' ettirüb berat etmekle ol dahi hüsn-i ihtiyarıyla tekye-i mezburu kasr-ı yed edüb yedinde olan beratlarını bu kullarına teslim edüb kasr-ı yedine hüccet olunub bu kullarına berat ibkâların mukarrer olunmak bâbında ferman-ı 'âfileri rica olunur. Bende-i Abdülaziz tekye-i Abdal Murad. (BOA, İE.EV, 37/4274).

37 BOA, AE.SMST.III, 23/1568.



Şekil 9: Abdal Murad Zaviyesi vakfında muayyen vazife ile tekkenişin olan Mestân evlâdı Mehmet Halife'nin türbedarlık görevini de oğlu Ali üzerine berat ettirmesi, böylece tekkenin harap hale gelmesi sebebiyle bu zatların görevden uzaklaştırılıp Hacı Bektaş Veli Tekkesi seccadenişini Şeyh Ali'nin arzıyla göreve 28 Mayıs 1729 tarihi itibarıyla Bektaşî fukaralarından Derviş Mehmet'in getirilmesi.³⁸



Şekil 10: Bursa'da metfun "kutbü'l-ârifin gavsü'l-vâsılın" Abdal Murad Sultan Kuddise Sirrehülâli Hazretlerinin türbedarı olan Kalender oğlu Musa'nın evlâtsız bir şekilde vefat etmesi üzerine her şekilde göreve layık ve müstehak olan Seyyid Şeyh Kasım Efendi'nin 2 Ağustos 1762 tarihinde türbedarlığa tayin edilmesi.³⁹

38 Bursa'da vâki' Abdal Murad Zâviyesi vakfından vazife-i mu'ayyene ile tekyenişin olan Mehmed veled-i Mestân vakf-ı mezbûrdan almak üzere vazife-i mu'ayyene ile türbedarlık cihetini dahi oğlu Ali'ye berat ettirüb tekye-i mezbûru harab ve fukarâya gadr etmeleriyle fukara-yı Bektaşî-yi Bektaşî Mehmed ber veçhile tekyenişinliğe mahal ve müstehak olmağla zikr olunan tekyenişinliğin mezbûr Mehmed ref'inden ve türbedarlık-ı mezbûr merkum Ali ref'inden mezkûr Derviş Mehmed'e tevcih ve yedine berat-ı şerif-i âlişân verilmeğin ba'dehu inayet ricasin evlad-ı hâlâ Hacı Bektaş Veli Tekyesinde seccadenişin olan Şeyh Ali arz etmekle zikr olunan tekyenişinlik muharrer ve an evladın ber vech-i iştirâ olan ahz ve bende-i emîn mahlûlünden oğlu Mehmed'e tevcih olunub hâlâ üzerinde ve türbedarlık-ı mezbûr Mehmed Halife veled-i Mestân mahlûlünden oğlu Ali Halife'ye tevcih olundukda Anadolu muhasebesinden derkenâr olunmağın mucebince tevcih olunmak fi 29 L sene 1141 (28 Mayıs 1729). (VGMA, Defter nr. 243, 280).

39 Der devlet-i mekine arz-ı dâ'i-i keminelidir ki, Mahrûse-i Bursa'da mizan ve berr mukâta'ası mâlından almak üzere yevmî on beş akçe revgan bahâ vazife ile mahrûse-i mezbûrede medfûn kutbü'l-ârifin gavsü'l-vâsılın Abdal Murad Sultan Kuddise Sirrehü'l-âli Hazretlerinin türbedarı olan Musa bin Kalender bila veled fevt olub yeri hâlî ve hizmet-i lâzimesi mu'attıl olmağın iş bu bâ 'is-i arz-ı ubudiyet

Arşiv kayıtlarında XVIII. yüzyılın son çeyreğinde de Abdal Murad Zaviyesi tekkenişlik ve türbedarlık görevlerine Bektaşî baba ve dervişlerinden atamaların devam ettiği görülmektedir. Nitekim 27 Haziran 1773 yılında Hacı Bektaş Veli Âsitanesi seccadenişini Şeyh Abdüllatif Efendi'nin arzıyla türbedarlığa Seyyid Derviş Hasan Halife (Şeyh Hasan Dede) bin Seyyid Hüseyin, 1780 yılında tekkenişliğe Bektaşî Derviş Mehmet tevcih edilmiştir.⁴⁰

Bursa'ya 1804 yılında bir seyahatte de bulunmuş olan Hammer, Bursa tekkeleriyle ilgili verdiği bilgilerde Abdal Murad Tekkesi hakkında şu detaylara yer vermiştir: “Kalenin arkasındaki kutsal Abdal Murad Tekkesi'nde Bektaşî dervişleri yaşar. Bu dervişler Orhan'ın hükümdarlığı sırasında meydana getirilmiş yeni askerler demek olan Yeniçerilerin önderi Hacı Bektaş tarafından kurulmuştur ve bu yüzden Yeniçeriler tarafından tercih edilen bir tarikattır. Çaydanlıklar, kâseler, kaplar ve her çeşit mutfak eşyası ile dervişler manastır mutfağını sadece kendileri kullanmazlar, yabancılarının kullanımına da izin verirler.” (Yıldırım, 2013, 657).

4. 1826'da Bektaşî Yasağı ve Abdal Murad Tekkesi

1826 yılı 10 Temmuz tarihinde Osmanlı padişahı II. Mahmut'un yayınladığı fermanla Bektaşîlik yasaklanıp Bektaşî tekkeleri yıktırılarak mal varlıklarına el konulması kararlaştırılmıştır. Yasak ilk olarak başkentte uygulamaya başlandıktan sonra taşraya da görevli memurlar gönderilerek Bektaşî tekkeleri kapatılıp yıktırılmıştır. Bu fırtınadan Bursa tekkeleri de etkilenmiştir. Bektaşîlik yasaklanıp Abdal Murad Tekkesi yıktırıldığında diğer tekkelerde de olduğu üzere geride sadece Abdal Murad Sultan'ın türbe mahalli kalmıştır. Ancak burasının idaresi de Bektaşîlerden alınıp türbedar olarak Şeyh Kasım Efendi görevlendirilmiştir (Çift, 2001, 230). Ancak Şeyh Kasım Efendi İstanbul'daki memuriyetinden dolayı görevi yürütmemiş, Abdal Murad Türbesi sahipsiz ve bakımsız kalmıştır. Döneme şahitlik eden Gazzizâde Abdüllatif (v. 1832) Abdal Murad Tekkesi hakkında “Bursa teferrüçgâhları beyanında zikri mürur eyledi. Zâviyedir. Elân şeyhi ve türbedarı vardır” (Öcalan, 2022, 57) demektedir. Gazzizâde bu bilgiyi “kadîmi tekye olup şimdi metruk olan tekyeler beyan” başlığı altında vermiştir. Bu itibarla Gazzizâde muhtemelen 1826 yıkımından etkilenen Abdal Murad Tekkesi'nin metruk hale gelmesine işaret etmektedir.

Her ne kadar Orhan F. Köprülü, Abdal Murad Tekkesi'nin XX. yüzyılın başlarına kadar Bektaşî kimliğiyle varlığını sürdürdüğünü belirtiyorsa da (O. F. Köprülü, 1998, 64) 1826 sonrası Nakşi tarikatına devredildiği ve Nakşi-Özbek olarak faaliyette bulunduğu anlaşılmaktadır. Yer yer hangi tarikata bağlı olduğu tespit edilemeyen Derviş İbrahim b. Ali Efendi gibi (1856-1867 arası postta kalmıştır) zatlar da görev almıştır (Çift, 2001, 230).

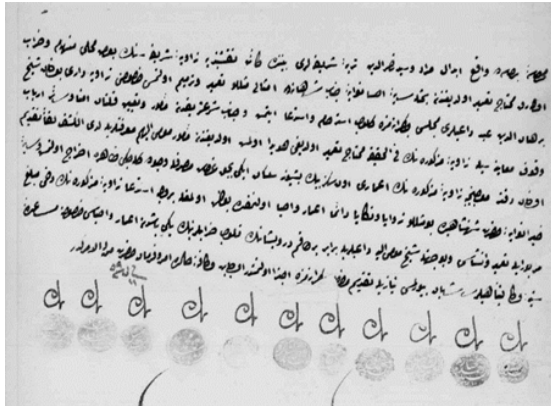
1826'da Bektaşî yasağı ile birlikte yıktırılan ve metruk bir hale gelen tekkenin yeniden ne zaman ayağa kaldırıldığı tespit edilememektedir. Yukarıda ifade edildiği gibi tekke yıktırılıp geride bırakılan Abdal Murad Türbesi'ne bir Nakşi türbedar atanmış, muhtemelen Bektaşî yasağı yumuşamaya başladıktan sonra buranın bir Nakşi tekkesi

erbâb-ı istihkâdan es-Seyyid eş-Şeyh Kasım Efendi her veçhile layık ve mahal-i müstehak olmağla cihet-i mezbûreyi vazife-i mersümesiyle mumaileyh dâ 'ilerine tevcih ve yedine müceddeden berat-ı şerif-i âlişan sadaka ve ihsân buyurulmak ricasına ol ki vâki ' hâldir bi'l-iltimas serir-i a'laya arz ve i 'lam olundu bâki emr men lehü'l-emrindir hururri fi'l-yevmi'l-hâdi aşere min şehri Muharremi'l-harâm li-sene sitte ve seb 'in ve mi'e ve elf (11 Muharrem 1176/2 Ağustos 1762). (BOA, AE.SMST.III, 23/1568).
40 v BOA, EV.MH, 538/68; VGMA, Defter nr. 491, 108, 126.

olarak faaliyetine izin verilmiş, zamanla Bektaşiler buraya yeniden sokulmuşlardır. Keza Batılı seyahatlardan Charles Ambrose Bernard, 1840 tarihinde tekke hakkında kalenin üst başında yer aldığı ve dervişlerinin bir takım Bektaşilerden ibaret bulunduğu bilgisini vermektedir (Yıldırım, 2013, 657; Bernard, 1943, 45). Bu kısa bilgi XIX. yüzyılın ortalarında Abdal Murad Tekkesi'nin tekrar faaliyetlerine başladığını ve hatta burada Bektaşilerin yeniden varlık gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Ancak arşiv kayıtları tekkenin bir süre daha Nakşi şeyhler elinde kaldığını göstermektedir.

5. Abdal Murad Tekkesi'nin Yeniden İnşası

1826 sonrasında Bursa'nın Pınarbaşı adlı mahallinde yer alan Abdal Murad ve Seyyid Nasiriddin (Abdal Mehmed) Zâviyesi'nin yeniden tamir ve ihya edilerek Kalenderhâne-i Özbekiye ismiyle bir Nakşi tekkesine dönüştüğü anlaşılmaktadır. Arşiv kayıtlarından 1826 sonrası Abdal Murad ve Seyyid Nasiriddin (Abdal Mehmed) Zaviyesi'ne atanan ilk Nakşi şeyhinin Şeyh Niyazi el-Buharî olduğu anlaşılmaktadır.⁴¹ Şeyh Niyazi el-Buharî'den sonra ise Şeyh Ahmet Şah ve oğlu görevlendirilmiştir. Şeyh Ahmet Şah tekkenin gelirleriyle yakından ilgilenmiş, vakıf gelirlerine yapılan müdahaleleri ortadan kaldırmıştır. Tekkeye Çıldır valisi, Hüdavendigar ve Kocaeli sancaklarının eski mutasarrıfı İçelli Ahmet Paşa tarafından Kütahya Sancağı Altıntaş Nahiyesi Eymür Köyü ve Alibey Köyü'nde ziraat olunur birer çiftlik ile buralardaki hayvanat, alet ve edevatın yarılarının vakfedildiği anlaşılmaktadır. Bu mülk ve edevata hissenin diğer yarısında sahip şahıslardan müdahale zuhur edince Abdal Murad ve Seyyid Nasiriddin (Abdal Mehmed) Zaviyesi şeyhi Ahmet Şah Divan-ı Hümayun'a başvurarak bu müdahaleyi ortadan kaldırtmıştır. Böylece tekke zaviyedarı tarafından kiraya verilip geliri yemek masrafı başta olmak üzere tekke giderlerine harcanması şart koşulan çiftliklerin yarı hisselerine sahip çıkmıştır.⁴²



Şekil 11: Bursa'da Abdal Murad ve Seyyid Nasiriddin (Abdal Mehmed) Zâviyesi'nin harap olan mahallerinin zaviyedar Şeyh Ali Burhaneddin Efendi'nin talebiyle 18.582,5 kuruş masrafla tamir ettirilmesi (1843-1844).⁴³

41 Kütahya Şer'iyye Sicili, nr. 2773, 250.

42 Kütahya Şer'iyye Sicili, nr. 2773, 250.

43 Mahrûse-i Burusa'da vâki' Abdal Murad ve Seyyid Nasiriddin Türbe-i Şerifeleri beyninde kâin Nakşibendiye Zâviye-i Şerifesinin ba'zı mahalli münhadim ve harab olarak muhtaç-ı ta'mir olduğundan bahisle saye-i ihsanvaye-i cenab-ı şahanede emsali misillü ta'mir ve termim olunması hususunu zaviyedarı bulunan Şeyh Burhaneddin abd-i daileri meclis-i çakeranemize gelüb istirham ve istüd'a etmiş ve canib-i şer'-i şerifde me'mur ve ta'yin kılınan iftâ ve sair erbab-ı vukuf muayinesiyile zaviye-i mezkûrenin fi'l-

Şeyh Ahmet Şah'ın ardından Abdal Murad ve Seyyid Nasiriddin (Abdal Mehmed) Tekkesi'nde zaviyedarlığı oğlu Seyyid Şeyh Ali Burhaneddin Efendi devralmıştır. Seyyid Şeyh Ali Burhaneddin Halife döneminde onun talebiyle epey süredir yıkık ve harap halde bulunan zaviye eklentileri yeniden tamir ve ihya edilmiştir. 1843-1844 yıllarına denk gelen bu tamiratı zorunlu hale getiren sebep tekke binalarının harap olması kadar buradaki Özbek dervişlerinin sayılarında meydana gelen artışla mevcut binaların yetersiz kalmasıydı. Tamiratla ilgili çok sayıda arşiv kaydı bulunmaktadır. Bu kayıtlarda zaviye derununda yer alan uzun zamandır tamamen harap hale gelmiş olan kârgir bir baba semahane ile bazı hayır sahiplerinin inşa ettirdikleri iki bab köhne hücre, büyük bir sofa, bir mutfak, mutfak içinde iki bab görkemli oda, bir sofa, iki bab köhne hücreler de tamamen harap durumdaydı. Tekke eklentilerindeki bu harap durum sebebiyle orada oturan dervişler hizmet yapamamaktaydılar. Tekke semahane ve diğer eklentilerini bu harap halden kurtarmak için tekke vakfı geliri yetersiz olduğundan Evkaf-ı Hümayun hazinesinden yardım ve ödenek ayrılmıştır. Aşşaptan yeni bir semahane ile ayende ve revende (gelip giden yolcular, misafirler) Özbek dervişlerin meşakkatinin ortadan kalması amacıyla yapılacak iki bab hücrenin inşasında lazım olan malzeme ve ihtiyaçların maliyetleriyle birlikte listesi hazırlanmıştır. 29 Ekim 1843 tarihi itibarıyla Evkaf-ı Hümayun Müdürü Hacı Halil Edib Efendi tekkenin aşşap kısımlarında tamir ve yeniden fevkâni tevhidhâne bina edilmesi için kaza kaymakamının da iştirakiyle mimar ve işten anlayan kişilere tekke binalarını incelemiştir. Buna göre bir ihtiyaç listesi oluşmuş, tamir ve inşaya kifayet edecek sayılarda taban ağacı, dikme ağacı, tavan tahtası, döşeme tahtası, muhtelif tahta ve kereste, keten, keten çul, pencere, cam, kapı, kireç, çivi, boya, kiremit ve duvar sıvası gibi malzemeye ilave olarak ırgat, kırk adet dülgör ve sıvacıların yevmiyelerinin toplamı 18.582,5 kuruşa mal olmaktadır.⁴⁴

Ekim 1843 sonu itibarıyla yapılacak tamir ve yenilemenin maliyeti bu şekilde belirlenmesine rağmen Kasım 1843 ve 1844 yılının Şubat, Mart, Nisan ve Eylül aylarında kurumlar arasında yazışmalar devam etmiştir.⁴⁵ Mart 1844 tarihli yazıda zâviyenin harap olan mahallerinin zâviyedar Şeyh Ali Burhaneddin Efendi'nin talebiyle 18.582,5 kuruş masrafla tamirinin mümkün olduğu bir kez daha dile getirilerek, tamirin belirtilen meblağ aşılmadan ve ilgili vakıf gelirlerinden karşılanması şartıyla tamiri emredilmiştir. Tamirin sonunda yapılan harcamaların yazıldığı defterin Evkaf-ı Hümayun hazinesine gönderilmesi istenmiştir.⁴⁶ Tamir gerçekleştirilene kadar çok sayıda yazışma yapıp Bursa vilayeti yetkilileri ile devletin merkezi kurumları arasında resmi bir işleyiş söz konusu olmuştur. Şubat ve Mart aylarında bu yazışmalar yoğunlaşmıştır. Bunun sebebi tekke vakfının tamir için gerekli masrafı karşılayacak gelirinin bulunmamasıdır. 14 Şubat 1844 tarihli yazışmada eğer tekke vakfının tamir masrafından fazla geliri var ise tamir ettirilmesi, aksi takdirde masrafın nereden

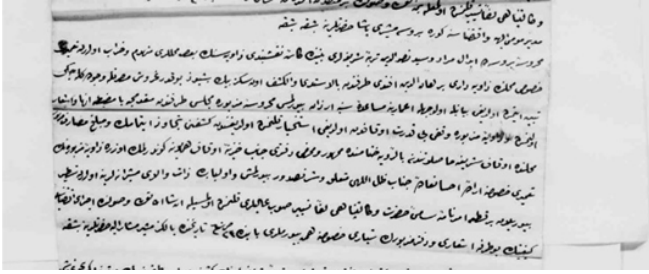
hakika muhtaç-ı ta'mir olduğu hüveydâ olmuş olduğundan me'mur-ı mumaileyhim ma'rifetleriyle lede'l-keşf leffen takdim olunan defter muccebince zaviye-i mezkûrenin i'marı on sekiz bin beş yüz seksan iki buçuk (18.582,5) guruş masrafla vücuda geleceği zahire ihraç olunmuş ve saye-i hayr-envâye-i hazret-i şehinşahide bu misillü zevaya ve tekaya dâ'ima i'mar ve ihya olunmakta bulunmuş olmağla ber vech-i istid'a zaviye-i mezkûrenin dahi meblağ-ı mezbûr ile ta'mir ve inşası ve bu veçhile şeyh-i mumaileyh da'ileriyle beraber bir takım dervişanın kalub harablarının yeni başdan i'mar ve ihyası hususuna müsa'ade-i seniyye-i vekaletpenahileri şayan buyurulması niyaziyla takdim (...) olunmuştur ol babda ve kâffe-i halde emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir fî 11 L sene 59 (4 Kasım 1843).(BOA, EV.THR, 147/20).

44 BOA, EV.THR, 147/3.

45 BOA, EV.THR, 147/20; BOA, EV.THR, 150/59; BOA, EV.THR, 147/3; BOA, EV.THR, 150/50.

46 BOA, EV.THR, 150/59; BOA, EV.THR, 150/50.

karşılanaçağının belirlenerek icabına bakılması yetkili yerel meclise bildirilmiş, tekke vakfının “bi-kudret evkaftan” olduğu anlaşılıp benzeri tekkeler gibi Evkaf-ı Hümayun hazinesinden karşılanarak yapılan tamir masraflarının kaydedilerek gönderilmesi istenmiştir.⁴⁷ Nitekim tamir için “bi-kudret evkaftan” Abdal Murad ve Seyyid Nasiriddin (Abdal Mehmed) Türbesi yanındaki Nakşi Zâviyesi’nde harap olan kârgir semahane ve diğer bazı eklentiler 22 Eylül 1844’de yetkili kişiler tarafından keşfedilip ihtiyaçların yazıldığı defter Evkaf-ı Hümayun Nezareti’ne gönderilmiştir.⁴⁸



Şekil 12: Bursa’da Abdal Murad ve Seyyid Nasiriddin (Abdal Mehmed) Zâviyesi’nin harap olan mahallerinin zaviyedar Burhaneddin Efendi’nin talebiyle 18.500 den fazla tutan masrafla vücuda geleceği, tamirin belirtilen meblağ aşılımadan ve ilgili vakıf gelirlerinden karşılanması şartıyla tamir ettirilmesi emri (1844).⁴⁹

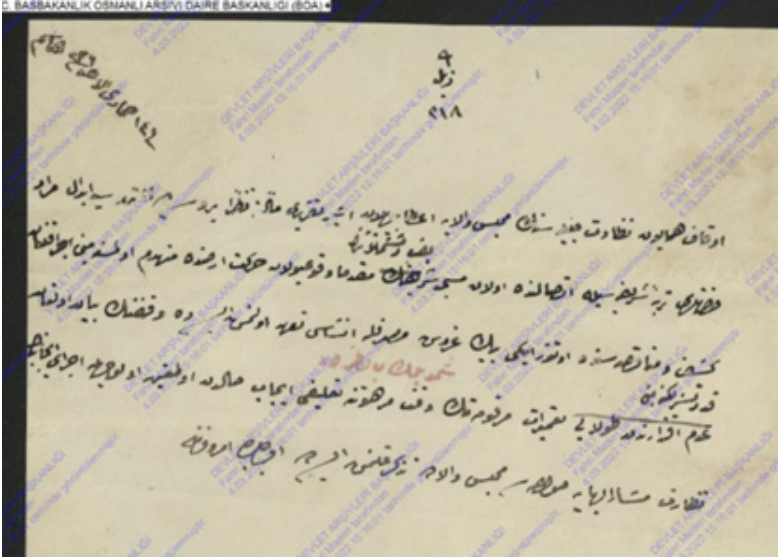
Bu son keşif defterinde tekkede tamir ve inşa edilen binalar ve bölümler o dönemde tekkenin genel görüntüsü, büyüklüğü ve faaliyet durumu hakkında fikir vermektedir. Buna göre 1844 yılında Abdal Murad ve Seyyid Nasiriddin (Abdal Mehmed) Dergâhı’nda fevkani yüz otuz zira ahşap tevhihâne ve sofa, on üç buçuk zira bir bab fevkani hücre, tevhihâne bitişiğinde bir bab köşk odası, mutfak, zaviye içerisinde fevkani ve tahtani beş bab oda ve iki adet sofa, zaviyenin üst kısmındaki kabristânın etrafındaki duvar ve yüz yirmi zira kaldırımın tamir ve inşa edilmiştir. Bu inşaatın ve tamiratın gerçekleştirilebilmesi için 80 adet döğme meşe direği, 22 adet taban meşe ağacı, 1.242 adet muhtelif özellikte ağaç, 3.000 tavan tahtası, 700 adet döşeme tahtası, 5 adet oda kapısı, 3 adet doğrama yüklük, 3 adet dolap, 30 adet pencere ve bunlara cam, 150 vukiyye çeşitli çivi, ayrıca 40.000 adet çivi, 120 vukiyye keten, 4.000 adet kiremit, 50 kadar ırgat, 200 kadar neccar ve sıvacıya ödenen ücretle birlikte toplam 18.632,5 kuruş maliyet hesaplanmıştır.⁵⁰ Tekke vakfının bu maliyeti karşılayacak geliri olmadığından Evkâf-ı Hümayun hazinesinden gerekli inşa ve tamir faaliyeti gerçekleştirilmiştir.

47 BOA, EV.THR, 147/3.

48 Bursa Şer’iyye Sicili, 3870, v.126a.

49 Mahruse-i Burusa’da Abdal Murad ve Seyyid Nasiriddin Türbe-i Şerifeleri beyinde kâ’ın Nakşibendi Zâviyesi’nin bazı mahalleri münhadim ve harap olurlar ta’miri hususu mahallinde zaviyedar Burhaneddin Efendi tarafından bi’l-istid’a ve l-keşf on sekiz bin beş yüz (18.500) bu kadar gurus masrafla vücuda geleceği tebeyün etmiş olduğu beyanıyla ol veçhile i’marına müsa’ade-i seniyye erzan buyurulmuş mahruse-i mezbûre meclis tarafından mukaddemce ba-mazbata inha ve iş’ar olunmuş ve zaviye-i mezbûre vakfı bi-kudret evkafdan olduğu istihbar kılınmış olduğundan keşfini tecavüz etmemek ve meblağ-ı masarîf-ı mezbûr mahallinde evkaf-ı şerif hasılatından bi’r-rü’ye hitamında memhur ve mümzi defteri canib-i hazine-i evkaf-ı hümayun gönderilmek üzere zaviye-i mezbûrenin ta’miri hususuna irade-i ihsan-âde-i cenab-ı zillullahi mûte’allık ve şerefsudür buyurulmuş ve olbada zat-ı vala-yı müşiranelerine olarak tastir buyurulan bir kıt’a emname-i sami-i hazret-i vekaletpenahi leffen tesyir-i savb-ı alileri kılınmış olmasıyla inşaallahu te’ala vusulünde icra-yı iktizasıyla keyfiyetin bu tarafa iş’arı ve defter-i mezbûrun tesyarı hususuna himmet buyurmaları babında 23 S sene 60 (14 Mart 1844) tarihinde yalnız müşir-i müşarünieyh hazretlerine başka. (BOA, EV.THR, 150/150).

50 Bursa Şer’iyye Sicili, nr.3870, 125-126.



Şekil 13: Depremde yıkılan Abdal Murad Hazretleri Türbesi ile bitişiğindeki mescid ve müstemilatının 32.000 kuruş masrafla inşası söz konusu olmuş ise vakfının gelirinin yetersiz olması sebebiyle tamiratın ileri bir tarihe ertelendiği (8 Ocak 1860).⁵¹

Abdal Murad Tekkesi'nde semahâne ve diğer eklentilerinde esaslı bir tamirat ve yeniden inşa faaliyet yaptırmaya muvaffak olan Ahmet Şah oğlu Ali Burhaneddin Efendi 1848 yılı sonunda geride evlat bırakmadan vefat etmiştir. Bu durumda tekkeye yeni bir şeyh aranmıştır. Daha önce meşihat ve zaviyedarlık hizmetlerine vekâlet etmiş olan, göreve ehil ve müstehak bulunan Seyyid Şeyh Mehmet Saitcan Halife bin Mehmet İsmail Özbekî'ye tevcih edilmiştir.⁵² 1853 tarihli bir arşiv kaydında tekkeye Çıldır valisi,⁵³ Hüdavendigar ve Kocaeli sancaklarının eski mutasarrıfı İçelli Ahmet Paşa tarafından Kütahya Sancağı Altıntaş Nahiyesi Eymür Köyü'nde ziraat olunur bir çiftliğin vakfedildiği belirtilmektedir. Ancak zikrettiğimiz tarihte zaviyedar ve müteveli bulunan Seyyid Mehmet Saitcan Efendi bin Seyyid İsmail Özbekî şer'i meclise yaptığı başvuruda sözü edilen çiftlikteki binaların harap hale geldiğini, çiftliğin kiralanması için 300 kuruştan fazla para verenin olmadığını, bu gelirin de tamirat ve sair masraflar için yeterli gelmediğini belirterek çiftliğin bedeli misliyle başkasına devredilmesini istemiştir. Çiftliğin arsa ve arazilerinin müzayedeye verilerek başkasına devrini isteyen Seyyid Mehmet Saitcan Efendi resmi işlemlerin yapılması için Mehmet Tahir Efendi'yi vekil ve naip tayin etmiştir.⁵⁴

51 Zeyl 318. Fî 14 Cemaziyelahir sene (1)276 (8 Ocak 1860). Evkaf-ı Hümayun Nezaret-i Celilesinin meclis-i vâlâya i'tâ buyurulan iş bu takriri me'aline nazaran Burusa'da mütenevvir Seyyid Abdal Murad Hazretleri türbe-i şerifesiyle ittisalinde olan mescid-i şerif ve müstemilatının mukaddema vuku 'bulan hareket-i arzda münhadim olmasına mebni icra kılınan keşf ve münakasasında otuz iki bin gurus masrafla inşası ta 'ahhüd olunmuş ise de vakfının beyan olunan adem-i iktidarından dolayı kudretsizliğine mebni ta'mirat-ı merkümenin şimdilik bilahare vakt-i mürhüvvetine ta'lifi icab-ı halden olmağın ol veçhile icra-yı icânının nezaret-i müşârinileyhaya havalesi meclis-i valaya tezekkür kılınmış ise de olbâda emr u ferman. (BOA, MVL, 593/19).

52 BOA, EV.MH, 183/54.

53 Kütahya Şer'iyye Sicili, nr.2773, 250.

54 Bursa Şer'iyye Sicili, 3969, v.4b.

1855 yılında Bursa’da meydana gelen ve kayıtlara “küçük kıyamet” ifadesiyle geçen iki şiddetli -misli hiç işildilmemiş derecesinde gâyet şedid hareket-i arz- (Özaydın, 2017, 17) depremden Abdal Murad Tekke, Türbe ve Köprüsü de etkilenmiş ve kısmen yıkılmıştır (Özaydın, 2017, 135, 168-169). Bu depremin etkilerinin ortadan kaldırılması için tamir ve inşa faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Depremden beş yıl sonrasına (8 Ocak 1860) ait bir arşiv kaydında “Evkaf-ı Hümayun Nezareti’nden Meclis-i Vala’ya gönderilen takrirden anlaşıldığı üzere, türbe ve bitişiğindeki mescit, yaşanan deprem felâketinde yıkılmıştır. Yapılan keşif sonucunda 32.000 kuruş harcanarak yeniden inşa edilebileceği öngörülen türbe ile bitişiğindeki mescit ve müstemilatı için vakfına başvurulmuş, fakat vakfın gücünün inşa masrafını karşılamaya yetmeyeceği anlaşılmıştır. Masrafları karşılanamadığından türbenin tamirâtı ileri bir tarihe ertelenmek zorunda kalmıştır. Meclis-i Vala tarafından görüşülen hususlar aynıyla Evkaf Nezareti’ne bildirilmiştir.” (Özaydın, 2017, 135).⁵⁵

6. Abdal Murad Tekkesi’nin Yeniden Bektaşî İdaresine Geçmesi

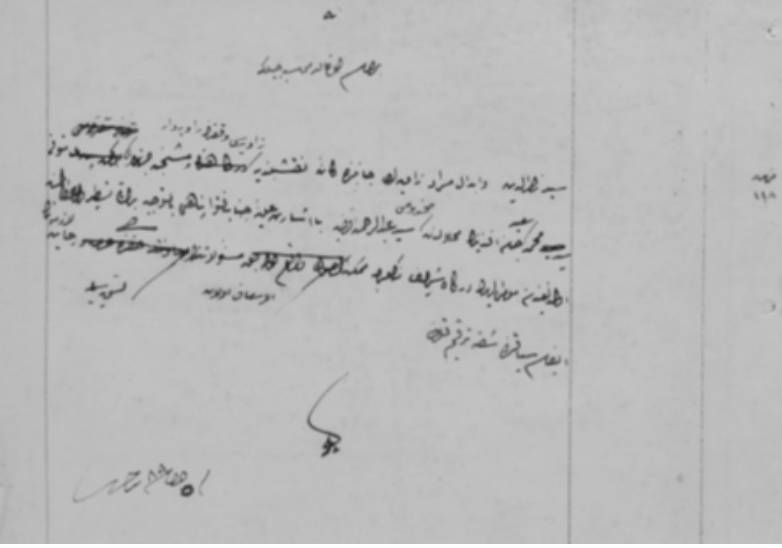
1826 yasağının etkisi Sultan Abdülaziz döneminde azalınca Bektaşiler ellerinden alınan tekkelerini yeniden kazanmak amacıyla çalışmalar yürütmüşlerdir. Bu çabanın Abdal Murad Tekkesi için de kendini gösterdiği görülmektedir. Nitekim İstanbul Karyagdı Baba Tekkesi postnişini Necib Baba (v. 1879) bu tekkenin yeniden Bektaşî idaresine geçmesi için mücadele etmiş, bu mücadelesinde de muvaffak olmuştur. Bursa’daki hem Mir-i Bûdela (Bûdela Bey) Tekkesi’ne hem de Abdal Murad’a postnişin tayin edilmiştir (Çift, 2001, 230). Bursa’da depremin yaşandığı ve tekkenin ciddi hasar gördüğü 1855 yılına ait kayıta istihkak erbabından Seyyid Şeyh Mehmet Necib Efendi’nin arzuhal sunup Bursa’da Abdal Murad Zaviyesi vakfının evlatsız vefat eden Derviş Mehmet ve Seyyid Derviş Hasan Halife’den boşalan tekkenişinlik ve türbedarlık cihetlerine kendisinin görevlendirilmesini talep etmiştir. Necib Efendi’nin bu talebini uygun görüp atamasının yapıldığı resmi yazıda her ne kadar zikredilen görevlilerin 1774 ve 1780 yıllarında Hacı Bektaş Veli Âsitanesi seccadenişin arzıyla atamaları yapılmışsa da Abdal Murad Zaviyesinin Bektaşî zaviyelerinden olmadığı vurgulanmıştır. Bu vurgunun sebebi 1826 yılında Bektaşîliğin yasaklanmasıdır. Ayrıca 1826 sonrası Bektaşî tekkelerinin ancak Nakşî adı altında açılmasına izin verilmesi hasebiyle, Necib Efendi’nin Nakşî tarikatı halifelerinden olduğu da belirtilmiştir. Neticede İstanbul’da kalmayıp bizzat Bursa’ya giderek tekkede hizmet etmeyi taahhüt eden Seyyid Mehmet Necib Efendi bin Seyyid Mehmet Arif’in, şahitlerin de haber vermeleriyle göreve ehil ve müstehak bir Nakşî şeyhi olarak atanmasına dönemin Evkaf-ı Hümayun Nazırı ve Şeyhülislamı onay vermişlerdir.⁵⁶ Her ne kadar 16 Ocak 1855 yılında Necib Efendi tekkenişinlik ve türbedarlık cihetlerine atanmışsa da⁵⁷ öbür taraftan Seyyid Mehmet Saitcan Efendi de Abdal Murad ve Seyyid Nasiriddin (Abdal Mehmed) Zâviyeleri vakfının meşihat ve zaviyedar cihetine tasarruf etmiştir. Bu durum tekkede çift başlılığın oluşmasına da neden olmuş olmalıdır. Nitekim Seyyid Mehmet Saitcan Efendi’nin vefatının ardından yerine 13 Mayıs 1872’de mahdumu Seyyid Abdurrahman Efendi de görevlendirilmiştir.⁵⁸

55 BOA, MVL, 593/19.

56 BOA, EV.MH, 538/68.

57 VGMA, Defter nr. 491, 108.

58 BOA, EV.MH, 655/63.



Şekil 14: Bursa'da Abdal Murad ve Seyyid Nasriddin (Abdal Mehmed) Zâviyeleri vakfının meşihat ve zaviyedar cihetine Seyyid Mehmet Saitcan Efendi'nin vefatının ardından mahdumu Seyyid Abdurrahman Efendi'nin tevcihi (1872).⁵⁹

Böyle bir çift başlılığın ve Bektaşiliği temsilen Mehmet Necib Baba'nın postnişin bulunduğu sırada 1870 yılında Abdal Murad Tekkesi, Batılı seyyahları konuk etmiştir. Abdal Murad Türbesi'ni ziyaret eden Hubert Edward Henry Jerningham “deli, çılgın” olarak nitelediği Abdal Murad Sultan ve burası hakkında “Delilerin ilk sırasında geleni Abdal Murad, Horasan'dan gelen bir derviş olup Bursa'nın Türkler tarafından ilk alınışında bulunmuştur. Mezarı, Olympus (Uludağ)'un eteğinde bir manastırın içindedir ve buradan aşağıdaki ovanın muhteşem bir manzarası görülür.” demektedir (Jerningham, 1873, 222; Yıldırım, 2013, 1681). Jerningham'ın hemen ardından bölgeden Ernst Haeckel geçmiştir. 1873 yılına ait seyahat notlarında “Bu çekici mesirenin (Pınarbaşı) hemen yanında büyük ve yaşlı selvilerin olduğu bir mezarlıkla karşılaşsınız. Bunu geçtiğiniz zaman çeyrek saatlik hoş bir kayalık patıkaya girilir ve ardından iki Müslüman azizi olan Abdal Murad ve Seyyid Nasir'in ünlü ziyaret yerine gelinir.” ifadelerine yer vermiştir (Yıldırım, 2013, 1681). Bursa'nın 1878 yılındaki konuğu F. Blunt “Bektaşilerin başlıca manastırlarından bazıları Bursa vilayetinde bulunabilir.” diyerek şehrin Bektaşilik açısından önemine işaret etmiştir (Yıldırım, 2013, 1671). Ayrıca Blunt seyahat notlarında Abdal Murad Sultan'ın ismini vermeden, ancak türbenin sahibi olarak Orhan Gazi'nin Bursa fethinde yanında bulunan bir kişi şeklinde gösterip hikâyesini anlatmıştır. Verdiği bilgiler şöyledir:

“Orta Asya'nın uzak bölümlerden geldiği tahmin edilen bu göçebe grup meskenlerini kentin surlarının dışında güzel bir nokta olan Pınarbaşı'nda kurdular. Burada servi

59 Burusa Evkaf muhasebeciliğine. Seyyid Nasriddin ve Abdal Murad Zâviyeleri canibinde ka'in Nakşibendiye zaviyesi vakfının zaviyedar ve meşihat ciheti müteveffa Seyyid Mehmed Saidcan Efendi'nin mahlûlünden mahdumu Seyyid Abdurrahman Efendi'ye ba-ışaret-i aliyye-i cenab-ı fetevapenahi bi't-tevcih berati tastir ve ita olunmuş olduğundan mumaileyh dergâh-ı şerif-i mezkûreye mümkünü'l-is'af olan mütevilatının tesviyesiyle riayet-i lazimenin ifası şukka terkim kılını 5 Ra sene 89 (13 Mayıs 1872).(BOA, EV.MH, 655/63)

ağaçları koruluğu Sultan Orhan'a refakat eden ve fetihten sonra kente yerleşmiş olan ilk liderlerden birisinin kutsal kalıntılarını barındıran güzel türbesine siper oluştururlar. Müslümanlar tarafından çok saygı duyulan türbesi sıklıkla vadinin kenarındaki serin çeşmelerde abdestlerini alırken ya da mezarın üzerinde yanan kandillere sahip olan heybetli ağaçların gölgesinde dindar bir biçimde namazlarını kılarken görülebilecek olan hacıların uğrak yeridir. Bu meşhur azizin eylemleri ve yaşamıyla bağlantılı bazı gizemli efsaneler çoğu doğu efsanelerinde olduğu gibi kökeni kendi anavatanında bulunabilecek ve kendilerine bu uzun yolculuğu yaptıran ve Emir'in mezarında hürmetlerini sunan barbar akrabaları tarafından yüzyıllar sonra yeniden keşfedilmiş ya da yorumlanmış doğaüstü olaylarla karışmış olmalıdır." (Yıldırım, 2013, 1195-1197).

1880'lerde ise yine Batılı bir seyyah Lanuay, şu bilgileri vermiştir:

"Bursa'da birçok tekke vardır. Dervişlerin evi olan bu zaviye ve tekkelerden ikisi çok önemlidir. Bunlardan biri Mevlevihane diğeri de Bektaşî dergâhı olan Abdal Murat tekkesidir... Bursa'da birçok evliya gömülüdür. Kentin en güzel mevkiinde yapılmış olan bu güzelim türbeler Abdal Murat türbesi gibi hem ziyaret hem de gezinti yerleridir. Evliyalar Baba, Dede, Mecnun ve Sultan lakaplarıyla anılır... Kasr-ı Hümayun arkasında ve Keleş Dağı eteğinde Bektaşî tarikatına ait olan bir tekke vardır. Tekkenin bulunduğu yerin manzarası çok güzeldir. Bu türbe çok uzak olmasına karşın çok ziyaretçi çeker. Kendi adına mensup olan bu tekkede Abdal Murad hazretlerinin mezarı vardır. Bu mezar nedeniyle tekke de çok ilgi görmüştür." (Yıldırım, 2013, 657, 1663, 1671).

Dönemin son seyyahı Walker 1886 yılına ait izlenimlerinde şu bilgileri vermektedir:

"Teoloji, kanunlar ve tıp üzerine birçok ünlü çalışma bu heybetli ağaçlıkların derin sükûneti içinde yazılmıştır ve bundan dolayı aşağıda yer alan huzursuz kentteki mücadele ve buhran zamanlarında tuhaf, fantastik hikâyeler ortaya çıkmıştır. Bunların içinde memleketi istila eden korkunç yılanları yok ettiği hayret uyandırıcı boyutlardaki ahşap kılıcıyla kahramanca mucizeler gerçekleştirmiş, Bursa kuşatmasına Orhan tarafından davet edilmiş Abdal Murad'ı okuyoruz. Hücresi ve mezarı dağın en sarp çıkıntılarının birisinin üzerindeki yüksek bir mevkide görülür. Burada, büyük bir kentin karmaşası içinde sakin bir biçimde derin düşüncelere dalmayı başaramayarak, her akşam kendisini kutsal dağın ıssız yerlerine götüren ancak sabah ibadetinden önce tekkesinde bulunma konusunda asla başarısız olmayan Constantinople'un saygıdeğer bir dervişinin efsanesi vardır... Daha sonra ağaçlıklarla çevrelenmiş Pınarbaşı'nın çimenlik platosunun arkasında, bir tanesi soluk pembe, bir diğeri sarı ve üçüncüsü de beyaz renklere olan üç büyük tekke dikkat çeker. Daha da ileride, Seyit Nasır'ın mabedi devasa bir selvinin köklerine tutunur. İleride yine dağların daha üst kesimlerinde iki kayalık çıkıntının üstünde, bu kentin fethinde Orhan'ın yoldaşları olan Abdal Murat ve Abdal Musa'nın mezarları vardır." (Yıldırım, 2013, 1187, 1502).

Görüldüğü üzere 1870-1886 arasında Bursa'ya gelen Batılı seyyahlar Abdal Murad Tekkesi ve Türbesi etrafında oluşan inanç ikliminin halk nezdinde de önemli bir yere sahip olduğuna şahitlik etmektedirler. Ayrıca bu dönemde Abdal Murad Tekkesi'nin müdavimleri arasında Kırım Hanlığı Geray (Giray) sülalesinden İzzet Geray (Giray) Sultan da bulunmaktadır. Kaplan Giray Sultan'ın oğlu olan İzzet Giray Sultan bugün Bulgaristan sınırları içerisinde kalan İslimye'nin Buhalı (Bulgarca Bikovo) Köyü'nde ikamet etmekte iken 93 Harbi (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı) sonrasında Bursa'ya göç etmek zorunda kalmıştır (Kırımlı, 2021, 913).⁶⁰

60 BOA, MVL, 50/50.



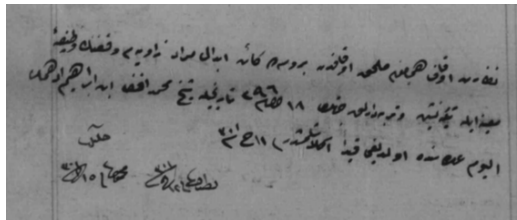
Şekil 15: Abdal Murad Tekkesi haziresinde bulunan Kırım hanedanından ve Hacı Bektaş Veli bendelerinden İzzet Geray (Giray) Sultan Efendi'nin mezarı. Bektaşilere mahsus on iki köşeli teslim taşı motifi bulunan mezar taşı kitabesi: “Ah mine'l-mevt. Kırım Hanı sülâlesinden İslimye Muhacirlerinden Zağra-i Cedid Kazâsı'nda Buhalı İzzet Giray Sultan Efendi Tarık-i Nâciye'den ve Hacı Bektaş Veli bendelerinden olub doksan üçte Rumeli'den hicretle Bursa'ya gelüb bin üç yüz on ikide (1896) seksen beş yaşında dâr-ı bekâya rihlet eyledi ruhuna Fatiha 10 Teşrin-i sani sene 1312 (22 Kasım 1896).” (Çalıklıuşu, 2019, 52).

İzzet Giray Sultan'ın mezarı Abdal Murad Tekkesi haziresindedir. Bektaşilere mahsus on iki köşeli teslim taşı motifi bulunan mezar taşı kitabesinde

“Ah mine'l-mevt. Kırım Hanı sülâlesinden İslimye muhacirlerinden Zağra-i Cedid Kazası'nda Buhalı İzzet Giray Sultan Efendi Tarık-i Nâciye'den ve Hacı Bektaş Veli bendelerinden olub doksan üçte Rumeli'den hicretle Bursa'ya gelüb bin üç yüz on ikide (1896) seksen beş yaşında dâr-ı bekâya rihlet eyledi ruhuna Fatiha (10 Teşrin-i sani sene 1312/22 Kasım 1896)” (Çalıklıuşu, 2019) ifadeleri yer almaktadır.

Bu bilgidен hareketle İzzet Giray Sultan'ın Bektaşî tarikatı mensubu olduğu anlaşılmaktadır. Muhtemelen Bursa'ya göç ettikten sonra bu tekkenin müdavimleri arasında yer alıp vefat ettikten sonra da tekke haziresine defnedilmiştir.

Hem İstanbul'da Karyağdı Baba Tekkesi postnişinliğini yürüten hem de Abdal Murad Sultan Tekkesi'nde Bektaşîliği yeniden tesis eden Mehmet Necib Baba 1879 yılında vefat etmiştir. Bunun üzerine 3 Kasım 1879'da Abdal Murad Zâviyesi'nin türbedarlık ve tekkenişinlik görevleri Kasımzâde Mehmet Efendi'nin torunu Şeyh Mehmet Efendi bin İbrahim Ethem'e tevcih edilmiştir.⁶¹

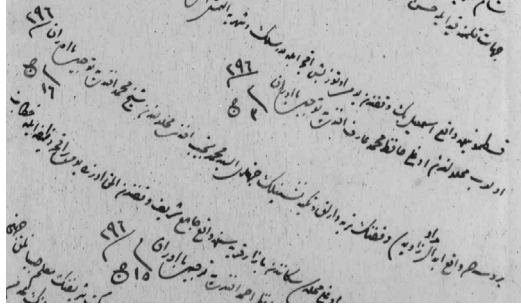


Şekil 16: Abdal Murad Zâviyesi vakfına tekkenişinlik ve zaviyedarlık görevlerine 3 Kasım 1879'da Şeyh Mehmet Efendi bin İbrahim Ethem'in tayin edildiği.⁶²

61 Zâviyenin tekkenişin ve türbedarlık cihetlerine Şeyh Mehmet Efendi bin İbrahim'in 22 Ekim 1878 ve 7 Haziran 1879 tarihlerinde atandığına işaret eden arşiv kayıtları da vardır (İstanbul Müftülüğü Evkaf Müfettişliği, Defter nr. 660, 1; Bursa Şer'iyye Sicili, nr. 3956, 12). Ancak diğer arşiv kayıtlarının tamamında bu görevli değişikliğinin 3 Kasım 1879'da olduğu zikredilmektedir. (BOA, EV.MKT.CHT, 655/90; BOA, EV.MKT, 3108/41; BOA, EV.MKT.CHT, 741/5; BOA, EV.MKT.CHT, 183/51; BOA, EV.MKT.CHT, 194/53; BOA, EV.MKT, 3246/106; VGMA, Defter nr. 491, 108).

62 Nezaret-i Evkaf-ı Hümayuna mühlak evkafdan Burusa'da ka'in Abdal Murad Zâviyesi vakfının

Bununla birlikte arşiv kayıtlarına göre Necib Baba'dan sonra bir süre postnişinlik vazifesini oğlu Kâzım Efendi (v. 1883)'nin devam ettirdiği anlaşılmaktadır. Kâzım Efendi sonrası ise mütevellilik hizmetini Bayramoğlu zevcesi Adile Hanım yürütmüştür. Bu arada Kâzım Efendi'nin eşi Edibe Hanım kendisine üç senelik kira bedelinin ödenmesi gerektiği isteğiyle başvuruda bulunmuştur.⁶³ Bu talebin incelenmesi sırasında tekkenin vakfiyesi gibi resmi evraklarının ortaya çıkarılması gerekmiştir. Edibe Hanım, Abdal Murad Dergâhı vakfiyesi ve sair resmi evrakının Kürkçü Çeşme mevkiinde kendisine teslim ettiği kayını Makineci Rıza Efendi uhdesinde kaldığını ve geri iade edilmediğini belirterek konunun teftiş ve gözden geçirilmesini talep etmiştir.⁶⁴



Şekil 17: Bursa'da Abdal Murad Zâviyesi türbedarlığına 1879 yılında Seyyid Necib Efendi'den sonra Şeyh Mehmet Efendi'nin getirilmesi.⁶⁵

Öte yandan meşihat ve zaviyedarlık uhdesine verilen Mehmet Efendi göreve tayin edildiğine dair beratın tarafına verilmesini talep etmiştir.⁶⁶ Ancak Mehmet Efendi'nin postnişinliğe getirildikten sonra adına düzenlenen beratın harcı için 1.500 kuruş ödenmesi gerekiyordu. Mehmet Efendi bu paranın tekkenin biriken dört senelik 8.000 kuruşluk hasılatından tahsil edilmesi talebinde bulunmuştur.⁶⁷ Bunun üzerine yapılan incelemede tekkenin Sultan Orhan Gazi vakfı köylerinden Filidar (Filedar) Köyü'ndeki mezraasından bir miktar aşar geliri bulunduğu, bu gelirin eski zaviyedar Karyağdı Şeyhi Necib Efendi'nin oğlu tarafından taliplerine kiraya verildiği, ancak bedelinin tahsil edilmediği, tekkeye postnişin atanan Mehmet Efendi'nin İstanbul'da bulunması sebebiyle de zaviye gelirlerinin tahsilinin aksadığı, gelirin tahsili için ya bizzat Mehmet Efendi'nin tekkenin başına gelmesi veya kira bedelinin tahsili için bir vekil gönderilmesi istenmiştir.⁶⁸

Arşiv kayıtları postnişinliği Seyyid Mehmet Efendi'nin yürüttüğü sırada tekke ve türbenin harap hale geldiğini göstermektedir. Keza 1892 yılında postnişin vekili

vazife-i mu'ayyene ile tekyenişin ve türbedarlık cihetleri 18 Za sene 296 (3 Kasım 1879) tarihiyle Şeyh Mehmed Efendi ibn İbrahim Edhem'in el-yevm uhdesinde olduğu kayden anlaşılmıştır fi 11 C sene 301 (8 Nisan 1884). (BOA, EV.MKT.CHT, 183/51).

63 BOA, EV.MKT, 1574/56.

64 BOA, EV.MKT, 1546/22.

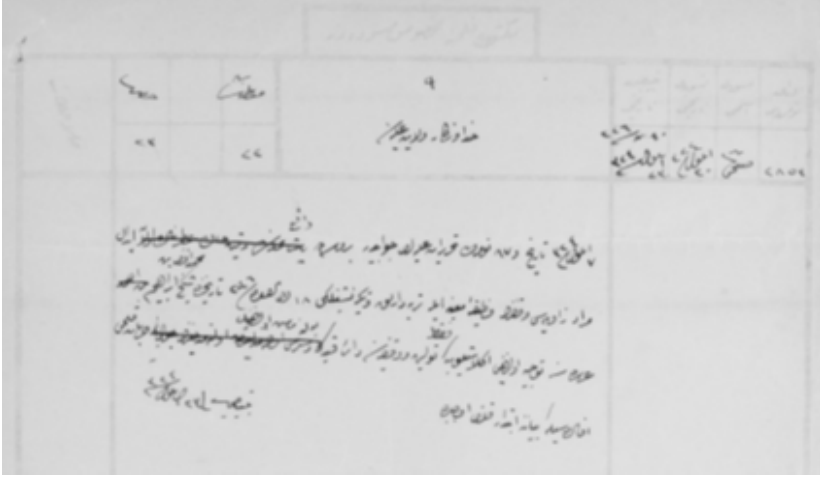
65 Bursa'da vâki' Abdal Murad Zâviyesi vakfının türbedarlık ve tekyenişinlik cihetleri es-Seyyid Necib Efendi mahlûlünden Şeyh Mehmed Efendi'ye tevcihi evrakı fi 16 C sene 1296 (7 Haziran 1879). (İstanbul Müftülüğü Evkaf Müfettişliği, Defter nr. 660, 1).

66 BOA, EV.MKT, 1086/59.

67 BOA, EV.MKT, 986/48; BOA, EV.MKT, 985/96.

68 BOA, EV.MKT, 1014/70; BOA, EV.MKT, 1014/61.

Şerif Hasan'ın Evkaf-ı Hümayun Nezareti'ne verdiği dilekçede Abdal Murad Tekke ve Türbesi'nin harap olması sebebiyle âyin yapılmadığını, üstelik mütezimlere ihale edilip arazi gelirine mal sandığından el konulması dolayısıyla muhasebesinin görülemediğini belirtmiştir.⁶⁹ Hemen ardından Maliye Nezareti'ne de durumun incelenmesi için postnişin Şeyh Mehmet Efendi imzasıyla başvuruda bulunulmuştur. Bu başvuruda zaviye taamiyesi için harcanması gereken Filidar (Filedar) Köyü arazisine yöre ahalisinin de müdahalede bulunduğu belirtilmektedir. Ayrıca postnişin Şeyh Mehmet Babıali'den zaviyenin zikredilen köyden gelen gelirinin benzeri gibi tarafından tahsil ve sarfını talep etmiştir.⁷⁰



Şekil 18: Abdal Murad Zâviyesi vakfına tekkenişinlik ve zaviyedarlık görevlerine 3 Kasım 1879'da Şeyh Mehmet Efendi bin İbrahim'in tayin edildiği, vakfin vakfiye kayıtlarının olup olmadığının incelenmesi emri.⁷¹

Konu 13 Şubat 1893 tarihinde Maliye Nezareti'ne yazıldıktan sonra Maliye Nazırı Nazif Efendi tekke ve gelirleri ile ilgili bir soruşturma başlatmıştır. Maliye nazırının incelemesi sonucunda elde edilen bilgilere göre 30 Eylül 1880 tarihi itibarıyla Abdal Murad Zaviyesi'nin belirlenmiş vazifelerle zaviyedarlığı Şeyh Mehmet Efendi bin İbrahim'in tasarrufunda bulunmaktaydı. Ancak tekke vakfının vakfiyesine dair herhangi bir kayıt olmayıp Sultan Orhan Vakfı dâhilindeki Filidar (Filedar) Köyü'nden bu zaviyeye bir şey tahsis kılındığına dair de bir kayıt bulunamamıştır. Bu köyün aşar gelirinin Tanzimat Fermanı'ndan sonra Evkaf-ı Hümayun hazinesinden Maliye hazinesine nakledilerek tahsil edildiği, dolayısıyla 14.100 kuruş bedel ile ihale edilen Filidar (Filedar) Köyü'nün Abdal Murad Zâviyesi ile alakası olmadığı, köyün Sultan Orhan vakfına tabi olup maliye hazinesi tarafından gelirinin zapt edildiği anlaşılmıştır.⁷² Bu durumda Filidar (Filedar)

69 BOA, EV.MKT, 1848/74; BOA, EV.MKT, 1850/111.

70 BOA, BEO, 154/11505.

71 Mektubi kalemine mahsus müsveddedir. 20 Eylül sene 324/23 Eylül sene 324 (3 Ekim 1908/6 Ekim 1908). Hüdavendigâr Vilayet-i Aliyyesine. 7 Eylül sene 324 (20 Eylül 1908) tarih ve 87 numaralı tahrirat-ı aliyeleri cevabıdır Burusa'da vâki Paşa mahallesinde defin-i hak-ı ıtınak olan Abdal Murad Zâviyesi vakfının vazife-i mu'ayyene ile türbedarlık ve tekyenişinliği 18 Zilka'de sene 296 (3 Kasım 1879) tarihinde Şeyh Mehmet Efendi bin İbrahim bin Ahmed uhdesine tevcih olunduğu anlaşılıb fakat tevliyet ve vakfiyesine dair kaydı bulunamamış olduğu cihat kalemi ifadesiyle beyanına ibtidar kıldı olbabda tebyiz fi 23 Eylül sene 324 (6 Ekim 1908).(BOA, EV.MKT, 3246/106).

72 BOA, BEO, 154/11505.

Köyü aşar gelirleri II. Mahmut döneminde önce kurulan Evkaf-ı Hümayun Nezareti hazinesince zapt edilmiş, Tanzimat'tan sonra da maliye hazinesine devredilmiştir. Abdal Murad Zaviyesi bu köyün aşar gelirlerinden mahrum kalmıştır.



Şekil 19: Hüdavendigâr Vilayeti'nde Sultan Orhan Gazi vakfından hasılatı Abdal Murad Hazretleri Zâviyesi taamesine harcanan Filidar (Filedar) Köyü arazisine yöre ahali tarafından yapılan müdahalenin men edilmesini isteyen postnişin Şeyh Mehmet'in arzuhali.⁷³

Öte yandan 1896 yılında Abdal Murad Zâviyesi zaviyedarlık ve türbedarlık görevinde bir değişiklik gündeme gelmiştir. Çünkü görevli olan Şeyh Mehmet Efendi'nin İstanbul'da kitabet hizmeti yürütmesi dolayısıyla tekkedeki vazifesini yerine getirmediği ortaya çıkmıştır. Bu durumda Şeyh Mehmet Efendi'nin zaten yerine getirmediği tekkedeki görevinden uzaklaştırılıp Halil Efendi'ye tevcih edilmesi talep edilmiştir. Bu talebin ardından Şeyh Mehmet Efendi'nin İstanbul'da nerede istihdam ve ikamet ettiğinin araştırılması, evlatsız olarak vefat etmiş ise zaviyedarlık ve türbedarlığa Halil Efendi'nin getirilmesi uygun görülmüştür.⁷⁴ Ancak göreve getirilen Halil Efendi'nin vefatı üzerine tekkede bir postnişinlik krizi yaşanmıştır. 1903 yılında Halil Efendi'nin oğlu Kâni (Kâzım) Efendi göreve tayin edilmek istemiş, ancak Şeyh Mehmet bin İbrahim buna itiraz ederek 1879 yılında uhdesine verilen Abdal Murad zaviyedarlığına Halil Efendi'nin oğlu Kâni (Kâzım) isimli zatın kendi üzerine almaya çalıştığını, böylece meydana gelen fuzuli müdahalenin ortadan kaldırılmasını istemiştir.⁷⁵

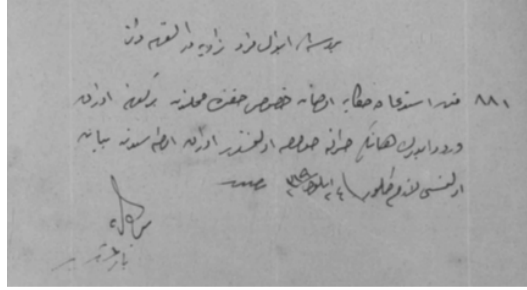
Kâni (Kâzım) Efendi'nin o tarihteki müdahalesi men edilmiştir. Bir süre sonra, 1908'de Kâni (Kâzım) Efendi yeniden Abdal Murad Türbesi türbedarlığına babası Halil Efendi'nin mahlûlünden kendisine tevcih edilmesini talep etmiştir. Bu istek karşısında inceleme yapılmış, en son türbedarlığa 3 Kasım 1879'da Mehmet Efendi bin İbrahim'in atandığı, Halil Efendi'ye tevcihine dair kayıt bulunamadığı dile getirilerek bu istek geri çevrilmiştir.⁷⁶

73 24 Receb sene 310 (11 Şubat 1893). Maliye Nezareti Behiyyesine. Tarih-i tebyizi 1 Şubat sene 308 (13 Şubat 1893). Cennetmekân Sultan Orhan Gazi hazretleri evkafından Hüdavendigâr vilâyeti dâhilinde vâki' ve hâsılâtı Abdal Murad Hazretleri Zâviyesinin ta'âmiyyesine ve sâ'ire meşrut ve mahsus olan Filidar (Filedar) Karyesi arazisine ahali-i mahallîye tarafından vuku'a gelen müdahaleden nâşi zaviye-i mezkûre hâl-i harabide kalmış olduğundan bahisle zikr olunan müdahalenin men'iyle karye-i merkume hâsılâtının eslâfi misillü tarafından tahsil ve sarfı hakkında emr-i âlî tasdiri ve ba'zı ifâdâtı hâvî zaviye-i mezkûre postnişini Şeyh Mehmed imzasıyla atebe-i ulya-yı zıllullahiye takdim olunub bi'l-havâle ba-emr-i âliye gelen istid'âne meffan savb-i behiyyelerine tesyâr kılınmış olmağla bu bâbda hazine-i celilece olan kayd ve ma'lûmâtın ve vâki' olacak mütâla'a-i atûflerine ezbârına himmet olunması sıyâkında tezkere. Evrâk müdürîyet-i aliyyesinin işâreti üzerine. (BOA, BEO, 154/11505).

74 BOA, EV.MKT, 2212/93; BOA, EV.MKT.CHT, 397/68.

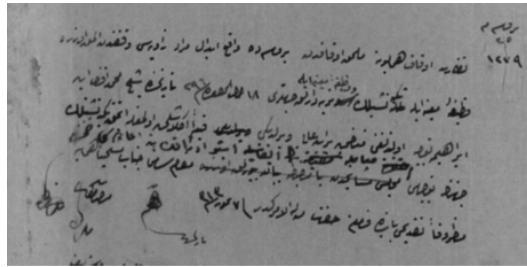
75 BOA, EV.MKT.CHT, 572/109.

76 BOA, EV.MKT, 3211/56; BOA, EV.MKT.CHT, 725/82.



Şekil 20: Abdal Murad zâviyedarlığına dair yazışma (1903).⁷⁷

XX. yüzyılın başlarında geliri Abdal Murad Tekkesi vakfına ait olan Filidar (Filedar) Köyü arazisine köy ahalisinden bazı kişilerce müdahale söz konusu olduğundan tekke vakıf kayıtlarının incelenerek bu durumun ortadan kaldırılması zaviyedar vekili ve zaviyedarın annesi Hüsnîye Hanım tarafından talep edilmiştir. Yapılan incelemede tekkenin 3 Kasım 1879'da Şeyh Mehmet Efendi bin İbrahim'e tevcih edildiği, tevliyet ve vakfiyesine dair kayıt bulunmadığı, Filidar (Filedar) Köyü'nün cennetmekân Sultan Orhan Gazi'nin vakfı dâhilinde olduğu anlaşılmıştır.⁷⁸



Şekil 21: Abdal Murad Zâviyesi vakfına tekkenişinlik ve zaviyedarlık görevlerine 3 Kasım 1879'da Şeyh Mehmet Efendi bin İbrahim'in tayin edildiği.⁷⁹

Abdal Murad Türbesi'nin 1907 yılında da tamiri söz konusu olmuştur. Dönemin Bursa valisi Mehmet Refik tarafından yazılan yazıda Abdal Murad Hazretlerinin tekkesi vakfına ait olan Filidar (Filedar) Köyü'nde Abdalyeri isimli mahaldeki mezranın aşar gelirlerinden vilayet mal sandığında biriken 16.000 kuruş ile türbenin tamir edilmesine Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nden izin istenmiştir.⁸⁰ Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nden verilen cevapta türbenin tamir edilebileceği, ancak masrafların genel masraflar idaresinden ifa edilmesinin lazım geleceği belirtilmiştir.⁸¹

77 Bursa'da Abdal Murad Zâviyedarlığına dair. 881 Arz-ı istid'ada hikâye olunan husus hakkında mahallinden bir günâ evrak vürud ederek hangi tarafa havale olunmuşdur evrak odasından beyan olunmasını lazım gelür fi 24 Eylül sene 319 (7 Ekim 1903). (BOA, EV.MKT.CHT, 553/36).

78 BOA, EV.MKT, 3108/41; BOA, EV.MKT.CHT, 553/36.

79 Nezaret-i evkaf-ı hümayuna mülhak evkafdan Bursa'da vaki' Abdal Murad Zâviyesi vakfından almak üzere vazife-i mu'ayyene ile tekyenişinlik vazife-i mu'ayyene ile türbedarlık ciheti 18 Zilka'de sene 296 (3 Kasım 1879) tarihinde Şeyh Mehmed Efendi ibn İbrahim'e tevcih olduğusu mutazammın berat-ı ali verildiği kayden anlaşılmış olmağla ancak tekyenişinlik cihetinin tevcihi iktizasının ifasıyla iş bu evrakın yine i'adesi zımında makam-ı sami-i cenab-ı (...) mazrufen takdimi babında ferman-ı hazret-i men lehü'l-emrindir fi 7 Temmuz sene 313 (19 Temmuz 1897). (BOA, EV.MKT.CHT, 408/132).

80 BOA, EV.MKT, 3152/58.

81 BOA, EV.MKT.CHT, 696/6.

Tekkenin son yıllarına dair verilen bilgilerde, tevhidhanesinin cami olarak kullanıldığı, diğer yapılardan ayrı şekilde planlanmış bir mutfak, harem ve harem bahçesi gibi eklentilerine, tekkenin etrafının üç yönden kestane bahçesi ve koruluklarla çevrildiğine işaret edilmektedir (Taşkın, 2017, 160, 239).

Kardeş dergisinde isminin ilk harfleriyle (A.M.) “Abdal Murad ve Derviş Abdi” adlı bir yazı kaleme alan bir zat yazısında 1924 yılında türbenin ve etrafının durumunu haber vermektedir. Bu yazı 1924 yılında Abdal Murad Türbesi’nin Derviş Abdi tarafından bakım ve hizmetlerinin görüldüğüne şahitlik etmektedir. Ayrıca Yunanlıların Bursa’yı işgalleri sırasında türbe ve etrafında ciddi tahribatta buldukları anlaşılmaktadır. Yazı şöyledir:

“Birkaç arkadaşın teklifi üzerine bera-yı teferrüç Abdal Murad’a gitmeğe karar vermiştik. Abdal Murad’ı beş sene var ki, ziyaret etmemiştim. Oraya çocuk iken ma’âile pek çok cumalar çıkar, sepetlerimizle, sefer taslarımızla götürdüğümüz yemeklerimizi, kocaman çınarların altında, etrafı temaşa ederek, koca çınarların dalına atılan urgandan kurulan salıncaklarda sallanır, düz küçük çayırılıkta koşar yorulur, lâkin temiz hava, latif manzara temaşa eder, gurupla manzuru-yı mest olarak ayrılır idik. İşte çocukluğumdan biri kalbimde saklanan bu mevkiin hâtıralarını bu defaki teferrüç vesilesiyle o mevkie çıkmaktan nazarımda canlandı.

Arkadaşlarımla Çilyoz Deresi’nden geçince, sarp yokuşuna sardık. Yolu önce gördüğümden daha bozulmuştu. Bir hayırperverin vaktiyle yaptırdığı kaldırımından daha birkaç zaman geçecek olur ise, eser kalamayacak. Yukarıdan yağmur sularının getirdiği birçok çakıl taşlarıyla, belki yol olduğu gaib olacaktır. Her ne ise, bugün işte o yolu vaktiyle tanzim ettiren hayırperverin eseri üzerinden dinlenerek, yarım saati geçerek Hazret-i Abdal’ın türbesi dibine vasil olduk. Fakat o muhteşem çınarlarından eser yoktu. O mesirenin arka kısmında çeşme yanındaki çınarların büyüğü kesilmiş, diğer biri gövdesinden kesilmiş ise de, yine sürmekte, bu tahribatın kâmilen kâfir Yunanlılar tarafından yapılmış olduğunu öğrendim. Şimdi ise o kadar tahribata düşmüşlüğüne yıkıp gitmesine rağmen, meydanda fevkalade temizlik ve suyolunun tanzim ve şadırvanımsı mahaller tefrik o ve bütün o çemenzarın etrafına muhafaza tahtında çınar ve söğüt ve ıhlamur ağaçları dikilmek suretiyle yetiştirilmesine gayret eden bir hayırperverin mevcudiyetini irae ediyordu. Bu kimdir?

Abdal Murad mevkiinin eskiden yalnız ağaçlarının muhteşemliğinden başka bir şeysi yok iken ve âdeta çeşmeleri dahi, daima hayvanatın taarruzuna uğrayan bu yeri eski halinden bin kat güzel tanzim eden ve bu hâli muhafaza ettiren zatın kim olduğunu orada bulunan bir rençbere merak ile sordum. İleride çimen içerisinde uzanmış, ayağında pabuç olmayan ve yalnız beyaz dondan ibaret, başı açık Derviş Abdi dedikleri işte şu zat olduğunu söylediği zaman, kendisiyle görüşmek için yanına gittim. Yanına geldiğimden haberdar bile olmayan Derviş Abdi, verdiğim selamı gayet kayıtsızca mırıldanarak aldı. O âlemine, etrafına bakıyor bir şeyler söylüyordu.

-Derviş ve Şeyh Abdi Efendi, burasını sen mi tanzim ettin?, dedim. Üzerine bir kakhaha koyuverdi, güldü.

-Sana da mı söylediler, dedi, yine güldü. Nihâyet.

sene 324 (26 Eylül 1908). Hüdavendigâr vilayetinden varid olan iş bu şukka üzerine taharriyat-ı kaydiye icra olundukda Bursa’da kâin Abdal Murad Zâviyesi vakfının vazife-i muayyene ile zaviyedarlık ve tekyenişinliği 18 Zilkâ’de sene 296 (3 Kasım 1879) tarihinde Şeyh Mehmed Efendi ibn İbrahim uhdesine tevcih olunduğu mübeyyin berat ısdar ve i’ta kılındığı anlaşılıb tevliyet ve vakfiyesine dair kayda desters olunamamış olmağla ba’dehu mahalline tefliğat-ı lazime ifa olunmak üzere üzere evvel emirde zaviye-i mezkûrenin vakfiyesi mukayyed ise aynen derkenarı ve olmadığı takdirde kuyud-ı hakanisiyle itkizasının beyanı zımnında kuyud-ı hakani ve diban-ı hümayun kalemlerine irsal kılındı. (BOA, EV.MKT.CHT, 741/5).

-Evet, usta söyledi ben yaptım ve ustanın emrinden hârice çıkmadım, dedi. Ustanın kim olduğunu sormam üzerine, bilemediğime hiddet etti.

-Seni beni yaradandır, cevabını verdi ve yanımdan kalktı.

Cebinden çıkardığı bir çakı ile yeşil çimenler içerisinde beliren yabancı otları koparmaya, ötekini berikinin bıraktığı çöpleri devşirmeye başladı Akşam olmuştu, o hâlde vazifesini bitirememiş, etrafı beş on defa tekrarlayarak temizlemekte berdevam idi. Hakikaten Abdal Murad şimdiki hâlde Bursa'nın bütün mesiresinin en güzel ve en temizidir. Şehrin içinde bulunup, her gün çıkılan temenna-yı kebiri, belediyenin onlarca, yüzlerce me'murlarının tanzim ettiremediği o yere nispetle, Abdal Murad'ın bir Derviş Abdi'si gül, gülistan yapmış. O mevkii bütün züvvâr için hakikaten görülecek bir hâle ifrağ etmiştir. Yaşasın Derviş Abdi ki, böyle temiz bir mesiregâhtan rûh alalım." (A.M., 1924, 3).

7. 1925 Sonrası Abdal Murad Baba Tekkesi

1925 yılında tüm tekke ve türbelerin kapatılması kararı alınmıştır. Bu tarihten itibaren atıl bir vaziyette kalan tekke zamanla ahşap çatısından başlayarak harabe haline gelmiş ve 1933 yılında yıkılmıştır (Uludağ, 1998, 63). Tekkenin Alacahırka semtinin yukarısındaki kireç ocağının üstünde (O. F. Köprülü, 1998, 64) tek servinin bulunduğu yerde 1949 yılında tekke kalıntılarının kaldığı belirtilmiştir (Baykal, 1950, 71; Beldiceanu, 1992, 39).

Abdal Murad Sultan'a ait zamanla ortadan kalkan, ama XX. yüzyıl başlarında mevcut bulunan ahşap bir türbenin varlığından da söz edilmektedir (Çalıküşu, 2019, 51). Muhtemelen ahşap türbe aksamı da ortadan kalkarak Abdal Murad Sultan'ın ve oğlu Abdal Mehmed'in mezarı açıkta kalmıştır. Her iki mezar ve etrafı son yıllarda tamir ettirilerek varlığını devam ettirmiştir.⁸⁴

Netice olarak Evliya Çelebi'nin XVII. yüzyılda teşekküllü bir kurum olarak faaliyetinden söz ettiği, mutfağında binden fazla tabak, tencere ve bakır kazandan söz ettiği, Abdal Murad Tekkesi yapılarından günümüze hiçbir şey ulaşmamış, geride sadece sonradan inşa edilen Abdal Murad Sultan'ın adı verilen cami ile yanındaki Abdal Murad Sultan ve oğlu Abdal Mehmed'e ait iki adet mezar ile az aşağısında İzzet Giray Sultan'ın mezarı ve mezar taşı kalabilmiştir. Abdal Murad Sultan'ın oğlunun Osmanlıca mezar taşı kitabeleri günümüze ulaşmamıştır. Tamamen ortadan kalkan bu mezar taşı kitabeleri yerine günümüzde "Kutbü'l-ârifin Abdal Murad Hazretleri vefatı 14. yüzyıl" yazan mermer mezar taşı konulmuştur.

1925 sonrası Abdal Murad Sultan Tekkesi'yle bağlantılı olmamakla birlikte Bursa'da Bektaşiliği temsil eden Tatar İbrahim Baba bulunmaktadır. H. 1266 (M. 1849-1850) yılında Filibe'de dünyaya gelen İbrahim Baba, Bektaşilikten nasibini Münir Baba'dan, babalık icazetini Pirevi postnişini Hacı Feyzullah Dedebara'dan almış, mütareke dönemine kadar Merdivenköy Tekkesi postnişinliğinde bulunmuş, ancak tekkeye İtilafçı siyasi anlayış girince buradan ayrılıp Bursa'ya göç etmiştir. Hayatının son yıllarını da Bursa'da geçirmiştir. Bursa'da geçirmek için ilk olarak Kediler Tekkesi Camii imamlığı yaptı. Rahatsızlandığı için imamlığı devam ettiremedi. Daha sonra Bursa müzesi kapıcısı oldu. Süsten gösterişten hoşlanmayan, basit ve mütevazı kıyafetler giyen, her hali ile dervişâne yaşayıp "Tasavvuf yâr olup bâr olmamaktır" anlayışıyla dervişliği "başkasının sırtına yüklemek değil, kendi sırtında taşımak" olarak kabul ederdi. Çok gezmiş, güngörmüş, yayan olarak gezdiği

84 (<https://www.evliyalar.net/abdal-murat-k-s>, 2022).

Bağdat'tan Kerbela'ya kadar birçok memlekette nasip vererek çok sayıda canlar uyandırmıştır. Son günleri imkânsızlıklar içinde geçti. Müze kapıcılığından aldığı para yetmiyordu. “Yalnızlık, bakımsızlık yüzünden çok sık hastalanıyordu. Son yılları hazin bir perişanlık içinde geçti. Bir akşam müze dönüşünde Dereköprüsü üstünden geçerken düşüp ayağı kırıldı. Durumu büsbütün fenalaştı. Bursa'da Pullukçu İsmail Pişkin isimli iyiliksever bir zat, babayı ahırına aldı, üç ay kadar ona baktı, ne lâzımsa yaptı. Fakat babanın sağlık durumu ağırlaşınca onu Gureba hastanesine (şimdiki devlet hastanesine) yatırdılar. Ameliyat edilmesi lâzım geliyordu. ‘Huzur-ı kibriyaya sakat, noksan aza ile çıkamam!’ diye razı olmadı. Kısa bir süre sonra (1935 yılında) cemel âlemine göç etti.” Bursalı İbrahim Baba hakkında bu bilgileri veren Revnakoğlu onun Zindankapısı çevresinde Abdal Murad Tekkesi yakınlarındaki Alacahırka'da Garipler mezarlığına sırlandığını haber vermektedir (Koç, 2021, 383-385).



Şekil 24: Son yıllarını Bursa'da geçiren Bektaşî babalarından ve 1935 yılında vefat edip Alacahırka'da Garipler mezarlığında sırlanan Tatar İbrahim Baba (Koç, 2021, 385).

Bektaşî baba ve dervişlerinin temel özelliklerinden ve hususiyetlerinden biri şehir hayatına uyum sağlamış, birer şehirli olmalarıydı. Bunun tezahür ettiği ortamların başında Osmanlı başkentlerinden Bursa geliyordu. Son devir Bursalı Bektaşî babaları arasında Ahmed Halid Balımeren (v. 1961)'in adı geçmektedir. Baba Milli Mücadele'de M.M Grubu ve Müseccel Felah gibi bazı cemiyetlere üye olarak kurtuluşa katkı vermiştir (Çıplak, 2017, 32). Ancak elimizde Rumca bildiği bilgisi dışında detaylı bilgiler bulunmamaktadır.



Şekil 25: Bursalı son devir Bektâşi babalarından Ahmed Halid Balmeren.⁸⁵

Yakın zamanda 1925 sonrası tamamen ortadan kalkan Abdal Murad Tekkesi'nin bulunduğu alan üzerine betonarmeden Abdal Murad Sultan'ın adı verilen bir cami (Çalığışu, 2019, 51) ve önüne şadırvan inşa edilmiştir. Son çevre düzenlemesi ve tamirde şadırvan yapısı kaldırılıp abdest alma yeri tanzim edilmiştir. Günümüzde buralarda dolaşan kişiler hala buradaki şahane manzaradan, ulaşım zor olsa da havası ve manzarasıyla yaşanılacak yer olduğundan söz etmektedirler. Ancak 1977 yılında bölgenin durumu hakkında bilgi veren Kâzım Baykal, Abdal Murad Türbesi'nin bulunduğu yerin mesire alanı olma durumunun sona erdiğini, türbenin etrafının gecekondularla dolduğunu belirtmektedir (Baykal, 1950, 231).

Abdal Murad Tekkesi'nin Ahi gelenekleriyle de bağlantısı bulunmaktadır. Tekkenin ilk dönemlerinden itibaren ayrıcalıklı özelliklerinden biri olarak esnafın peştamal kuşanma töreninin burada gerçekleştirilmesi zikredilmektedir (Hızlı, 2018, 30). Yakın zamana kadar esnafın bir Ahi geleneği olan şet (peştamal) kuşatma törenleri burada gerçekleştirilmiştir (Şen, 2006, 49). “Buna ‘tânie’ veya halk dilinde ‘tehniye’ ya da ‘tâmie’ denilirdi. Tânie, genellikle Abdal Murad veya Akçağlayan mevkilerinde yapılırdı. Günümüzde yaz aylarında buraları birer mesire yeri olarak kullanılmaktadır. Peştamal kuşanma törenlerinde dini ibadet yapıldıktan sonra önde şeyh efendi, arkada usta olacak kalfalar olmak üzere Abdal Murad'ın türbesine girilip duadan sonra salevât getirilir ve evliyaya verilen değer şu şekilde ifade edilirdi:

⁸⁵ İnternet ortamında (<https://phebusmuzayede.com>, Erşim 03.03.2022) satışa çıkarılan bu fotoğrafın arkasında “Fa'ik Bey kardaşıma ebedi hatıra olarak ve daima duadan bırakılmamaklığım için sunulmuş olan bu naçizanemi takdimle kesb-i şeref eylerim efendim. Fakirü'l-hakir Muhibb-i Âl-i Abâ kardeşiniz Ahmed Halid Balmeren Bursa: Mollafenari Mahallesi Mumcubali Sokak Numara 1.” ifadeleri bulunmaktadır.

‘Destini destime vergil desti keremdir, Allah bir dedik, pervane geldik, yüzümüz dergâha döndük, kıblemiz dergâh, gün kubbe altında yeşil seccade üzerinde, erenler meyânında, sizler huzurunda peştamal kuşanıp bir murat almaya geldik. Şeyh efendi, Ahi Baba, yiğit başlı ihtiyar ne buyurursunuz?’ Bu konuşma tekbirlerle devam ederdi. Duada geçen ‘4444 tabakatı erenler’ ifadesi de evliyanın sayısı hakkındaki bilgi açısından dikkat çekmektedir. Duadan sonra kalfalar ve çıraklar esnafın en yaşlısının ve ustalarının ellerini öperler, ihtiyar usta da; ‘Allah mübarek etsin oğlum, sanatında doğru ol!’ şeklinde nasihatte bulunurdu. Bursa’daki esnaflar, tıpkı birer okul gibi disiplin altında çıraklık, kalfalık ve ustalık aşamalarını geçip uzun yıllar sonra işyeri açabilirlerdi. Çıraklar kalfalık hakkı kazanınca, ustası esnafa ve devlet ricaline haber verip, bir tatil günü Abdal Murad gibi mesire yerlerinde halkın da katılımıyla toplanılıp yemekler pişirilir, oyunlar oynanır, güreşler yapılırdı. Peştamal kuşanma törenlerinin masrafı da esnaf sandığından karşılanırdı. Bu törenler esnafın arasındaki birlik ve kardeşliği sağlamak bakımından ve sanatkârların birbirine sevgi ile bağlanmaları yönünden çok iyi bir hareket olarak değerlendirilmekte idi.” (Alkaya, 2006, 10-11).

Sonuç

Anadolu’nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında Horasan erenlerinin maddi ve manevi büyük katkıları bulunmaktadır. Bu erenlerden biri Bursa’nın fethinden hemen önce Buhara’dan gelen Abdal Murad Sultan Uludağ eteklerinde eski bir manastır kalıntılarının olduğu yere yerleşmiştir. Burası şehre ve kaleye nazır bir yerdir. Bursa kuşatması sırasında elindeki devasa büyüklükteki tahta kılıcı ile Orhan Gazi’nin çağrısına uyarak savaşa katılan Abdal Murad hakkında halk arasında gerek fetihle ilgili gerekse fetih sonrası pek çok kerameti anlatılmıştır. Diğer Horasan erenleri ile birlikte Bursa’nın fethine maddi ve manevi destekleri görülen Abdal Murad Sultan’a şehrin fethi sonrası Orhan Gazi tarafından bir tekke yaptırılmış ve bu tekkeye Filidar (Filedar) adındaki köyün gelirleri vakfedilmiştir. Böylece XIV. yüzyıldan Osmanlı Devleti’nin sonuna kadar faaliyet gösterecek olan Abdal Murad Tekkesi ortaya çıkmıştır.

Abdal Murad Tekkesi’nde Abdal Murad Sultan’ın vefatından sonra bir süre oğlu Seyyid Nasiriddin adıyla anılan Abdal Mehmed faaliyet göstermiştir. Bektaşî geleneğine göre Abdal Murad Sultan’ın Hacı Bektaş Veli ile irtibatı dile getirilmektedir. Diğer pek çok Abdalan-ı Rum zümrelerinde olduğu üzere Abdal Murad Tekkesi de zamanla bir Bektaşî dergâhına dönüşmüştür. Abdal Murad Sultan’ın hatıralarını ve türbesini Bektaşî dervişleri sahiplenmişlerdir. Osmanlı Devleti de XVI. yüzyılın başlarında teşkilatlanan Bektaşî tarikatını desteklemiş, Abdal Murad Tekkesi Bursa’da Bektaşîliğin önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir. Tekkenin temel fonksiyonu kolonizatör dervişlerin burada ayende ve revendeye (gelip geçen yolcu ve misafirlere) temel ihtiyaç olan yemek ikramında bulunmalarıydı. Bu hizmetin görülebilmesi için Orhan Gazi’nin tekke mutfağına çok sayıda kap kakac ve sair eşya vakfettiği Evliya Çelebi tarafından haber verilmiştir. 1640’larda tekkeye gelen ve Abdal Murad Sultan’ın türbesine ziyarette bulunan Evliya Çelebi burada Bektaşî dervişlerinin bulunduğunu haber vermektedir.

Abdal Murad Tekke ve Türbesi XVI. yüzyıldan XX. yüzyıla çok sayıda yabancı seyyah tarafından da ziyaret edilmiştir. Bazı Batılı seyyahlar burada medfün olan zatın bir Hıristiyan azizi olduğunu iddia etmişlerdir. Bunda biraz da Abdal Murad Sultan’ın tekkesini kurmak için eski bir manastır kalıntılarının bulunduğu yeri seçmesi etkilidir. Bu batılı seyyahlar özellikle türbedeki büyük kılıç ve Abdal Murad Sultan’ın topuzuyla ilgilenmişlerdir.

Arşiv kayıtlarından anladığımız kadarıyla XVIII. yüzyıl boyunca kesintisiz bir şekilde Bektaşî baba ve dervişleri tarafından idare edilen Abdal Murad Tekkesi 1826 yılında ülkedeki genel Bektaşî yasağından nasibini almıştır. Başkentte uygulandığı gibi devlet memurları tarafından yıkılan Abdal Murad Tekkesi fırtına geçtikten sonra bir Nakşî tekkesi olarak Özbek dervişlerin konakladığı Kalenderhâne'ye dönüştürülmüştür. 1844 yılında tekke semahânesi, mutfak ve derviş hücreleri gibi diğer eklentileri esaslı bir tamirden geçirilmiştir. Ancak 1855 yılında yaşanan şiddetli depremde tekke ciddi hasar almış ve bir kez daha tamir edilmek durumunda kalmıştır. Ayrıca bu tarihten sonra Bektaşî baba ve dervişlerinin yeniden Abdal Murad Tekkesi'nde söz sahibi olma mücadeleleri yoğunlaşmıştır. İstanbul'da Karyağdı Baba Dergâhı'nda postnişin bulunan Mehmet Necib Baba bir şekilde Abdal Murad Tekkesi'nin postnişinliğini de kendi üzerine almayı başarmıştır. Necib Baba 1879 tarihinde vefat edinceye kadar mücadelesini sürdürmüştür. Ancak öbür taraftan Osmanlı yönetiminin de eski Bektaşî türbelerine Nakşî şeyhi atanması ısrarı da sürmüştür. Bu durum tekkelerde iki başlılık meydana getirmiştir.

1925 yılına kadar ayakta kaldığı anlaşılan Abdal Murad Tekkesi tüm tekke ve türbelerin kapatılması kararı alınan bu tarihten sonra kaderine terk edilmiştir. 1930'larda harap hale gelip yıkılan tekkenin kalıntıları XX. yüzyılın ortalarına kadar durmaktaydı. Ancak zamanla tamamen ortadan kalkan tekkenin yerine Abdal Murad isminin verildiği bir camii inşa edilmiş, Abdal Murad Sultan ve oğlu Abdal Mehmed'in mezarların bu caminin avlusunda etrafı istinat duvarıyla çevrili alanda kalmıştır. Yakın zamanda tamirat gören mezarların hemen aşağısında 93 harbi sonrası Bursa'ya hicret eden Kırım Hanlığı Giray sülalesinden İzzet Giray Sultan'ın (v. 1896) mezarı vardır. Mezar taşında yer alan on iki köşeli teslim taşı figürü İzzet Giray Sultan'ın Bektaşîliğe olan bağlılığına işaret etmektedir.



Şekil 26: Abdal Murad Sultan'ın mezarı yanına inşa edilen Abdal Murad Camii ve Bursa şehri manzarası.

Günümüzde her mezhep ve inançtan insanımızın ziyaret edip dualar ettiği Abdal Murad Sultan'ın mezarı Bursa'nın manevi dinamiklerinden biridir. Horasan'dan kalkıp Anadolu'yu yurt tutmak için binlerce kilometre yol kat eden, hayatını Türk toplumunun hizmetine hasreden bu zatların aziz hatıralarına sahip çıkmak, onların hayatlarını, öğretilerini ve mücadelelerini örnek alıp gelecek kuşaklara aktarmak toplumsal barışımız ve geleceğimiz açısından çok önemlidir. Nitekim Bursa esnafı hala peştamal kuşanma gibi Ahi geleneklerini Abdal Murad Sultan'ın mezarı başında gerçekleştiriyor olması bu anlamda kayda değer bir uygulamadır.

Kaynaklar/References

- “Abdal”. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler*, I, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1977, 7-9.
- “Bursa’da Alacahırka Semtinde Abdal Murad Caminin Bahçesinde”, Erişim 03.03.2022, <https://www.evliyalanet.net>.
- “Bursa”. *Yurt Ansiklopedisi*, III, İstanbul 1982: Anadolu Yayıncılık, 136-137.
- A.M., “Abdâl Murad ve Derviş Abdî”, *Kardeş*, 253/3, 11 Temmuz 1924.
- Ahmed Hasib Efendi. *Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osmân Manzum Osmanlı Tarihi (1299-1881)*, I, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2021.
- Akıncı, Barbaros. *XIX. Yüzyılda Bursa Ticaret Hayatında Gayrimüslimler*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya 2016.
- Akkuş, Metin. *Türk Edebiyatında Şehr-engizler ve Bursa Şehr-engizleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum 1987.
- Algar, Hamid. “Nakşibendiye”, *DİA*, 32, İstanbul 2006, 335-342.
- Alkaya, Hasan Basri. *Bursa ve Çevresindeki Ziyâret Yerleri ve Bunların Etrafında Oluşan Dini İnançlar*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa 2006.
- Aşıkpaşazâde. *Tevârih-i Âl-i Osman (Âşıkpaşazâde Tarihi)*, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1332.
- Baldırzâde Selisi Şeyh Mehmed. *Ravza-i Evliya*, haz. Mefail Hızlı-Murat Yurtsever, Bursa: Arasta Yayınları, 2000.
- Barkan, Ömer Lütfi. “Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I: İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler”, *Vakıflar Dergisi*, 2/279-386. Ankara 1942.
- Baykal, Kâzım. *Bursa ve Anıtları*, Bursa: Aysan Matbaası, 1950.
- Beldiceanu, Irène. “Başlangıçlar: Osman ve Orhan”, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (Osmanlı Devleti'nin Doğuşundan XVIII. Yüzyılın Sonuna)*, I, Yayın Yönetmeni: Robert Mantran, çev. Server Tanilli, İstanbul 1992: Cem Yayınevi, 39.
- Bernard, K.A. *Bursa Banyoları*, çev. Rıza Ruşen Yücer, İstanbul: Kenan Matbaası, 1943.
- BOA, A.MKT.MVL, 112/73.
- BOA, AE.SMST.III, 23/1568.
- BOA, BEO, 154/11505.
- BOA, EV.MH, 1157/9; 183/54; 538/68; 655/63; 969/22.
- BOA, EV.MKT, 1014/61; 1014/70; 1086/59; 1546/22; 1574/56; 1848/74; 1850/111; 2212/93; 3108/41; 3152/58; 3211/56; 3246/106; 985/96; 986/48.
- BOA, EV.MKT.CHT, 183/51; 194/53; 397/68; 417/2; 553/36; 572/109; 655/90; 696/6; 725/82; 741/5; 86/27.
- BOA, EV.THR, 147/20; 147/3; 150/50; 150/59.
- BOA, İE.EV, 37/4274.
- BOA, MVL, 50/50; 593/19.
- Bursa Şer'iye Sicili*, nr. 3527, 87, Hüküm 642; nr.3969, v.4b; nr.3956, 12; nr.3494, v.23a; nr.3870, 125-126, 126a.

- Cengiz, İsmail. "Bursa'da Türkistanlı Alp Erenler", *Bursa'da Zaman*, 7/42-25. Temmuz 2013.
- Çalıkıuşu, Eser. *Bursa Tekkelerinin Mimari ve Süsleme Özellikleri*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Doktora Tezi. Bursa 2019.
- Çetin, Osman. "Bursa Gezileri: Işıklar", *Bursa Günlüğü*, Sayı 17, Temmuz-Ağustos-Eylül 2022, 46-51.
- Çıplak, İsa Tolga. *Demokrat Parti Döneminde Aleviler ve Bektaşilerin Siyasi ve Sosyo-Kültürel Faaliyetleri (1950-1960)*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir 2017.
- Çift, Salih. "Osmanlılar Döneminde Bursa'da Bektaşî Kültürü ve Bektaşî Tekkeleri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, X, Sayı 2, Bursa 2001, 230.
- Çift, Salih. *Son Bektâşî Dedeabası Ahmed Sırrı Dedeabası Ahmedîyye Risâlesi ve Nefesler*, İstanbul: Revak Kitabevi, 2013.
- Dörtok, Zeynep. *Bursa'nın Kent Dokusu Üzerine Tarihsel Bir İnceleme (17. Yüzyıl)*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa, 2001.
- Erginli, Zafer. "Bursa Tasavvuf Kültüründe Horasanlı Dervişler", *Bursa'da Düünden Bugüne Tasavvuf Kültürü*, İstanbul: Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, 2022, 176-194.
- Erginli, Zafer. *Kuruluş Döneminde Bursa'da Faaliyet Gösteren Türkistan Kökenli Mutasavvıflar*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa 1995.
- Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî. *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, II, Haz. Zekeriya Kurşun-Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998.
- Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî. *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, V, Haz. Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman-İbrahim Sezgin, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001.
- Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri. *İstanbul'un Bir Kültür Merkezi Olarak Teşekkülü Meselesi*, İstanbul 1953.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. *Manakıb-ı Hacı Bektâş-ı Velî Vilâyet-nâme*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1958.
- Hammer, Joseph von. *Büyük Osmanlı Tarihi*, I, çev. Mehmed Ata, haz. Mümin Çevik-Erol Kılıç, İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1985.
- Hasluck, F. W. *Christianity and Islam Under The Sultans*, I, London: Oxford University Press, 1929.
- Hasluck, F.W. *Bektaşîliğin Coğrafi Dağılımı*, çev. Turgut Koca-A. Nezih Erginsoy, İstanbul: Ufuk Matbaası, 1991.
- Hızlı, Sevede. *Bursa'nın Fethi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul 2018.
- Hoca Sadedin Efendi, *Tâcü'l-Tevârîh*, II-V, İstanbul 1279.
- <https://phebusmuzayede.com>, Erşim 03.03.2022.
- <https://pomaknews.com/gundogdufulidar-osmangazi-bursa>, Erişim 21.02.2023.
- <https://tarihturklerdebasklar.wordpress.com/2015/04/04/abdal-murad>, Erişim 03.03.2022.
- <https://www.evliyalar.net/abdal-murat-k-s>, Erişim 03.03.2022.
- İsmail Belig. *Târih-i Burusa (Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefâyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân)*, Hüdavendigâr: Vilâyet Matbaası, 1287.
- İstanbul Müftülüğü Evkaf Müfettişliği, Defter nr. 660, 1.
- Jerningham, Hubert E. H. *To and from Constantinople*, London, 1873.
- Kaplanoğlu, Raif. "Bursa'daki Tasavvuf Kültüründe İslam Dışı Etkiler", *Bursa'da Düünden Bugüne Tasavvuf Kültürü*, İstanbul: Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, 2002, 101.
- Kaplanoğlu, Raif. *Bursa Ansiklopedisi I (Yer Adları)*, İstanbul: Avrasya Etnografya Yayınları, 2001.
- Kaplanoğlu, Raif. *Bursalı Şair Yazar ve Ünlüler Ansiklopedisi*, Bursa 1998.
- Kara, Mustafa. "Hüsâmeddin Bursevî", *DİA*, XVIII, İstanbul 1998.
- Kara, Mustafa. "Tasavvuf Tarihinde Bir Ulu Şehir: Bursa", *Bursa Günlüğü*, Sayı 4, Aralık 2018, 9.
- Kırımlı, Hakan. "Geray Hanedanının Osmanlı Devleti Topraklarında Kalan Maddî İzleri", *Belleten*, 85/304, Aralık 2021, 889-931.

- Koç, Mustafa. "Bektaşî Babaları ve Diğer Tekkelerde Bektaşîleşmeye Dair Revnakoğlu Dosyalarından Tespitler", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 61/1, 2021, 379-409.
- Köprülü, Fuad. "Abdal Murad", *Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi*, I, İstanbul 1935, 60.
- Köprülü, Fuad. *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1976.
- Köprülü, Orhan F. "Abdal Murad", *DİA*, X, İstanbul 1998, 63.
- Kumaş, Nursal. *II. Abdülhamid Döneminde Bursa'da Sosyal Hayat (1876-1909)*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Doktora Tezi. Bursa 2011.
- Kütahya Şer'iyye Sicili*, nr.2773, 250.
- Mehmed Şemseddin. *Yâdigâr-ı Semsî (Bursa Dergâhları)*, I-II, haz. Mustafa Kara-Kadir Atlansoy, Bursa: Uludağ Yayınları, 1997.
- Muhammed, Faris. "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Dervişlerin Rolü", Erişim 22.02.2023, <https://www.academia.edu>, 7.
- Öcalan, Hasan Basri. "Gazzizâde Abdüllatif'in Kaleminden Bursa Dergâhları", *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13/22, 2022, 57.
- Öz, Baki. *Aleviliğin Tarihsel Konumu*, İstanbul: Der Yayınları, 1995.
- Özaydın, Neslihan. *Arşiv Belgeleri Işığında 1855 Depremi ve Bursa Yapılarına Etkisi*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Doktora Tezi. Bursa 2017.
- Pınarbaşı, Seyit Muhammed Enes. *H. 1313-1315 Tarihli C-147 Numaralı Bursa Şer'iyye Sicilinin 1-50 Varaklarındaki Kayıtların Fıkıh İlmi Açısından Tasnif ve Tahlili*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul 2019.
- Satıcı, Emre. *19. Yüzyılda Hüdavendigâr Eyaleti*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Doktora Tezi. Ankara 2008.
- Sayın, Sinan. *B-215 Numaralı Bursa Şer'iyye Sicil Defteri Transkripsiyonu (H. 1192-1193/M. 1778-1779)*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Muğla 2017.
- Sevim, Sezai. "Osmanlı Bursa'sına Grup Yerleşimleri Hakkında Bazı Bilgiler", *Bir Masaldı Bursa*, haz. Engin Yenil, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996.
- Şahin, Haşim. *Osmanlı Devletinin Kuruluş Döneminde Dinî Zümreler (1299-1402)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. Basılmamış Doktora Tezi. İstanbul 2007.
- Şen, Fevzi. "Abdal Murat'ta Bir Peştamal Kuşanma Töreni", *Bursa Araştırmaları (Kent Tarihi ve Kültürü Dergisi)*, 14/49. Bursa Güz 2006.
- Taşkın, Caner. *15 ve 20. Yüzyıllar Arası Bursa Tekkelerinin Mekân ve Cephe Kurgusu*, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne 2017.
- Vesâik-i Bektaşîyan*, haz. Ayşe Değerli-Eşref Temel-Bekir Şahin, Konya: Çizgi Kitabevi, 2015.
- VGMA, Defter nr. 229, 118; Defter nr. 243, 280; Defter nr. 491, 108, 126; Defter nr. 4641, 187.
- Yahşi, Talip. *Bursa'nın Tarihi Coğrafyası*, Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul 1998.
- Yıldırım, Fahri. *14. Yüzyıldan Cumhuriyet Dönemi'ne Kadar Yabancı Seyyahların Gözünden Bursa İlindeki Mimari Eserler*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Doktora Tezi. Ankara 2013.
- Yurtsever, M. Murat. *Lâmîi Çelebi Şehrengîz-i Bursa İnceleme-Metin*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa 1984.
- Yüce, Özge. *Bursa Türk-İslam Eserleri Müzesi'ndeki Tarikat Eşyaları*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale 2017.

Ekler/Appendices

Ek 1: Bursa Pınarbaşı'ndaki Abdal Murad ve Seyyid Nasir Zâviyesi arasında inşa edilen Kalenderhâne-i Özbekiye denilmekle meşhur Nakşi Zâviyesi'nin zaviyedarı Şeyh Niyazi el-Buhari'nin vefatı üzerine göreve Şeyh Ahmed Şah'ın getirilmesi, Şeyh Ahmet Şah'ın Divan-ı Hümayun'a verdiği dilekçesinde geliri

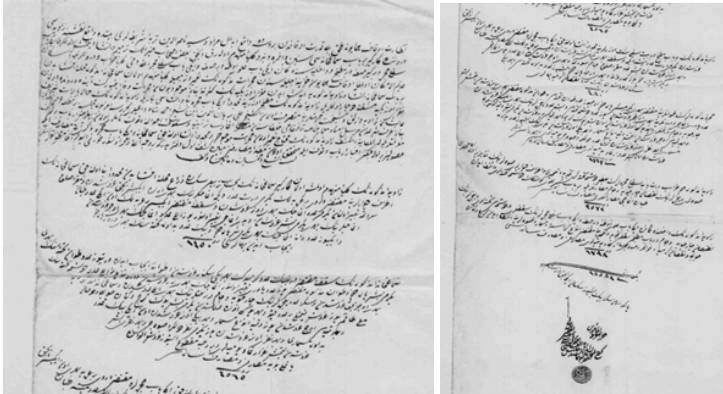
görevli bulunduğu zaviye vakfına yemek masrafları için verilen Kütahya Sancağı Altıntaş Nahiyesi Eymür Köyü ve Alibey Köyü'ndeki birer çiftlik ile oradaki hayvanat, hububat ve eşyaların yarımşar hissesine yapılan müdahalenin ortadan kaldırılması talebi (Kütahya Şer'iyeye Sicili, nr.2773, 250).



Kıdvetü'n-nüvvâb el-müteşerri'ın Altıntaş Nâhiyesi nâ'ibi mevlânâ zîde ilmuhu tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olucak ma'lûm ola eş-Şeyh Ahmed Şâh Divân-ı Hümayun'uma arzuhal edüb Çıldır vâlisi sâbık Ahmed Paşa'nın bundan akdem Hüdâvendigâr mutasarrıflığı vaktinde ihyasına muvaffak olduğu vakf-ı şerifin Kütahya Sancağı'nda Altıntaş Nâhiyesi'nde Eymür Karyesi çiftliğiyle Temurbaş ta'bir olunan (...) çiftliğin nisfını mahrûse-i Bursa'da Pınarbaşî nâm mahalde Abdal Murad ve Seyyid Nâsir Zâviyeleri beyninde inşasına muvaffak olduğu Kalenderhâne-i Özbekiye demekle meşhur zâviye-i Nakşibendiyyeye ve yine nâhiye-i mezbûrede Alibey Karyesi çiftliğini dahi ma'ül-zükûr Temurbaş ta'bir olunan edevâtının nisfını mahrûse-i mezbûrda medfûn Ahmed İzzî Kuddisse Sirrehü'l-azizin Tekyesi'ne vakf ve meşrut olunmuş olduğundan mucbince zikir olunan Eymür Karyesi çiftliği müstakilen Kalenderhâne-i Özbekiyye şeyh olan mumaileyh eş-Şeyh Ahmed Şah tarafından ve Alibey Karyesi çiftliği dahi Ahmed İzzî Tekyesi postnişini olan olan eş-Şeyh Abdülatif canibinden zabt olunarak fakat Temurbaş ta'bir olunan idare ve eşya dahi nisf üzere tarafeynden zabt ve idare olunmak iktiza eder iken postnişin-i mumaileyh iş bu çiftliğin ikişer dahi Temurbaş idare misillü müşterektir diyerek hilâf-ı meşrû vâkıf zabt ve hâsılatını ahz ile gadr dâ'iyyesinden olduğundan bahisle ba'dezin zikir olunan çiftlikler ve edevâtın nisfılarını yedlerinde olan beratları mucbince zabt ve rabt eyleyüb hilâf-ı defter-i hâkâni ve mugâyir-i berât-ı âlişân şeyh-i mumaileyhin vâki' olan müdâhale ve te'addisinin men'-i vâki'i babında emr-i şerifim sudûrunu tahrir ve istid'a eylemekden nâşi hazine-i âmirem kuyûdâtına mürâca'at olundukda vezir-i müşarûnileyhin Hüdâvendigar ve Kocaili sancakları mutasarrıflığı hengâmında Kütahya Sancağı'nda Altıntaş Nâhiyesi'nde Eymür Karyesi çiftliği ile Temurbaş ta'bir olunur hayvanat ve hububât ve (...) çift ve idare-i sa'ir ve (...) nisfılarını mahrûse-i Bursa'da Pınarbaşî nâm mahalde Abdal Murad ve Seyyid Nâsir Zâviyeleri beyninde inşasına muvaffak oldukları Kalenderhâne-i Özbekiye demekle meşhur zâviye-i Nakşibendiye her kim postnişin olur ise çiftlik-i mezbûrların yed ve ma'rifet ve temessükü ve icare-i vahide-i sahihiyye ile beher sene talibine icar ve hâsıl-ı evkaf ve gallesinden ashab-ı arazi için bedel-i öşr mukataa olarak senevi otuz guruş ba'de'l-eda bakisi zâviye-i mezkûrenin ta'amiyyesine sarf olunmak ve yine nâhiye-i mezbûrede Alibey Karyesi çiftliği dahi Temurbaş ta'bir olunub hayvanat ve hububat ve (...) (...) ve idare-i sa'irenin nisfılarını mahrûse-i Bursa'da vâki' kutbü'l-ârifin gavsu'l-vâsılın eş-Şeyh Ahmed Şah zâviyesinde postnişin olan kimesne yed ve ma'rifet ve temessükü ve kezâlik icare-i vâhide ile beher sene talibine icar olunub hâsıl olan icare ve gallesinden ashâb-ı arazi için mu'ayyen bedel-i öşr mukâta'asıçün senevi otuz guruş ba'de'l-edâ bakisi zâviye-i mezbûrede müceddeden bina eyledikleri minarenin ikal-i kanadil mühimmatı ve evkât-ı hamsede ezân-ı şerif kırâ'et eden mü'ezzine miktar-ı kifâyesi lede'l-sarf fazla kalur ise zâviye-i mezbûrenin ta'amiyyesine harç olunmak üzere ba-hatt-i hümayun tevkifi kalemiyle defterhâneleri vakfa tashih ve zikir olunan zaviyelerde mütevellî olanlar dahi mütevellî olmak üzere bir kıta' vakfiyye ma'mulihâ tertib ve Anadolu muhasebesine kayd ile Kalenderhâne Zâviyesi'ne postnişin olan eş-Şeyh Niyazi el-Buhârî ile eş-

Şeyh Ahmed el-İzzî Efendi Zâviyesi'nde postnişin olan eş-Şeyh Abdüllatif yedlerine berâtları i'ta olunmuş ise de (...) mebnî sâbikü'z-zikr Eymür Karyesi çiftliği ile Alibey Karyesi çiftliği nısıflarının tevliyetleriçün Kalenderhâne şeyhi mezbûr Şeyh Niyaz'a ve nisf-ı âharları tevliyetiçün Şeyh Ahmed el-İzzî Tekyesi şeyhi merkm Şeyh Abdüllatif'e verilen berat vakfiyye-i ma'mûlihâ ve defterhâne-i âmiremin mugâyiri olub tarafeyn-i nizâ'dan hâli olmayacağından mâ'adâ Kalenderhâne-i Özbekiyye Zâviyesi'nin zâviyedârı merkm eş-Şeyh Niyazi el-Buhârî bundan akdem fevt olub zâviyedarlık-ı mezbûr müteveffâ-yı mezbûrun mahlûlünden mumaileyh eş-Şeyh Ahmed Şah zide salahıye tevcih olunmağla mukaddem verilen beratları kaydları ber mucib-i vakfiyye sıhhati üzere tashih birle sâbikü'z-zikr (...) muharrere-i mezkûrenin nisfı ile Eymür Karyesi çiftliği vakfının tevliyeti dahi müteveffâ-yı mezbûr Şeyh Niyazi mahlûlünden mumaileyhe tevcih ve kezalik (...) mezkûrenin nisfı ile Alibey Karyesi çiftliği vakfı tevliyeti Şeyh Ahmed el-İzzî Zâviyesi şeyhi merkm eş-Şeyh Abdüllatif uhdesinde ifâ ve sıhhati üzere yedlerine başka başka berat-ı âlişanım virmekle bâbında istid'â-yı inayet etmeğın vâkıf-ı müşarüüleyhin Anadolu muhasebesine kayd olunan vakfiyye-i ma'mûlîlâsında Eymür Karyesi çiftliği Kalenderhâne Zâviyesi'nde postnişin olan eş-Şeyh Niyazi el-Buhârî mütevellî olub ba'de her kim şeyh olur ise mütevellî ola ve Alibey Karyesi çiftliğini dahi eş-Şeyh Ahmed el-İzzî Zâviyesi'nde postnişin olan es-Seyyid Şeyh Abdüllatif mütevellî ola ba'de (...).

Ek 2: Abdal Murad ve Seyyid Nasiriddin (Abdal Mehmed) Türbesi'ndeki Nakşi Zaviyesi'nin semahane ve diğer bölümlerinin Özbek dervişlerinden çoğalmasi sebebiyle mevcut binaların yetersiz kalmasından toplam 18.582,5 kuruşa mal olacak tamirat ve inşada gerekli malzeme ve masrafları (1843) (BOA, EV.THR, 147/3).



Nezaret-i evkaf-ı hümayuna mülhak bi-kudret evkafdan Bursa'da vaki' Abdal Murad ve Seyyid Nasiriddin Türbe-i Şerifeleri beyinde vaki' Nakşibendiye Zâviyesi derununda kârgir bir bab sema'hane sinin-i vafiredenberü külliyyen münhadim olarak ancak ba'zı ashab-ı hayratın terim ve inşa etmiş oldukları iki bab sülfi hücre ve bir kebir sofa ve bir matbah ve dâhiliyesinde kâin iki bab ulvi oda ve bir sofa ve iki bab sülfi hüceratı dahi külliyyen harab ve derûnlarında sakine hadimü'l-ımkân olmakla evkaf-ı hümayun hazine-i celilesinden hücerat-ı mezkûrenin ta'mir ve termimiyle külliyyen münhadim olan sema'hane-i mezkûre mahalline ahsâbdan bir bab sema'hane inşa ve zaviye-i mezkûreye (...) eden fukara-yı Özbekiyyenin kesretine binaen mevcut bulunan hücerat vefa etmeyecek ayende ve revende olan fukara-yı Özbekiyye meşakkate dıçar olmalarıyla zaviye-i mezkûrenin matbahı üzerine müceddeden iki bab hücre bina ve inşası niyazıyla zaviye-i mezkûrenin hala ba-berat-ı şerif-i alişan zâviyedarlık ve meşihat cihetlerine mutasarrıf olan eş-Şeyh Ali Burhaneddin ibn eş-Şeyh Ahmed Şah da'ileri mahruse-i mezbûre meclisine bir kıt'a arzuhal takdimine niyaz taraf-ı şer'den mürsle-i emna ve mi'mar-ı hassa kaimakamı hulefasından Mustafa Ağa ve sair ebniye ve sükûf (?) ahvaline vukuf-ı tâmları olan bî-garaz erbab-ı vukuf ma'rifetleriyle lede'l-mu'ayene ve l-keşf zaviye-i mezkûrenin muhtaç-ı ta'mir olan hücerat-ı mevcude ve müceddeden inşa olunacak sem'hane ve iki bab hücre ve zikr-i ati masarraf ile mesuliyetiniz olacağıın ihbar erbab-ı vukuf ile mütehakkık olan mikdar masarrafını mübeyyin keşf defteridir ki ber vech-i ati zikr olunur hurreire fi'lyevmi'l-hamis Şevvali'l-mükerrrem li-sene tis'a ve hamsin ve mi'eteyn ve elf (5 Şevval 1259/29 Ekim 1843).

Zaviye-i mezkûrenin külliyyen münhadim olmuş olan kârgir sema'hane be-hesab terbi'i (?) seksan zira' mahalline ahsâbdan müceddeden bina olunacak sema'hane duvarlarına muktezî dördü bir arabalık yirmi dört adet dikme ağaçlarının beheri on ikişer buçuk guruşdan ve makraslık serdetme ta'bir olunan yirmi adet ağacın beheri

on guruşdan ve müsakkafatına muktezi ikişer arabalık on iki aded taban ağaçlarının beheri yirmi beşer guruşdan deydi (?) ağacı ta'bir olunur yüz elli aded ağacın beheri üçer guruşdan ve iki yüz aded dâne ağacının beheri yirmişer paradan bin aded bedâvere (?) tahtasının beheri dörder paradan icab eden bahaları 1.450 guruş.

Sema'hane-i mezkûrenin müsakkafatına muktezi dört bin aded kiremidin beherini seksan guruşdan ve tavanına icab eden dört yüz aded tavan tahtasının beheri yirmi beşer paradan ve tavan-ı mezkûre muktezi yüz aded pâvri (?) ta'bir olunur ağacın beheri birer guruşdan derununa yüz elli aded deresteme (?) tahtasının beheri üçer buçuk guruşdan ve sekiz aded pencerelerinin çerçeve ve cam drahtlarının beheri elli guruşdan ve sema'hane-i mezkûreye ma'a takım yüz guruş kıymetli bir aded kapu ve beherisi on guruşdan yirmi beşer yük kireç ve ketân savbı ve dırahan beher kıyyesi üç guruşdan yüz vukıyye enva'-ı mismar ve beher bini onar guruşdan on iki bin aded bedâvere mismarı ve beher neferi onar guruşdan yüz yirmi nefer dülger ve sıvacı ve beher neferi beşer guruşdan yetmiş neferati ve yevmiyeleri ber vech-i maktu' altyüz guruş elvan yağlı boya masarufı ve masaruf-ı sairesi 4.565 guruş

Zaviye-i mezkûrenin bir bab matbah ve bir beyt-i süflisinin üzerlerine müceddeden inşa olunacak iki bab hücrelere muktezi dördü bir araba on ikişer buçuk guruşdan yirmi dört aded meyte dikme ve müsakkafata beheri yirmişer guruşdan ikişer bir arabalık altı aded meşe taban ve beheri onar guruşdan beş aded makraslık cam sürtme (?) ve beheri üçer guruşdan elli aded pedi (?) ağacı ve yirmişer paradan yüz aded dâne ve beheri dörder paradan beş yüz aded bedâvere tahtası ve beherisi seksaner guruşdan bin aded noksan kiremid bahaları 480 guruş

Hücre-i mezkûrelerin tavanlarına muktezi beheri yirmişer paradan üç yüz aded tavan tahtası ve tavan-ı mezkûre muktezi beheri birer guruşdan yetmiş beş aded pâveri ağacı ve derûnlarına beheri üçer guruşdan yüz aded döşeme tahtası ve beş aded pencerelerinin beheri ellişer guruşdan çerçeve ve cam drahtları ve beher yedeği onar guruşdan on beş yük kireç ve beheri kıyyesi birer guruşdan yirmi beş ve kaba ketan çulu ve beher kıyyesi üçer guruşdan altmış ve kaba enva' mismar ve beher bini onar guruşdan yedi bin beş yüz aded bedâvere mismarı ve beher neferi onar guruşdan kırk aded dülger ve sıvacı yevmiyeleri ve beher re'si beşer guruşdan on beş aded ırgad yevmiyeleri masarufı ve masaruf-ı saire-i lazimesi 1.717,5 guruş

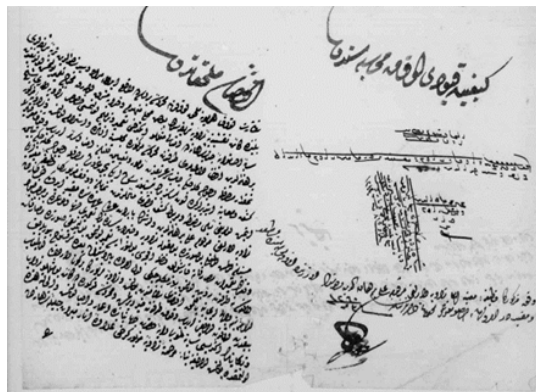
Zaviye-i mezkûrede harab dört bab süfli hücrelerin ba'zı döşeme tahtaları tecciden ta'miri ve etraf duvarları sıvalarının fenâ-pezir olan mahalleri sıvaları ve pencerelerinin noksan çerçeve ve cam masaruflarıyla bir bab kebir ulvi köşkün döşemeleri ve iktiza eden taban ağacı masaruf-ı sairesi 3.573 guruş

Zaviye-i mezkûrenin dâhilinde kâin iki baba ulvi oda ve bir sofa ve iki bab süfli hücrelerinin sofaları ve döşeme tahtaları ve pencerelerinin noksan çerçeve ve cam ve bir bab matbahı sofası teccid ve ta'mirine muktezi enva' keraste ve mismar ve sıvalarına iktiza eden kireç ve ketân savbı ve noksan kiremid ve dülger ve sıvacı ve ırgad yevmiyeleri masarufı ve masaruf-ı sairesini 6.799 guruş

Cem'an yekûn 18.582,5 guruş

Yalnız on sekiz bin beş yüz seksan iki buçuk guruşdur

Ek 3: Bursa'da Abdal Murad ve Seyyid Nasiriddin (Abdal Mehmed) Zâviyesi'nin harap olan mahallerinin zaviyedar Şeyh Ali Burhaneddin Efendi'nin talebiyle 18.582,5 kuruş masrafla tamir ettirilmesi (1843-1844) (BOA, EV.THR, 147/20).



Keyfiyet kuyüdu evkaf muhasebesinden

Evkâf-ı zâviye-i Abdal Murad der Bursa

Vakf-ı mezkûrun vazife-i mu'ayyene ile zaviyedarlığı merhum Ali Burhaneddin üzerinde evkaf muhasebesinde mestur ve mukayyeddîr emr u ferman devletlü sa'adetlü sultanım hazretlerindir fi 3 R sene 1260 (22 Nisan 1844).

Nezaret-i Evkâf-ı Hümayuna mülhak evkafdan mahruse-i Bursa'da vâkı' Abdal Murad ve Seyyid Nasiriddin Türbe-i Şerifeleri beyninde kâ'in Nakşibendiye Zâviye-i Şerifesinin ba'zı mahalli münhadim ve harab-müşerref olarak muhtaç-ı ta'mir bulunmuş olduğundan saye-i ihsanvaye-i cenab-ı şahanede emsali misillü dahi ta'mir ve terim olunması hususu zaviyedarı Şeyh Burhaneddin Efendi da'ileri tarafından mahruse-i mezkûre meclisine ifade ve istirhâm olunmuş ve zaviye-i mezkûr ne mikdar masrafla vücuda geleceği canib-i şer'-i şerifden me'mur ve ta'yin kılınan emnâ ve sair erbab-ı vukuf ma'rifetleriyle keşf ve mu'ayene ettirildikde on sekiz bin beş yüz seksan iki buçuk (18.582,5) guruş masrafla vücuda geleceği tebeyyün etmiş olduğu seyli mazbata ve merbut keşf defteri me'allerinden nümayan ve vakf-ı mezbûrun vazife-i mu'ayyene ile zaviyedarlığı merhum Ali Burhaneddin veled-i Şah ba berat-ı alî uhdesinde mukayyed idüğü derkenârda müsteban olmuş olmağla bu surette bu makule zaviye ve hayrat-ı sairinin ta'miri inha ve (...) ber mucceb-i kayd vakfın ta'mirat masrafına karşın fazla akçesi bulunur ise ta'mir bulunub bulunmadığı surette masarifat vâkı'ası ne tarafdın rü'yet olunmak lâzım geleceği lede'l-ahirde bi'l-istizân ba'dehu şerefsunuh buyurulacak (...) veçhile icabına bakılmak iktzası nizamından bulunmak ve zaviye-i mezbûrun bir güne vâridatı olmayub bi-kudret vakıfdan olduğu erbab-ı vukuf tarafından haber verilmiş ve mahruse-i mezkûrede kâin bu misillü zaviye ve tekayann ekserisi saye-i tülî-vaye-i hazret-i cihanbarda i'mar ve ihya olunmuş ve elhaletü hazihi olunmakda bulunmuş olduğuna bina'en merhameten zaviye-i mezkûr dahi ilave-i asar-miran-ı celile-i şahaneden.

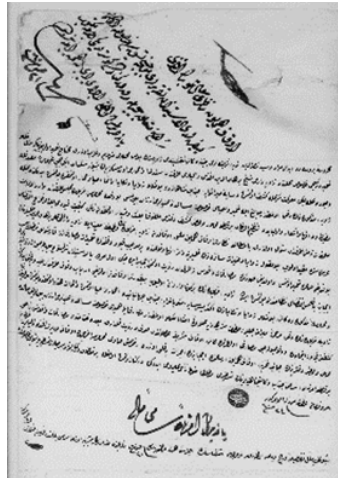
Ek 4: Abdal Murad ve Seyyid Nasiriddin (Abdal Mehmed) Zâviyesi'nin harap olan mahallerinin zaviyedar Şeyh Ali Burhaneddin Efendi'nin talebiyle 18.582,5 kuruş masrafla, tamirin belirtilen meblağ aşılımadan ve ilgili vakıf gelirlerinden karşılanması şartıyla tamir ettirilmesi emri (1844) (BOA, EV.THR, 150/59).



Mahrûse-i Bursa'da Abdal Murad ve Seyyid Nasiriddin Türbe-i Şerifleri beyninde kâ'in Nakşibendi Zâviyesi'nin ba'zı mahalleri münhadim ve harab olarak muhtaç-ı ta'mir olduğu beyanıyla emsali misillü ta'mir ve terimi hususu mahallinde zaviyedarı Şeyh Burhaneddin Efendi da'ileri istid'a ve i'marı on sekiz bin beş yüz seksan iki buçuk (18.582,5) guruş masrafla vücuda geleceği ma'rifet-i şer'le keşf olunmuş ve saye-i hayr-ı vâye-i cenab-ı şahanede bu misillü zevaya ve tekaya dâ'ima ihya ve i'mar olunmakda bulunmuş idüğünden bahisle zaviye-i mezkûrenin dahi ol mikdar mebalîğ ile ta'mir ve ihyası hususunda müsa'ade-i aliyye erzan buyurulması bu def'a mahruse-i mezbûre meclis-i (...) vârid olan mazbatada inha ve iş'ar ve olbadda tanzim olunan bir kıta'memhur ve mümzi keşf defteri tesyar olunmaktan naşi kuyuda lede'l-mürâca'a Nezaret-i Evkâf-ı Hümayuna mülhak evkafdan zaviye-i mezbûrenin vazife-i mu'ayyene ile zaviyedarlığı Ali Burhaneddin Halife'nin uhdesinde mukayyed olub bu makule zevaya ve hayrat-ı sairinin ta'mirine dâ'ima inha vuku'unda ber mucceb-i kuyud vakfının ta'mirat ve masarifatına karşuluk fazlası bulunduğu halde ta'mir olunması ve olduğu surette masarifatına karşuluk masarifatı vâkı'ası ne tarafdın rü'yet olunmak iktiza edeceği evvel emirde

bilinüb ana göre tesviye olunması icab-ı nizamından bulunmuş ise de zaviye-i mezbûrenin bir güne varidatı olmayub bi-kudret evkafdan olduğu erbab-ı vukufdan haber verilmiş idüğüne ve mahruse-i mezkûrede kâin zevâyâ ve tekayanın ekserisi saye-i hayrül'ihsanvâye-i cenab-ı cihandaride i'mar ve ihya olunmuş ve elhaletü hazihî olunmakta bulunmuş idüğüne binaen zaviye-i mezbûrenin dahi mirat-ı celile-i hazret-i şahaneye ilaveten keşfini tecavüz etmemek ve vuku' bulacak masarîfı evkaf-ı şerife hasılatından sarf ve rü'yet kılınmak üzere icrâ-yı ta'miriyle hitamında masarîfat vâkı'asını mübeyyin memhur ve mümzi defterinin cenab-ı hazîne-i evkaf-ı hümayuna irsal ve takdimi hususu evkaf-ı hümayun nazırın saadetlü beyefendi tarafından ba-takrir inha ve ifade olunmuş olduğundan keyfiyet hakipa-yı hümayun-ı hazret-i şahaneden lede'l-istizan ol veçhile icra-yı iktzasına irade-i ihсан-âde-i cenab-ı zıllullahi müte'allık ve şerefsudur buyurulmuş ve hazinece icra-yı icabı nazır-ı mumaileyhe havale kılınmış olmağla ber muceb-i idare-i seniyye zaviye-i mezkûre ol veçhile icra-yı ta'mir ve termimiyle hitamında defâtir-i lâzimesinin canib-i hazîne-i merkumeye irsali hususuna himmet buyuralar deyu fi 20 S sene 60 (11 Mart 1844) tarihinde Hüdavendigâr müşirine emname-i sami yazılmışdır.

Ek 5: Abdal Murad ve Seyyid Nasiriddin (Abdal Mehmed) Zaviyesi'nin harap olan binalarının tekke vakfının tamir masraflarından fazla geliri var ise tamir ettirilmesi, aksi takdirde 18.582,5 kuruş tutan masrafların nerden karşılanacağına belirlenerek icabına bakılması, tekke vakfının "bi-kudret evkafından" olduğu anlaşılıp benzeri tekkeler gibi Evkaf-71 Hümayun hazinesinden karşılanarak yapılan tamir masraflarının kaydedilerek gönderilmesi emri (1844) (BOA, EV.THR, 147/3).



Mahrûse-i Burusa'da Abdal Murad ve Seyyid Nasiriddin Türbe-i Şerifeleri beyninde kâ'in Nakşibendi Zâviyesi'nin ba'zı mahalleri münhadim ve harab olarak muhtaç-ı ta'mir olduğu beyanıyla emsâli misillü ta'mir ve termimi hususu mahallinde zaviyedarı Şeyh Burhaneddin Efendi da'ileri tarafından istid'a ve i'marı on sekiz bin beş yüz seksan iki buçuk (18.582,5) gurus masrafla vücuda geleceği ma'rifet-i şer'le keşf olunmuş ve saye-i hayrat-vaye-i cenab-ı şahanede bu misillü zevaya ve tekaya dâ'ima ihya ve i'mar olunmakta bulunmuş idüğünden bahisle zaviye-i mezkûrenin dahi olmkidar mebalîğ ile ta'mir ve ihyâsı hususuna müsa'ade-i aliyyeleri erzak buyurulması bu def'a mahrûse-i mezbûre meclis tarafından vârid olan mazbatada inhâ ve iş'ar ve olbabda tanzim olunan bir kıt'a memhur ve mümzi keşf defteri melfufen tesyar olunmaktan naşi keyfiyet kuyudu ba'de'l-ihrâç iktzası mülhakat zimmeti tarafından su'âl olunarak bi'l-mutalâ'a nezaret-i evkaf-ı hümayuna mülhak evkafdan zaviye-i mezbûrenin vazife-i mu'ayyene ile zaviyedarlığı Ali Burhaneddin Halife'nin uhdesinde mukayyed olub bu makule zevaya ve hayrat-ı sâ'trenin ta'mirine dair inha vuku'unda ber muceb-i kuyud vakfının ta'mirat masarîfatına karşın fazlası bulunduğu hâlde ta'mir olunması ve olmadığı surette masarîfat vâkı'ası ne taraftan rü'yet olunmak icabı ideceği evvel emrde bi'l-istizan şeref-sunuh buyurulacak irade-i seniyye veçhile icabına bakılması iktiza-yı nizamından bulunmuş ise de zaviye-i mezbûrenin bir güne vâridatı olmayub bi-kudret evkafdan olduğu erbab-ı vukuf tarafından haber verilmiş idüğüne ve mahruse-i mezkûrede ka'in bu misillü zevaya ve tekayanın ekserisi saye-i mesubatvaye-i cenab-ı cihanbanide ahmar ve ihya olunmuş ve elhaleti hazihî olunmakta bulunmuş olduğuna binâ'en zaviye-i mezbûrenin dahi merhameten mirat-ı celile-i hazret-i şahaneye ilaveten emsali misillü olmkadar masarîf ile ta'miri hususuna müsa'ade-i aliyyeleri erzan buyurulduğu halde keşfini tecavüz

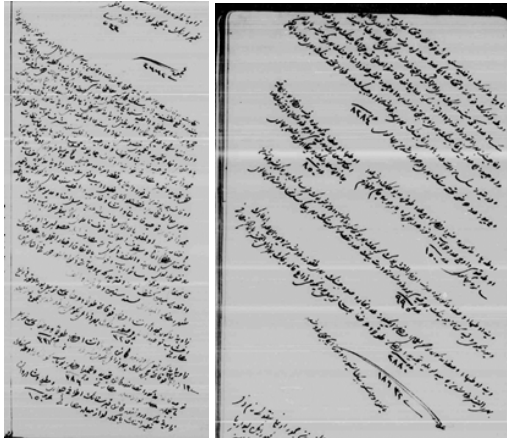
etmemek ve vuku'bulacak masarîfı ol tarafda kâ'in evkaf-ı şerife hasılatından sarf ve rü'yet kılınacak ba'dehu hitâmında masarîfat vâkı'asını nâtik memhur ve mümzi defterinin canib-i hazine-i evkaf-ı hümayuna irsalinde icabının icrasına bakılmak üzere rızasını havi mahruze-i mezbûre evkaf müdürü efendi da'ilerine hitaben bir kıt'a emnâme-i sami-i cenab-ı vekaletpenahilerinin tastiri mutlaka menut-i re'y-i alileri idüğü derkenar olunmuş olmağla ber mantuk-ı derkenar emrnâme-i samileri tastiriyle tesviyesi hususunda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir fi 24 M sene 60 (14 Şubat 1844)

Yazılan inha-yı sami-i me'ali

İş bu takrir me'ali tafsilten derç ve beyan olunarak ol veçhile iktizasının icrasına himmet olunmak babında fi 20 S sene 260 (11 Mart 1844) tarihinde Hüdavendigar müşirine emrnâme-i sami bildirilmiştir ferman hazret-i veliyü'l-emrindir

Evkaf-ı Hümayun nazırnı sa'adetlü beyefendi keyfiyet lede'l-istizan takrirleri mucebince tesviyesi hususuna edâ-i (?) şahane müte'allık buyurularak derkenarda gösterildiği veçhile mektub yazdırılmış olmağla icra-yı icabına himmet eylesin fi 21 S sene 260 (12 Mart 1844).

Ek 6: Seyyid Ali Burhaneddin Efendi'nin arzuhaliyle "bi-kudret evkaftan" Abdal Murad ve Seyyid Nasiriddin (Abdal Mehmed) Türbesi yanındaki Nakşi Zâviyesi'nin harap olan kârgir semahanesi ve diğer eklentilerinin tamiri için yetkili kişiler tarafından yapılan keşif sonrası tamirin toplam 18.632,5 kuruşa mal olacak masraf kalemleri ve bunları gösterir defter (1844) (*Bursa Şer'iyye Sicili*, nr.3870, 125-126).



Nezâret-i Evkâf-ı Hümayun-ı Mülukane'ye mülhak bi-kudret evkâfdan Bursa'da vâkı' Abdal Murad ve Seyyid Nasiriddin Türbe-i Şerifeleri beyninde vâkı' Nakşibendiye Zâviyesinin kârgir semâ'hânesi sinin-i vâfiredenberü bi'l-külliyeye münhadim ve iki bâb süfli hücre ve bir oda ve bir matbah ve dâhiliyesinde iki bâb ulvî oda ve bir sofa ve iki bâb hücerât dahi müşerref harâb ve derûnunda iskâne adimü'l-iskân olduğunu zâviye-i mezkûr şeyhi zehâetlü es-Seyyid Ali Burhaneddin Efendi bâ-arzuhâl inhâ ve tecdid ve ta'miri husûsunu niyâz ve istid'â eylediğine mebni zâviye-i mezkûre ihfâf olmak üzere müceddeden bir bâb tevhidhâne binâ ve inşâ ve hâriciye ve dâhiliyyesinde müşerref harâb olan mahal-i mezkûrenin dahi tecdid ve ta'mir ve masarîfı hazine-i evkâf-ı hümayun mahsûb olunmak bâbında cânib-i nezâret-i evkâf-ı hümayundan şerefvürüd eden bir kıt'a emrnâme mucebince hâlâ mahruze-i mezbûrede evkâf-ı hümayun müdürü mevâlî-i fihâmdan faziletlü el-Hâc Halil Edib Efendi ma'rifetiyle zâviye-i mezkûre ahsâb olan aksâmı mücaddeden fevkâni tevhidhâne bina ve inşâ ve hariciye ve dâhiliyesine mahal-i mezkûr tecdid ve ta'mir ve hitâme-i reside olmağla bi'l-iltimas cânib-i şer'den mürsel emnâ (?) ve müdür-i mumaileyh ve mi'mar-ı kaza ka'imakamı Mustafa Ağa ve sükûf ahvâline vukuf-ı nâ hulvî (?) olan bi-garaz erbâb-ı vukuf ma'rifetleriyle lede'l-mu'âyene ve'l-keşf zikr-i âtî masârîf ilusûllerin olduğunu ka'imakam-ı merkum ve sâ'ir erbâb-ı vukuf bi'l-ittifâk ihbâr etmeleriyle masârîfât-ı vâkı'ayı mübeyyin keşf-i sâni defteridir ki be rvech-i âtî zikr olunur hurrire fi't-tâsi' min şehri-Ramazani'l-mübârek li-sene sittin ve mi'eteyn ve elf (9 Ramazan 1260/22 Eylül 1844).

Zâviye-i mezkûre müceddeden inşâ olunan fevkani tûlen ve arzen be-hesâb-ı terbi'i (?) yüz otuz zirâ' ahsâb tevhidhâne ve sofasının beher zirâ'ı yirmi beşer gurusdan mecmû' levazımıyla masârîfı 3250 gurus

Zâviye-i mezkûr kapısı üzerinde kâ'in müceddeden inşa olunan tûlen ve arzen be-hesâb-ı terbi'i (?) 13,5 zirâ' bir bâb fevkâni hücrenin beher zirâ'ı yirmişer guruşdan 337,5 guruş

Tevhidhâne-i mezkûr ittisâlinde kâ'in tecdiden ve ta'mir olunan bir bâb köşk odasının bi'l-cümle levazımatıyla masârîfı 386 guruş

Zâviye-i mezkûr üzerinde kâ'in kabristânın etrâfı duvarı ve matbah ve şâdirvân ta'mirâtının bi'l-cümle levazımıyla masârîfı 150 guruş

Zâviye-i mezkûrun dâhiliyesinde kâ'in fevkâni ve tahtâni beş bâb oda ve kezalik fevkâni ve tahtani iki adet sofalara sarf olunan dördü bir guruşdan seksan adet döğme meşe direğin beheri on ikişer buçuk guruşdan ve yirmi iki adet taban meşe ağacının beheri otuzar guruşdan ve otuz sekiz adet payandalık ve makrâslık kayacak ağacının beheri onar guruşdan ve üç yüz elli adet yedi (?) ağacının beheri üçer buçuk guruşdan ve üç yüz yetmiş adet dâne ağacının beheri yirmişer paradan dört yüz seksan dört adet pâveri ağacının beheri birer guruşdan ve üç bin adet tavan tahtasının beheri otuzar paradan ve yedi yüz adet döşeme tahtasının beheri on guruşdan bahaları 8.284 guruş

Odahâ-i mezkûre ve hedm olunan üç adet doğrama yüklük ve beş adet oda kapısı ve üç adet dolab ve otuz adet pencerelere çerçeve ve cam ve levazım-ı sâ'ire bahaları 1.500 guruş

Odahâ ve sofa-i mezkûrelere sarf olunan yüz elli vukıyye ecnâs mismârın beher kıyyesi üçer guruşdan ve kırk bin adet bedâvere (?) mismârının beheri onar guruşdan bahaları 850 guruş

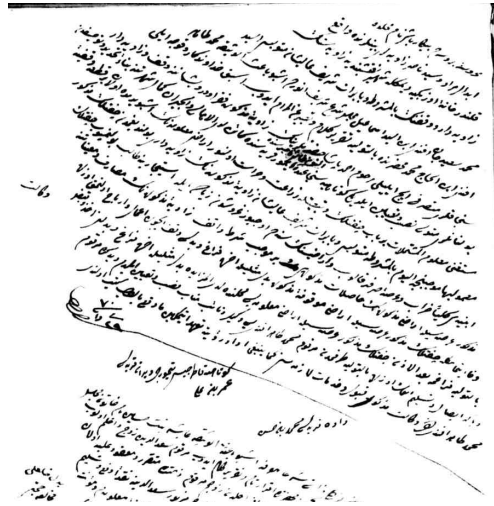
Ve yine odahâ ve sofa-i mezkûrelere sarf olunan altmışar yük kerçek (?) beher yükü sekiz guruşdan ve on beş yükü beşer guruşdan ve yüz yirmi vukıyye ketan çerinin (?) beher kıyyesi birer guruşdan ve dört bin adet noksan kiremitin beher bini seksan guruşdan bahaları 995 guruş

Ve yine odahâ ve sofa-i mezkûrelerde i'mâl olunan iki yüz adet neccâr ve sıvacının beheri dokuz guruşdan ve yüz elli adet ırgadın beheri altışar guruşdan yevmiyeleriyle tecdid olunan tûlen ve arzen be-hesâb terbi'i (?) yüz yirmi zirâ' kaldırımın beher zirâ'ı altmışar paradan masârîfı 2.880 guruş

Yekûn 18.632,5

Yalnız on sekiz bin altı yüz otuz iki buçuk guruşdur.

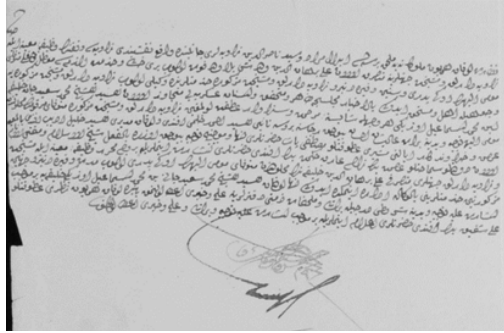
Ek 7: Hüdavendigâr ve Kocaeli sancaklarının eski mutasarrıfı İçelli Ahmet Paşa'nın Bursa'nın Pınarbaşı mahallindeki Abdal Murad ve Seyyid Nâsir (Abdal Mehmed) adlı o sırada Kalendarhâne-i Özbekiye ismiyle meşhur olan Nakşî zaviyesine Kütahya Sancağı Altıntaş Nahiyesi Eymür Köyü'nde ziraat olunur bir çiftliği vakfetmesi, çiftlikteki binaların harap olması ve çiftlik gelirinin masraflarını karşılamaması sebebiyle satılması (1853) (*Bursa Şer'iyye Sicili*, nr.3969, v.4b).



Mahrûse-i Burusa'da Pınarbaşı nâm mahalde Abdal Murad ve Seyyid Nâsir Zâviyelerinde vâki' Kalenderhâne-i Özbekiye demekle meşhûr Nakşibendiye zâviyesinin zâviyedar ve vakfının bi'l-meşrûta ve bâ-berât-ı şerif-i âlişâna mütevellisi es-Seyyid Mehmed Sa'idcan Efendi ibn es-Seyyid İsmâ'il meclis-i şer'-i şerif-i enverde iş bu bâ'isü'l-vesika Mehmed Tahir Efendi ibn el-Hâc Mehmed mahzarında bi't-tevliye takrir-i kelâm ve ta'bir-i ani'l-merâm edüb esbak Hüdavendigâr ve Kocaili sancakları mutasarrıfı İçilli Merhûm Ahmed Paşa Hazretlerinin zaviye-i mezkûre fukara ve derişânına vakf ve zaviyedar bulananları mütevellisi nasb ve ta'yin eylediği Kütahya Sancağı'nda Altıntaş nahiyesinde Eymür Karyesi'nde kâ'in lede'l-ahâli ve'l-cirân kemâl-i şehadetine binâ'en tecdid ve tevsîfiden müstağni ma'lumü'l-müştemilât bir bâb çiftlik ve tabi'atıyla zira'at ve hırsat olunurzâviyedarı bulunduğundan çiftlik-i mezkûr ebniyesi külliyyen harab ve arsa-i sarf (?) kalub ve arâzinin senede üç yüz guruşdan ziyade ile isticarına talib bulunmayub çiftlik-i mezkûr arsasıyla arazi-i mezkûrenin hasılat-ı mezkûresi ber muceb-i şart-ı vakıf zaviye-i mezkûrenin masarır ve mu'ayyenatına vefa etmemekle çiftlik-i mezkûr arsasıyla arazi-i mezkufe-i mezkûre bedel-i misliyle ahara ferağ ve bedeli vakf için i'mal ve erbah olunmak üzere bi't-tevliye ferağuma ba'de'l-izin çiftlik-i mezkûr arsasıyla arazi-i ma'lumeyi mahallinde lede'l-müzayede bedel-i misliyle ahara ferağ ve bedelini ahz ve kabz isal ve teslim etmek üzere bi't-tevliye tarafımdan merkmum Mehmed Tahir Efendi'yi vekil ve nâ'ib-i menâb nasb ve ta'yin eyledim dedikde merkmum Mehmed Tahir Efendi dahi vekâlet-i mezkûru kabul ve hidemât-ı lâzmesini kemâ yenbağî edâ ve rü'yete ta'ahhüd etmeğın mâ-vak' bi't-taleb ketb olundu fi 29 Ra sene 70 (30 Aralık 1853).

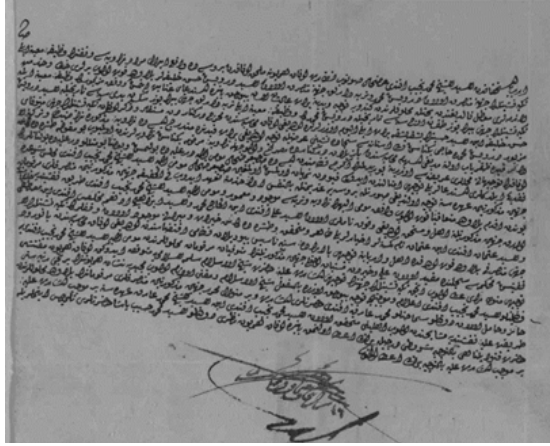
Şuhûdü'l-hâl: Kütahya Katırcısı Temurcuviranı Karyeli Ömer bin Ali, Zâde Karyeli Mehmed bin Hasan.

Ek 8: Bursa'da Abdal Murad ve Seyyid Nasiriddin (Abdal Mehmed) Zâviyesi'nin bir Nakşî zaviyesi olarak meşihat ve zaviyedarlık cihetine mutasarrıf olan Şah oğlu Ali Burhaneddin'in evlatsız vefatı üzerine göreve ehil ve müstehak olduğu haber verilen Seyyid Şeyh Mehmet Saitcan Halife bin Mehmet İsmail Özbeki'nin tevcihi (1848) (BOA, EV.MH, 183/54).



Nezaret-i evkaf-ı hümayun-ı mülkaneye mülhak Bursa'da Abdal Murad ve Seyyid Nasiriddin Zâviyeleri canibinde vâki' Nakşibendi zaviyesi vakfının vazife-i mu'eyyene ile zaviyedarlık ve meşihat cihetlerine mutasarrıf olan Ali Burhaneddin veled-i Şah bila veled fevt olub yeri hali ve hizmet-i lazimesi mu'attıl olmağla müteveffâ-yı mumaileyhin önü pederi ve sinin-i vafiredenberi zaviyedarlık ve meşihat-ı mezkûre hizmetlerinden vekili olub zaviyedarlık ve meşihat-ı mezkûreye ve mahal ve ehl ve müstehak idüğü bi'l-ihbâr meclisçe zâhir ve mütehakkik ve esnân-ı askeriyeyi mütecaviz olan es-Seyyid eş-Şeyh Mehmed Sa'idcan Halife ibn Mehmed İsmâ'il Özbeki her veçhile şayeste-i merhamet ve sezar-ı atufet olmağın zaviyedarlık ve meşihat-ı mezkûre müteveffâ-yı merkmum mahlûlünden mumaileyhe tevcih ve yedine berat-ı alışan ihšan buyurulmak ricasına Burusa nâibi es-Seyyid Hilmi Efendi ve evkaf müdürü es-Seyyid Halil Edib Efendi bi'l-ma'iyeye arz ve Hüdavendigâr eyaleti müşiri atufetlû Mustafa Paşa hazretleri inha ve mucebince tevcih buyurulmak üzere bi'l-fi'il şeyhülislam ve müftü'l-enam olan devletlû semahatlû İsmet Beyzâde Arif Hikmet Beyefendi Hazretleri işaret etmeleriyle ber vech-i muharrer vazife-i mu'ayyene ile meşihat ve zaviyedarlık cihetleri mutasarrıfı Ali Burhaneddin Halife'nin mahlûlünden müteveffâ-yı mumaileyhin önü pederi olub müddet-i vafiredenberü ciheteyn-i mezkûreteyn hizmetlerini bi'l-vekalâ idare etmekte idüğü inha olunan es-Seyyid eş-Şeyh Mehmed Saidcan bin Mehmed İsmâ'il Özbeki Halife'ye ber muceb-i işaret-i ali tevcih ve yedine şurutı derciyle beratı ve muhallefât zimmeti defterlerine ilmühaberi i'ta olunmak babında evkaf-ı hümayun nazırı atufetlû Ali Şefik Beyefendi hazretleri i'tam etmeleriyle ber muceb-i işaret-i ali tevcih ve beratı ve ilmühaberi i'ta olundu (9 Muharrem 1265/5 Aralık 1848).

Ek 9: Seyyid Şeyh Mehmet Necib Efendi bin Seyyid Şeyh Mehmet Arif'nin Bursa'daki Abdal Murad Zaviyesi vakfının tekkenişinlik ve türbedarlık görevlerine kendisinin tayin edilmesi isteği (1855) (BOA, EV.MH, 538/68).



Erbab-ı istihkakdan es-Seyyid eş-Şeyh Mehmed Necib Efendi arzuhal sunub Nezaret-i Evkaf-ı Hümayuna mülhak evkafdan Bursa'da vaki' Abdal Murad Zâviyesi vakfının vazife-i mu'ayyene ile tekyenişinlik cihetine mutasarrıf olan Derviş Mehmed ve türbedarlık cihetine mutasarrıf olan es-Seyyid Derviş Hasan Halife bila veled fevt olub yerleri halî ve hizmet-i lazımleri mu'attıl kaldığından habisle mahlûllerinden kendiyi tevcih ve yedine berat-ı alişan ihsan buyurulmak babında istid'a-yı inayet etmiş ve vakf-ı mezkûrun vazife-i mu'ayyene ile tekyenişinlik ciheti bin yüz doksan üç (1193/1780) senesi tarihiyle Derviş Mehmed'in vazife-i mu'ayyene ile türbedarlık ciheti bin yüz seksan yedi (1187/1774) senesi tarihiyle es-Seyyid Derviş Hasan Halife ibn es-Seyyid Hüseyin'in başka başka berat ile el-yevm üzerlerinde olduğu evkaf muhasebesinden muhrec derkenardan müstefad ve zikr olunan tekyenişinlik ciheti müteveffâ-yı mezbûr Derviş Mehmed'e Hacı Bektaş Velî Âsitanesi seccadenişini arzıyla tevcih olunduğu berat kaydında münderiç ise de zaviye-i mezkûrenin zabt ve terkiine dair kayda zaferyâb olunamadığı eşhâm muhasebesinden yazılan derkenarda musarrâh ve ol veçhile zaviye-i merkume Bektaşî zaviyelerinden olmayub bu makule taşrada kâin evkafın tevcihatı mahalleri arızası üzerine kuyud edilmeğe eğerçe nizamından ise de sahib-i arzuhal mumaileyh Deraliyye'de bulunmuş ve ba'zen bu misillü Deraliyye'de bulunanların takdim edildikleri istid'alarıyla tevcihi emsalinden idüğü kuyuddan nümayan olmuş olmağın sahib-i arzuhal mumaileyh es-Seyyid eş-Şeyh Mehmed Necib Efendi meclis-i şer' de ciheteyn-ı mezkûreteyn uhdesine tevcih olunduğu suretle Bursa'ya azimlele bi'n-nefs eda-i hizmete ta'ahhüd edüb fi'l-hakika ciheteyn-i mezkûreteyn mutasarrıflar merkumân bundan akdem bila-veled fevt olub vakıf-ı mumaileyhin zaviye ve türbesi mevcut ve ma'mur ve mumaileyh es-Seyyid eş-Şeyh Mehmed Necib Efendi tarik-i Nakşibendiye hulefasından olarak ciheteyn-i mezkûreteyne ehl ve müstehak olduğu vukuf-ı tâmları olan es-Seyyid Ali Efendi ibn el-Hâc Mehmed ve es-Seyyid İbrahim Edhem Muhlis Efendi ibn Mustafa ve es-Seyyid Osman Efendi ibn Osman nam kimesneler ihbarlarıyla zahir ve mütehakkık ve taşrada ka'in hayrat ve miratı mevcut olan vakıfların tekyenişinleri ciheti mutasarrıfı bila veled fevt oldukda ehl ve erbâbına tevcihi ba-irade-i seniye te'sis buyurularak nizamı iktizasından olduğu evkaf muhasebesinden bi'l-vürud teftiş mahkemesi sicilinde mukayyed olan ilmühaberden müsteban olmağla ciheteyn-i mezkûreteynin müteveffıyan-ı merkuman mahlûllerinden mumaileyh es-Seyyid eş-Şeyh Mehmed Necib Efendi'ye tevcihi menut-ı re'y-i ali olub ancak tekyenişinlik cihetine tevcihi işaret-i aliyye-i hazret-i şeyhülislam müsellimü'l-islamca mütevakıkf idüğü evkaf-ı hümayun müfettişi fazeletlü es-Seyyid Mehmed Necib Efendi i'lam ve mucebince tevcih buyurulmak üzere bi'l-fi'l şeyhülislam ve müfti-i enam olub Mecidiye nişan-ı hümayunun birinci rütbesini ha'iz ve hamil olan devletlü semahatlü Mehmed Arif Efendi hazretlerinin işaret ve ber minval-i muharrer ciheteyn-i mezkûreteyn mutasarrıfları merkumânın bila veled mahlûllerinden tarikat-ı aliyye-i Nakşibendiye meşayihinden olub ehliyeti mütehakkık olan es-Seyyid Mehmed Necib Efendi ibn es-Seyyid eş-Şeyh Mehmed Arif uhdesine ber muceb-i işaret-i aliyye hazret-i fetvapenahi bi't-tevcih şuruğu derciyle beratı i'ta olunmak babında evkaf-ı hümayun nazır devletlü es-Seyyid Mehmed Habib Paşa hazretleri telhis etmeleriyle ber muceb-i işaret-i aliyye bi't-tevcih beratı i'ta olunub (16 R 1272/26 Aralık 1855).

Ek 10: Abdal Murad Zâviyesi türbedarlık ve zaviyedarlık görevine Karyâğdı Şeyhi Necib Efendi'nin vefatı üzerine eski görevlilerden Kasımzâde Mehmet Efendi'nin torunu Mehmet bin İbrahim'in atanması (*Bursa Şer'iyye Sicili*, nr.3956, 12).



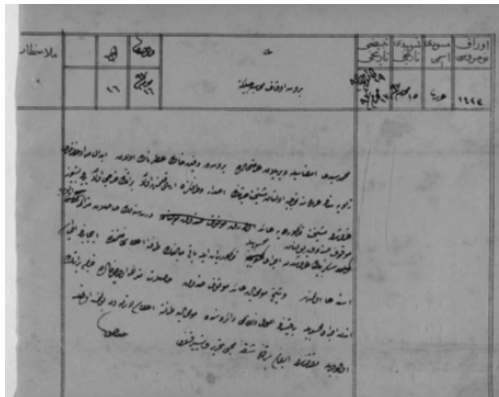
İ'lam

Numara 76

Abdal Murad Zâviyedarlığı i'lamı

Der devlet-i mekine-i arz-ı da'î-i kemineridir ki nezaret-i evkaf-i hümayun-ı mülukaneye mülhak evkafdan mahruse-i Bursa haricinde kâ'in Abdal Murad Kuddise Sirrehü'l-mestân Zâviyesi vakfından almak üzere vazife-i mu'ayyene ile zaviye-i mezkûrede türbedarlık ve tekyenişinlik cihetlerine ba-berat-ı şerif-i alişan mutasarrıf olan Karyâğdı Şeyhi Necib Efendi bundan akdem vefat edüb yeri hali ve hizmet-i lazimesi mu'attıl kalmağın cihat-ı mezkûrenin ba-berat-ı ali mutasarrıf-ı esbaki Kasımzâde Mehmed Efendi'nin hafidi olub cihat-i mezkûreye ehl ve erbab idüğü meclis-i idare-i vilayette mukayyed ve meclis-i şer'-i münirde mahruse-i mezbûre evkaf-ı muhasebecisi ref'atlı Ali Efendi muhızır oldukları halde (...) erbab-ı vukuf ihbar ve re'is-i meşayih-i kiram sa'adetlü es-Seyyid eş-Şeyh Mehmed Tahir Efendi tarafından tanzim olunan bir kıt'a şehadetnâme ile zâhir ve nümayan olmağın cihat-i mezkûre müteveffâ-yı mumaileyh mahlûlünden iş bu ba'is-i arz-ı ubudiyet Mehmed bin İbrahim da'ileri uhdesinde tevcih ve yedine müceddeden bir kıt'a berat-ı şerif-i alişan sadaka ve ihsan buyurulmak ricasıyla bi'l-iltimas pây-e-i serir-i a'laya arz ve i'lam olundu baki emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir fi 25 L sene 295 (22 Ekim 1878).

Ek 11: Abdal Murad Zâviyesi uhdesine verilen Mehmet Seydi Efendi'nin berat harcını tekke meşihatına ait 8.000 kuruşluk hasılattan tahsil edilip kalan meblağın tarafına verilmesi isteği (1879) (BOA, EVMKT, 986/48).

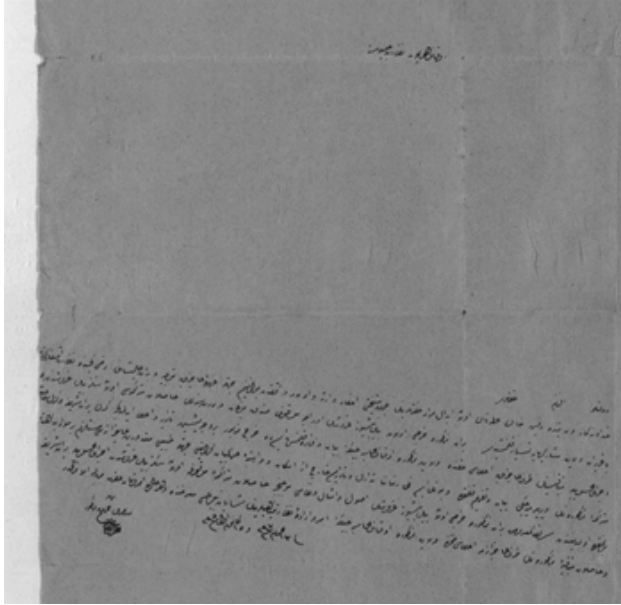


Bursa'da evkaf muhasebeciliğine

15 Muharrem sene 97/17 Muharrem sene 97 (29 Aralık 1879/31 Aralık 1879)

Mehmed Seydi imzasıyla verilen arzuhalde Bursa'da defin-i hak-ı ıttınak olan Abdal Murad Hazretleri zaviyesinin uhdesine tevcih olunan meşihat-ı cihetinin ısdar ve tarafınıza irsal kılınmış olan beratın harcı olan bin beş yüz guruş meşihat-ı mezkûreye a'îd dört senelik hasılat müterakime olub mevkuף sanduk bulunan sekiz bin guruşdan icra-yı mahsubuyla mezkûr berat ile baki mebalîğın tarafına i'tası zımında icabının icrası istid'a olunmuş ve şeyh-i mumaileyh a'îd mevkuף sanduk hasılat-ı müterakime olduğu halde harç-ı beratın (...) icrâ-yı mahsubuyla bakisinin usul ve nizamı da iresinde mumaileyh tarafına i'tası lazımeden bulunmuş olmağla ol veçhile muktezasının ifası şıykında şukka-i (...) tahrir ve tesyir kılındı.

Ek 12: Abdal Murad Zâviyesi uhdesine verilen Mehmet Seydi Efendi'nin berat harcını tekke meşihatına ait 8.000 kuruşluk hasılattan tahsil edilip kalan meblağın tarafına verilmesi isteğİ (BOA, EV.MKT, 985/96).



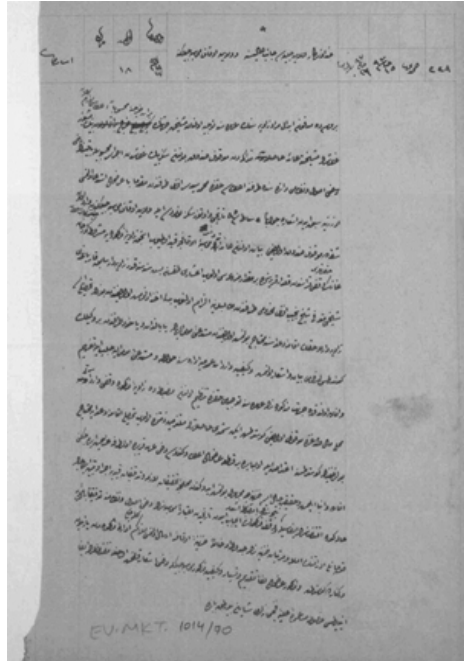
Evkâf-ı hümayun nezaret-i celilesine

Devletlü efendim hazretleri

Hüdavendigâr vilayetinde defin-i hak-ı ıttınak olan Abdal Murad Hazretlerinin cihet-i meşihati ihzar-ı varise ve evlad-ı vakıfdan bulunduğum cihetle uhde-i aciziye tevcih ve berat-ı alışıma dahi geçende nezaret-i asafânelerinden ba-tahrirat vilayet-i müşarünileyhaya tesyar kılınmışdı berat-ı mezkûre harcı olan bin beş yüz (1.500) guruşun oraca mevkuף sandık bulunan ve dört senelik hasılat-ı müterakimesi olan sekiz bin (8.000) guruşdan icra-yı mahsubuyla mütebakisinin taraf-ı aciziye i'tası hakkında vilayet-i mezkûre evkâf muhasebeciliğine beyan ve ifade kılınmış ise de harç-ı mezbûr ber veçh-i peşin te'diye ve i'ta edilmedikçe gerek berat-ı şerife ve gerek hasılat-ı müterakime-i mezkûrenin verilemeyeceğİ beyan ve tefhim kılınmakta ve bunun ise fi zamanına tedarik ve te'diyesi hariç ez imkân ve vareste-i ani'l-beyan olduğu cihetle tabi'i mefdûriyet-i derûn-ı acizanesi müstelzim bir mevâd-ı bedâhatden bulunmakta olduğundan salifü'l-ma'ruz berat-ı mezkûre harcı olan bin beş yüz guruşun usul ve emsal ve nizamı mucebince hasılat-ı müterakime-i mevkuף olan sekiz bin guruşdan icra-yı mahsubuyla berat-ı şerife ve hasılat-ı mütebakiye-i mezkûrenin taraf-ı acizaneme i'tası zımında vilayet-i mezkûre evkaf muhasebeciliğine emr ve irade-i nezaret-i penahilerinin şayan buyurulması mu'arızında ve herhâlde emr u ferman hazret-i men lehül-emrindir fi 13 Muharrem sene 297 ve 15 Kanun-ı evvel sene 295 (27 Aralık 1879).

Mutasarrıf-ı cihet-i mezkûr

Ek 13: Abdal Murad Zâviyesi uhdesine verilen Mehmet Efendi'nin berat harcını tekke meşihatına ait 8.000 kuruşluk hasıllattan tahsil edilip kalan meblağın tarafına verilmesi isteğine cevap (BOA, EV.MKT, 1014/70).



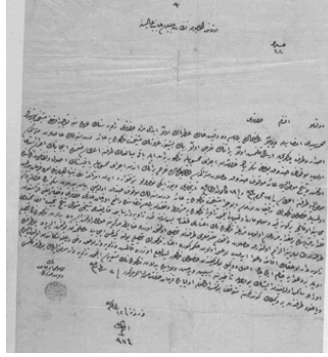
15 Ra sene 97/26 Ra sene 97 (26 Şubat 1880/8 Mart 1880)

Hüdâvendigâr Vilâyet-i Celilesi Cânib-i Âlisine ve Vilâyet Evkaf Muhasebeciliğine

17 Ca sene 97 (28 Şubat 1880)

Bursa'da medfûn Abdal Murad Zâviyesinin uhdesine tevcih olunan meşihat cihetinin berat harcına mahsuben i'tası lazım gelân bin beş yüz (1.500) guruşun meşihata â'id hâsılât müterakimeden mevkuf sanduk bulunan sekiz bin (8.000) guruşdan icrâ-yı mahsubuyla bakisinin dahi usul ve nizamı dairesinde tarafına i'tası hakkında Mehmed Seydi Efendi tarafından mukaddema ba-arzuhal istid'a olunması üzerine sebk eden iş'ara cevaben 3 Şubat sene 95 (15 Şubat 1880) tarih ve otuz sekiz numarası ile vilayet evkaf muhasebeciliğinden varid olan şukkada mevkuf sanduk olduğu beyan olunan â'idata dair muhasebe-i evkafça kayd olmayub ancak zaviye-i mezkûreye meşrut cennetmekân Sultan Orhan Gazi Hazretleri vakfı kurâsından Filidar (Filedar) Karyesi'nde bir mikdar mezra'ası olub a'şarı doksan beş (1295/1880) senesine kadar zaviyedar-ı sabık Karyagdı Şeyhi müteveffâ Şeyh Necib Efendi mahdumu tarafından taliblerine ilzam olunub bedeli ahz olunmamış olduğundan bunun tahsili ise zaviyedar-ı lâhıkın ikâme-i da'vasına muhtaç bulunmuş olduğundan müsted'i-i mumaileyh bi'z-zât veyahut tarafından bir vekilin gönderilmesi lüzumu beyan ve iş'ar olunmuş ve keyfiyet varidat-ı umumiyye idaresine havâle ve müsted'i-i mumaileyh celb ile tefhim ve ifade olundukda cihet-i mezkûrenin uhdesine tevcihi hakkında tanzim olunan mazbatada zaviye-i mezkûre vakfı vâridâtı mahalli mal sandığıında mevkufun olduğu gösterilmiş iken şimdi hasıllatın mültezimin zimmetinde olub tahsili ikame-i da'vaya muhtaç bulunduğu gösterilmesine i'tiraz ile olabda bir kıt'a arzuhal i'ta ve kendüsü dahi ahd-i karibde ol tarafa azimet edeceği ifade ve ebna eylemiş ve hakikat hal ise hazinece meçhul bulunmuş idüğünden mahallince tahkikat-ı lazime ve tedkikat-ı kaydiyye icra ve tebeyyün edecek hale göre iktizasının ifasıyla neticesinin ba-mazbata iş'ar vakf-i mezkûrun icab eden tarihten itibaren muhasebesinin dahi usul ve nizamına tevfiikan bi'r-rü'ye koçanlı evrakının imla ve mürettebat hazinesinin cedvele idhalen hazine-i evkafa irsal olunması lazım geleceği irade-i mezkûreden yazılan derkenarda gösterilmiş ve mezkûr arzuhal leffen takdim ve tesyar ve keyfiyet mezkûr muhasebecilikle dahi iş'ar kılınmış olmağla muktezasının ifa ettirilmesini hususuna müsa'ade-i aliyye-i fehmaneleri şayan buyurulmak bâbında.

Ek 14: Abdal Murad Zâviyesi uhdesine verilen Mehmet Efendi'nin berat harcını tekke meşihatına ait 8.000 kuruşluk hasıllattan tahsil edilip kalan meblağın tarafına verilmesi isteğine cevap (BOA, EV.MKT, 1014/61).

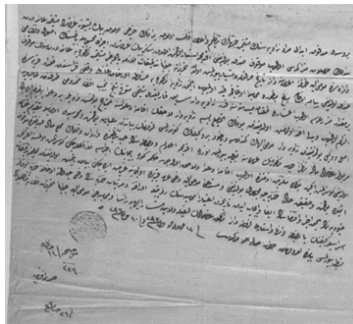


Evkâf-ı Hümayun Nezaret-i Celilesi Canib-i Alisine

Devletlü efendim hazretleri

Mehmed Seydi imzasıyla verilen arzuhalde Bursa'da defin-i hak-ı ıtınak olan Abdal Murad Hazretleri zaviyesinin uhdesine tevcih olunan meşihat cihetinin ısdar ve taraf-ı çakeriye irsal kılınmış olan beratının harcı olan bin beş yüz (1.500) guruşun meşihat-ı mezkûreye a'îd dört senelik hasılat-ı müterakimesi olub mevkuf sanduk bulunan sekiz bin (8.000) guruşdan icra-yı mahsubuyla mezkûr berat ile baki meblağın tarafına i'tası zımında icabının icrâsı istid'a olunmuş ve şeyh mumaileyhe a'îd mevkuf sanduk hasılat-ı müterakimesi olduğu halde harç-ı beratın andan icra-yı mahsubuyla bakisinin usul ve nizamı dairesinde mumaileyh tarafına i'tası fi 17 Muharrem sene 97 ve fi 19 Kanun-ı evvel sene 95 (31 Aralık 1879) tarihli ve yüz iki numaralı şeref-vârid eden emnâme-i nezaretpenahilerinde emr ve ferman buyurulmuş olmasıyla husus-ı mezkûrun tedkikat-ı lazimesi bi'l-icrâ meşihat-ı mezkûreye a'îd dört senelik mevkuf sandık olduğu beyan buyurulan sekiz bin guruşa dâir muhasebe-i evkafça bir güne kayd ve ma'lumat olmayub ancak zaviye-i mezkûreye meşruta-i vakfıdan Bursa kazasında vâkı' Orhan Gazi Hazretleri vakf-ı şerifi kurâsından Filidar (Filelar) Karyesinde bir mikdar mezra'ası olub mezra'a-i mezkûrenin a'sarı doksan beş senesine kadar zaviyedar-ı sabık Karyağdı şeyhi müteveffâ Şeyh Necib Efendi mahdumu tarafından taliblerine ilzam olunarak hasılat vâkı'ası mültezimleri tarafından tahsil olunmak üzere zabıta merkezine havale olunmuş ise de bedelat-ı mezkûrenin tahsili zaviyedar-la-hakkın ikame-i da'va edüb la-hak olan hükme göre a'shar-ı mezkûrun tahsili yoluna gidilmesi icab maslahattan bulunmuş ise de bu tarafda öyle bir da'vaya hitam edecek asl ve vekil bulunmadığından husus-ı mezkûr (...) üzere kalmış ve zaviyedar la-hık dahi der aliye sükkâmından olub el-yevm orada sâkin olduğundan işin bu veçhile te'hirine sebebiyet vermiş ve bu babda bedelat-ı mezkûrenin tesviyesi ancak zaviyedar-ı mumaileyhin bu tarafa gelmesi veyahut tarafından bir vekilin gönderilmesine mütevakıf bulunmuş olmağa olababda ferman hazret-i men lehi'l-emrindir fi 3 Şubat sene 95 (15 Şubat 1880).

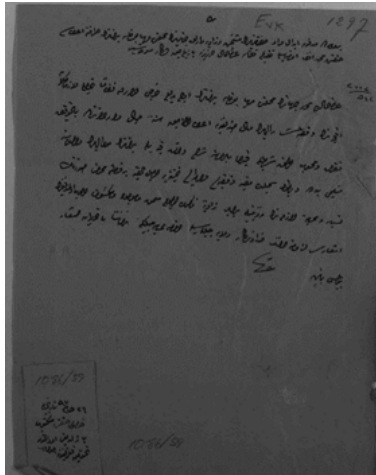
Ek 15: Abdal Murad Zâviyesi uhdesine verilen Mehmet Efendi'nin berat harcını tekke meşihatına ait 8.000 kuruşluk hasıllattan tahsil edilip kalan meblağın tarafına verilmesi isteğine cevap (BOA, EV.MKT, 1014/61).



Muhasebeci-i evkaf-ı vilayet-i Hüdavendigâr

Bursa'da medfün Abdal Murad Zâviyesinin meşihat cihetinin tanzim ve i'ta kılınmış olan beratın harcı olan bin beş yüz (1.500) guruş meşihata aid dört senelik hasılat-ı müterakimesi olub mevkufları bulunduğu akdemce iş'ar olunmuş olan sekiz bin (8.000) guruş icra-yı mahsubuyla bakiyesinin usul ve nizamı dairesinde mumaileyh tarafına i'tasına dair tarih-i merkumede tesyar buyurulmuş olan tahrirata cevaben tedkikat-ı lazıme bi'l-icra meşihat-ı mezkûreye a'id dört senelik mevkufları olduğu beyan olunan meblağ-ı mezbûre muhasebe-i evkafça kayıtlı olmayub ancak zaviye-i mezkûreye meşrutâ Orhan gazi vakfı kurâsından Filidar (Filedar) Karyesi'nde bir mikdar mezra'ası olub a'sarrı doksan beş senesine kadar zaviyedar-ı sabık Karyâğdı Şeyhi müteveffa Şeyh Necib Efendi mahdumu tarafından taliblerine ilzam olunub ve bedeli ahz olunmamış olduğundan bunun tahsili ise zaviyedar la-hakkın ikame-i da'vasına muhtaç bulunmuş ve öyle bir da'vaya kıyam edecek asıl ve vekil bulunmadığından zaviyedar-ı mumaileyhin kendüsü veyahut bir vekilinin gönderilmesi lüzumunun beyanından ibaret bulunmuş ve Mehmed Seydi imzasıyla takdim kılınan merbut arzuhal me'aline nazaran hin-i mezkûrenin uhdesine tevcih buyurulmak üzere akdemce i'lam ve mazbatasının hin-i tanziminde varidat-ı vakfın mahalli mal sandığına mevkufları olduğu gösterilmiş iken bu kere miltezimin zimmetinde olub ikame-i da'va ve la-hık olacak hükme göre icabının icrası lazım geleceği gösterilmiş olmasına i'tiraz etmekte bulunmuş ve hakikat hâl hazineye meçhul bulunduğu ve müsted'i-i mumaileyh dahi ahd-i karibde evvelce yine (...) edeceğini beyan etmiş olduğundan mahallince tedkikat-ı kuyudiyenin be-hak icra ve iktizasının ifa ve icab eden tarihten i'tibaren muhasebesinin rü'yetiyle evrakına ve mürettebat hazinesinin dahi cedveline idhalen hazine-i evkafa (...) keyfiyetin ba-mazbata ve inhâ ve iş'arı lüzumuna dair mezkûr arzuhalin leffiyile vilayet-i müşarünileyhâya re'sen ve muhasebeci-i mumaileyh cevaben tahrirat-ı nezaretpenahilerinin tasir buyurulması babında mer u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir fi 12 Cemaziyelevvel sene 297 ve fi 10 Nisan sene 296 (22 Nisan 1880).

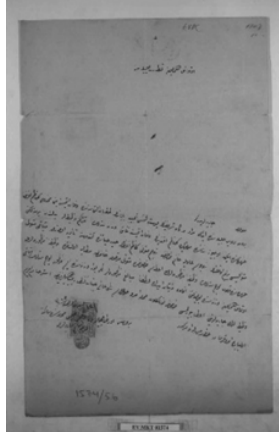
Ek 16: Mehmet Efendi'nin Abdal Murad Hazretlerinin meşihat ve zaviyedarlık görevlerine tayin edildiğine dair beratın tarafına verilmesini talebi (1880) (BOA, EV.MKT, 1086/59).



Bursa'da medfün Abdal Murad Hazretlerinin meşihat ve zaviyedarlık cihetinin mahallinde müheyya bulunan beratının tarafına i'tası hakkında Mehmed Efendi imzasıyla takdim kılınan arzuhal üzerine yazılacak derkâr müsveddесidir

Arzuhalde muharrer cihatın mahallinde müheyya bulunan beratının üç rub' harcı olarak nizamem tahsili lâzımgelan akçenin vakf-ı müşarünileyhin mal sandığından i'ta olunacak sene-i hâl varidatından bi't-tevkif takarrür (?) ve mahsub olunmak şartıyla kayıtları bi'r-rü'ye şerh verilerek kayıtlı beratının mumaileyhin validesine teslimi (...) ve (...) sicilde mukayyed vakfiyesi var ise hazineye hamilü'l-mukayyed bir kıt'a muharrer suretinin tesyar ve muhasebe-i lazımenin rü'yetiyle beraber zaviye-i mezkûre elyevm ma'mur ve mevcut ve meksûf olub olmadığının iş'arı lüzumuna ahz Hüdavendigâr vilayet-i celilesiyle evkaf muhasebeciliğine (...) ba-tahrirat iş'ar buyurulması babında.26 Ca sene 97 (6 Mayıs 1880) tarihli husûs hakkında mektûb yazıldığı evrâkdan tahkik kılındığından cevâb.

Ek 17: Abdal Murad Dergâhı postnişini Necib Baba'nın vefatından sonra yerine tayin edilen oğlu Kâzım Efendi'nin de 1883'de vefatından sonra dört senelik vazife bedelinin üç senesinin kendisine ait olduğunu ifade eden Edibe Hanım'ın bu meblağ talebi (BOA, EV.MKT, 1574/56).

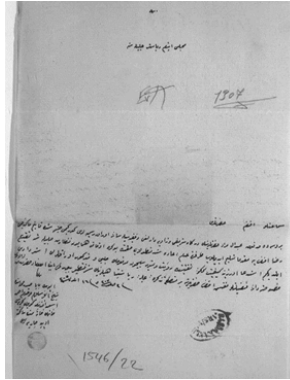


Evkaf-ı Hümayun Nezaret-i Celilesine

Ma'ruz-ı çâkeriyeleridir ki

Bursa vilayet-i celilesinde Abdal Murad Dergâh-ı Şerifinin postnişini Necib Baba'nın doksan altı (1296/1879) senesinde vefat etmesine mebni mahtumu Kâzım Efendi uhdesinde iken üç yüz (1300/1883) senesinde mumaileyhe Kâzım Efendi'nin vefat etmesinden nâşi dört senelik müterakim vazifeler bedelinden bir seneliği mütevellisi Bayramoğlu'nun zevcesi Adile Hanım tarafından zevcim müteveffâ Kâzım Efendi'nin hin-i hayatında kendüsüne te'diye olunarak mütebâki müteveli uhdesinde kalan üç senelik vazife-i mezkûrelerin i'tası hususunda müteveli-i merkume hanımdan mutalibe olundukda vazife-i mezkûreleri evkaf-ı hümayun veznesinde bulunduğunu ifade ve ibtidar ederek lutfen mebalîğ-i mezkûreler eğer bura veznesinde ise mezkûr üç senelik mütebaki vazifelerin câriyelerini i'ta buyurulması hususuna lazım gelen mahalle emr ve havalesi re'y-i âli-i cenab-ı nezaretpenahilerinin istirham eylerim olabada emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir fi 12 Teşrin-i evvel sene 305 (24 Ekim 1889).Bursa Ortakçılar'da Fethi Çelebi Mahallesi'nde sâkine Edibe Hanım câriyeleri.

Ek 18: Edibe Hanım'ın kayını Makineci Rıza Efendi'ye teslim ettiği Abdal Murad Dergâhı vakfiyesi vesair resmi evrakın iade edilmediğinden konunun teftiş edilmesi talebi (1889) (BOA, EV.MKT, 1546/22).



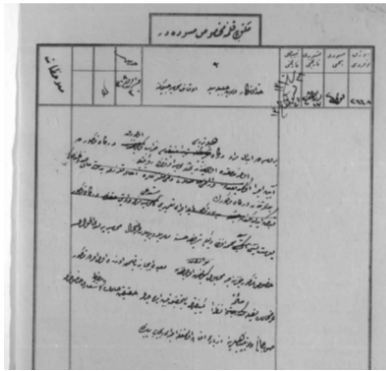
Meclis-i Eytam Riyaset-i Celilesine

Semâhatlü efendim hazretleri

Bursa'da medfün Abdal Murad Hazretlerinin Dergâh-ı Şerifi ve zaviyedarlığı vakfiyesiyle sâ'ir evrak-ı resmîyeleri Kürçü Çeşmesi'nde kaynım Makineci Rıza Efendi'ye mukaddema teslim edülüb tarafımıza adem-i i'ade sened-i tastirleriyle (?) hakkında bu kere Evkaf-ı Hümayun Nezaret-i Celilesine takdim eylediğim istid'a üzerine keyfiyet mahkeme-i teftişin rü'yet ve tesviyesicînin merkûmlar celbi ve mezkûr evrakların istirdâdî mutabakatına (?) dair faziletlü müfettiş efendi hazretlerine bir kât'a tezkere-i aliyye-i riyasetpenahirenin şereftastir buyurulması bâbında emr u ferman hazret-i men lehül-emrindir fi 3 Safer sene 307 ve fi 16 Eylül sene 305 (28 Eylül 1889).

Bende-i Eyüp'de Baba Haydar Mahallesi'nde Şeyhülislam Merhum Ahmed Es'ad Efendi'nin küçük kerimesi hanımın hânesinde sakine Edibe câriyeleri.

Ek 19: Abdal Murad Dergâhı ve Türbesi harap olduğundan âyin icra olunamamakta ve arazisi gelirlerine mal sandığından el konulduğundan muhasebesinin görülemediği, durumun incelenmesi için postnişin Seyyid Mehmet Efendi vekili Şerif Hasan tarafından verilen arzuhal (BOA, EV.MKT, 1850/111).



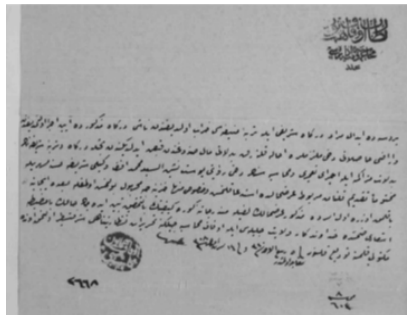
Mektubi kalemine mahsus müsvededdir

17 Teşrin-i evvel sene 308/25 Teşrin-i evvel sene 1308 (29 Ekim 1892)

Hüdavendigâr vilayet-i celilesiyle evkaf muhasebeciliğine

Bursa'da Abdal Murad Dergâhıyla türbesi harap olarak dergâh-ı mezkûrda âyin icrâ olunamamakta olduğundan bahisle muhasebe-i vakfin rü'yetiyle mal sanduğundaki bedelatından dergâh-ı mezkûrun icrâ-yı ta'miri müsted'i postnişini Mehmed Efendi vekili Şerif Hasan mührüyle verilen arzuhâl muhasebeye lede'l-havâle husus-ı mezkûr hazinece meçhul olduğundan ba'dehu icabına bakılmak üzere evvel emirde mezkûr arzuhalin leffiyile me'aline nazaran keyfiyetin bi't-tahkik tebeyyün edecek hakikat hâlin ba-mazbata iş'arı husûsunun savb-ı âli vilayetpenahilerine ezbarı ifade olunmağla icra-yı icabı babında.

Ek 20: Abdal Murad Dergâhı ve Türbesi harap olduğundan âyin icra olunamamakta ve arazisi gelirlerine mal sandığından el konulduğundan muhasebesinin görülemediği, durumun incelenmesi için postnişin Seyyid Mehmet Efendi vekili Şerif Hasan tarafından verilen arzuhal (BOA, EV.MKT, 1848/74).



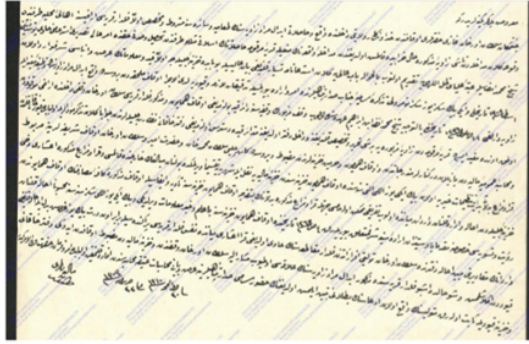
Nezaret-i Evkaf-ı Hümayun

Muhasebe-i Umumiye Kalemi

Aded

Bursa'da Abdal Murad Dergâh-ı Şerifi ile Türbe-i Münifesi harab olduğundan naşi dergâh-ı mezkûrede âyin icra olunamadığından ve arazi hasılatı dahi mültezimlere ihale kılınarak bedelatı mal sandığından kabz edildiğinden bahisle dergâh ve türbe-i şerifenin bedelat-ı müterâkime ile icra-yı ta'ciri ve muhasebesinin dahi rü'yeti postnişin es-Seyyid Mehmed Efendi vekili Şerif Hasan mührüyle mahtumen takdim kılınan merbut arzuhalde istid'a kılınmış ve hususu minhâ hazinece meçhul bulunmuş olmağla ba'dehu icabına bakılmak üzere evvel emrde mezkûr arzuhalin leffiyile mündericatına göre keyfiyetin bi't-tahkik tebeyyün edecek halin bâ-mazbata iş'arı zımında Hüdavendigâr vilayet-i celilesi ile evkaf muhasebeciliğine tahrirat-ı nezaretpenahi şereftastir olunmak üzere mektubi kalemine tevdi' kılınur mukabele olmuştur fi 5 Rebiülahir sene 310 ve fi 14 Teşrin-i evvel sene 308 (27 Ekim 1892).Evkaf-ı Hümayun Muhasebecisi.

Ek 21: Hüdavendigâr Vilayeti'nde Sultan Orhan Gazi vakfından hasılatı Abdal Murad Hazretleri Zâviyesi taamiyesine harcanan Filidar (Filedar) Köyü arazisine yöre ahali tarafından yapılan müdahalenin men edilmesini isteyen postnişin Şeyh Mehmet'in arzuhali üzerine yapılan soruşturma (BOA, BEO, 154/11505).



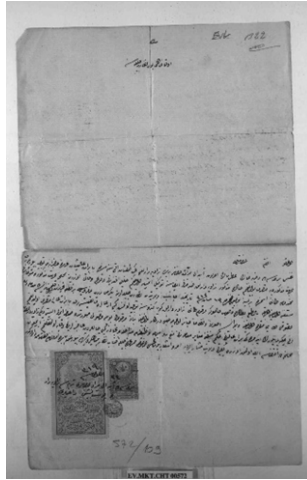
Nezâret-i Umûr-ı Maliye Muhâsebât-ı Atika Muhasebesi aded 425

Ma'rûz-ı çâker-i keminelidir ki

Cennetmekân Sultan Orhan Hân-ı Gâzi Hazretleri evkafından Hüdâvendigâr vilâyeti dâhilinde vâki' ve hâsılâtı Abdal Murad Zâviyesinin ta'âmiyye ve sâ'iresine meşruta ve muhassıs olan Filidar (Filedar) Karyesi arâzisine ahâlî-i mahallîye tarafından vuku'a gelan müdahaleden nâşi zâviye-i mezkûre hâl-i harâbide kalmış olduğundan müdâhale-i vâki'anın men'ihyle karye-i merkûme hâsılâtının islâfî hisillü tarafından tahsil ve sarfı hakkında emr-i âlî tasdirî istirhâmî havî postnişini Şeyh Mehmed imzâsıyla atebe-i ulÿâ-yı zıllullahiye takdim olunub bi'l-havâle Bâb-ı Âli'ye gelan istid'ânâme tesyâr kılındığı beyân-ı âlisiyle bu bâbda hazine-i celilece olan kayd ve ma'lûmâtın arz ve ebnâsı şerefvârid olan 1 Şubat sene 1308 (13 Şubat 1893) tarihli ve iki bin sekiz yüz numaralı tezkere-i sâmiye-i cenâb-ı sadâretpenahilerine emr ve irâde buyurulmasıyla tedkikât lâzime ve kuyûdiye lede'l-icrâ evkâf-ı mülhakadan Bursa'da vâki' Abdal Murad Zâviyesinin vazife-i mu'ayyene ile zâviyedarlığı 18 Eylül sene 1296 (30 Eylül 1880) tarihinde bi't-tevcih Şeyh Mehmed Efendi ibn İbrahim uhdesinde olub vakf-ı mezbûrun vakfiyesine dâ'ir kayd bulunmadığı evkâf-ı hümayun ve mezkûr Filidar (Filedar) Karyesi Sultan Orhan vakfı dâhilinde arazi-i mevkûfeden olmak üzere mukayyed ise de karye-i merkumeden zâviye-i mezbûreye bir şey tahrir ve tahsis kılındığına ve dâhil-i defter olduğuna mütedâ'ir kayda desters olunmadığı defter-i hâkâni nezaret-i celilelerinden cevaben gelan tezkârî müsveddeleriyle olbâda kuyud-ı hâkani kaleminden ve muhasebe-i umûmiyye-i mâliyeden yazılan derkenarlar mündericatından ve evkâf-ı hümayun ve Haremeyn hazinelerinden mazbut ve Bursa'da kâ'in Çelebi Sultan Mehmed Han ve Hzâret-i Emir ve Sultan Orhan evkâf-ı şerifelerine merbut kurâ ve mezârî' bedelatı bidayet-i Tanzimât-ı Hayriye olan bin iki yüz elli altı senesinde (1256/1840-1841) evkâf-ı hümayun hazinesinden hazine-i maliyeye nakl ile şehriyeye taksimen verilmekte bulunan mebâliğin hâricinde kalması ve kurâ ve mezârî'-i mezkûre a's'ârı dahi hazine-i celileden ihâle ve irade kılınan varidat meyânında olub tefriki

mümkün olamaması cihetiyle kurâ ve mezârî-i mezkûre bedelâtının başkaca evkâf-ı hümayun hazinesine te'diye ve ibkâsıyla evkâf-ı mezkûre kâffe-i masârifinin evkâf-ı hümayundan rü'yet ve tesviyesi husûsuna mukaddema bi'l-istizân irâde-i seniyye-i şerefîmüte'allık buyurularak 4 S sene 1263 (22 Ocak 1847) tarihinde evkâf-ı hümayun hazinesine bâ-ilmuhaber ma'lûmât verildiği ve bin iki yüz elli sekiz senesine mahsuben ihâle kılınan varidatının mikadârını mübeyyin ihâle defterinde Sultan Orhan tevliyeti ifrazatından Filidar (Filedar) mukata'asının hâvi olduğu kurâ a'şarı meyânında nefs-i Faldar Karyesi perakendesiyile beraber on dört bin yüz gurus (14.100) bedel ile ihâle kılındığı kuyuddan anlaşılmış ve şu hâlde iş bu Filidar (Filedar) Karyesi'nde mezkûr Abdal Murad Zâviyesi'nin alakası olmayub müşarûniyleh Sultan Orhan vakfından ve hazine-i maliyeden mazbut evkâfdan idüğü defter-i hakani ve hazine kuyuduyla sâbit olarak tevliyetin vâki' olan iddi'âsının batılanı tebeyyün eylemiş olduğunun huzur-ı sâmi-i sadâretpenâhilerine arz ve beyânı muhâsebât-ı atika muhasebesinden ifâde kılınmağın olbâbda emr u ferman hazret-i veliyyüemrindir fi 20 Zilhicce sene 1310 ve fi 23 Haziran sene 1309 (5 Temmuz 1893).Maliye Nazırı Nazif.

Ek 22: 1879 yılında uhdesine verilen Abdal Murad zaviyedarlığını bir ara görevde olan Halil Efendi'nin oğlu Kâni isimli zatın kendi üzerine almaya çalıştığına dair postnişin Şeyh Mehmet bin İbrahim'in bu fuzuli müdahalenin ortadan kaldırılması isteği (1903) (BOA, EV.MKT.CHT, 572/109).



Evkâf-ı Hümayûn Nezaret-i Celilesine

Devletlü efendim hazretleri

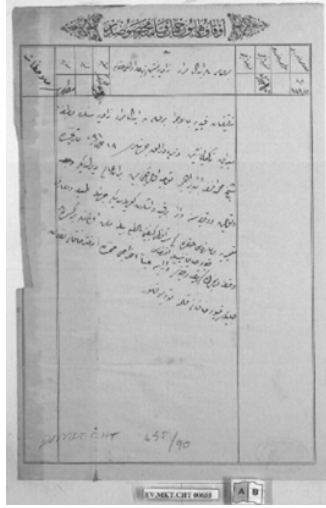
Nefs-i Burusa'da defin-i hâk-i ıtrnak olan Abdal Murad Hazretlerinin zaviyedarlığı geçen doksan altı (1879) senesinde bâ-berat-ı âlişan uhde-i acizaneme tevcih buyurularak cihet-i mezkûreye mutasarrıf olduğum hâlde mezkûr zaviyedarlık hizmetin ifasına tevkil etmiş olduğum Halil Efendi'nin vuku'-ı vefatı üzerine mahallince cihet-i mezkûre müteveffanın mahdumu Kâni isminde birisine tevcihi zmnında 19 Nisan sene 313 (1 Mayıs 1897) tarihiyle canib-i vilayetten nezaret-i celilelerine yirmi dört numarasıyla bir kıt'a tahrirat kılınmış ise de mu'ameleden müstağni olduğu cihetle bi't-tab' battalda kalub hâlbuki merkum Kâni zaviyedarlık güya kendüsüne tevcih olunmuş gibi iddi'alara kalkışarak bâ-berat-ı âli mutasarrıf olduğum hukuku tanımamakta olduğuna ve bu ise usulen ve nizamen câ'iz olamayacağı derkar bulunduğuna binâ'en merkumun böyle fuzuli surette zabt etmek istediği zaviyedarlıktan eli çekdirilerek yedimdeki berat-ı alinin hükmi münifine mugayir mu'amelenin men' devamıyla vazifeme müdâhale ve tecavüzcü hallerden acizlerinin vekaye olunmaktığı için mahallince iktzası ifa olunmak üzere keyfiyetin vilayet-i müşarûniylehaya emr ve iş'ar buyurulması hususuna müsa'ade-i celile-i cenab-ı nezaretpenahileri müşirine buyurulmak babında emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir

24 Eylül sene 319 (7 Ekim 1903)

Burusa'da Abdal Murad Hazretleri türbesi zaviyedar ve postnişini dâ'ileri

es-Seyyid Mehmed bin İbrahim

Ek 23: Abdal Murad Zâviyesi tekkenişin ve türbedarlık cihetlerine 3 Kasım 1879'da Şeyh Mehmet Efendi bin İbrahim'e tevcih edildiği, zaviyenin tevliyet ve vakfiyesine dair kayıt ve bilgi olup olmadığının araştırılması (BOA, EV.MKT.CHT, 655/90).

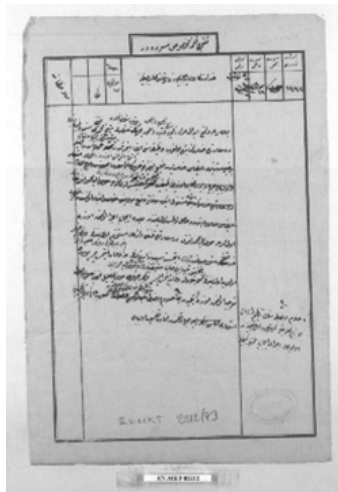


Evkaf-ı Hümayun cihat kalemine mahsusdur

21 Eylül 322 (4 Ekim 1906)

Tedkikat-ı kaydiye bi'l-icra Bursa'da Abdal Murad Zâviyesinin vazife-i mu'ayyene tekyenişin ve türbedarlık cihetleri 18 Za sene 296 (3 Kasım 1879) tarihinde Şeyh Mehmed Efendi ibn İbrahim'e tevcih olunduğu mübeyyin berat-ı ali verildiği ve tevliyet ve vakfiyesine dair bir kayıt ve işaret görülemediği cihetle ta'amiye ve masarîf-ı ta'miriye ve sa'iresi hakkında ki şerâ'iti keyfiyeti bi't-tab' bilinmemiş olmağla bir kerere vakf-ı mezbûrun kuyud-ı hakanisiyle iktizası ve mukayyed vakfiyesi var ise aynen ihracı zımında defter-i hâkani nezaret-i celilesi kuyud-ı hakani kalemine tevdi' kılınur.

Ek 24: Abdal Murad Zâviyesi zaviyedarlık ve türbedarlık cihetine mutasarrıf Şeyh Mehmet Efendi'nin İstanbul'da kitabet hizmetinde bulunduğundan tekkede vazifesini yerine getirmediğinden görevden uzaklaştırılıp Halil Efendi'ye tevcih edilmesi (BOA, EV.MKT, 2212/93).



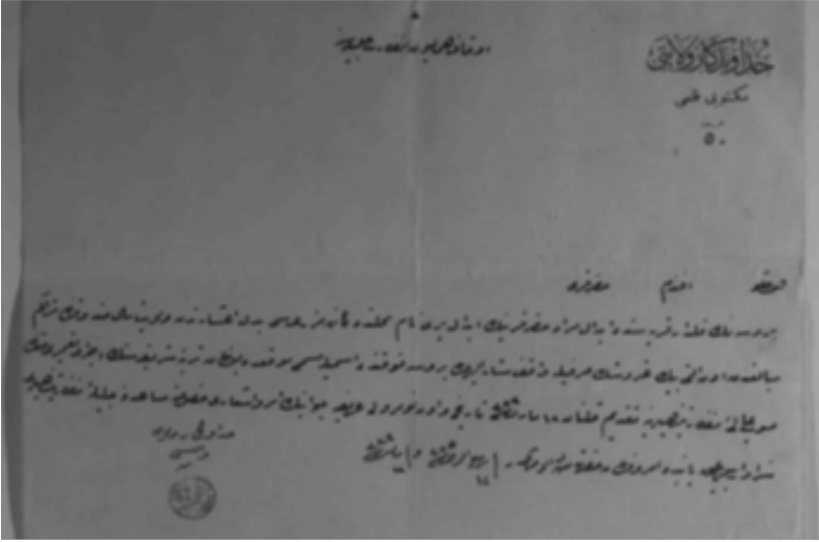
Mektubi kalemine mahsus müsvededdir

Hüdavendigâr vilayet-i celilesine ve evkaf muhasebeciliğine

16 Temmuz sene 312/28 Temmuz 1896

Bursa'da vâki' Abdal Murad Zâviyesinin zaviyedarlık ve türbedarlık cihetine mutasarrıf olan Şeyh Mehmed Efendi sened ve kaydanberi Dersaadet'te hizmet-i kitabette bulunub vazifesini ifa etmediğinden ciheteyn-i mezkûreteynin mumaileyh uhdesinden ref'iyle Halil Efendi'ye tevcihî inha olunması üzerine bi'l-havale Meclis-i Meşayih'den yazılan derkenarda ba'dehu icabı icra olunmak üzere evvel emirde mumaileyh Mehmed Efendi Dersaadet'te kangî dairede müstahdem olduğunun ve mezkûr cihetler hizmetini terk etmesine (...) idüğünden haber verildiği veçhile mu'ahharan vefat etmiş ise evladı olup olmadığının bi't-tahkik tebeyyün edecek hakikatin iş'arı ve mumaileyh Mehmed Efendi bila veled vefat etmiş ise mezkûr cihetler mumaileyh Halil Efendi'ye tevcih olunmak üzere yeniden i'lam ve mazbatasının tanzim ve irsali lazım geleceği gösterilmiş olduğundan ol veçhile icra-yı icabı zımında keyfiyetin mahlûlünden savb-ı ali-i vilayetpenahilerine iş'arı cihat kaleminden ifade kılınmağın olabdda.

Ek 25: Abdal Murad Hazretlerinin Bursa'nın Filidar (Filedar) Köyü'nde Abdalyeri isimli mahaldeki mezrası aşar gelirinden biriken 16.000 kuruş ile türbesinin tamir edilmesi (1907) (BOA, EV.MKT, 3152/58).



Hüdavendigâr Vilâyeti

Mektûbî Kalemi

Aded50

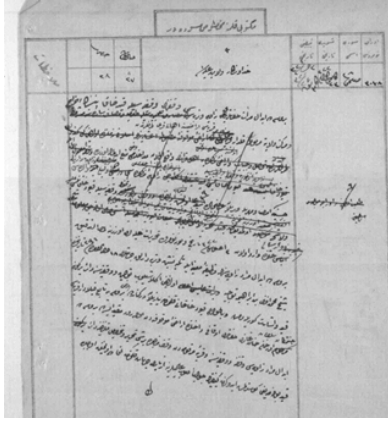
Evkâf-ı Hümâyûn Nezaret-i Celilesine

Devletlü efendim hazretleri

Bursa'nın Filidar (Filedar) Karyesi'nde Abdal Murad Hazretlerinin Abdalyeri nâm mahallinde kâ'in mezra'ası bedel-i a'şarından vilayet mal sanduğunda müterakim mebalîğinden on altı bin (16.000) guruşun sarfiyya vakf-ı müşarünileyhin Bursa fevkinde ismiyle müsemma mevki'de bulunan türbe-i şerifesinin icra-yı ta'miri zımında savb-ı âli-i nezaretpenahilerine takdim kılınan 18 Mart sene 323 (31 Mart 1907) tarih ve on numaralı arıza cevabının emr ve iş'arı hususuna müsa'ade-i celile-i nezaretpenahileri sezavar buyurulmak babında emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir fi 12 Rebi'ülahir sene 325 ve fi 12 Mayıs sene 323 (25 Mayıs 1907).

Hüdavendigâr Vilayeti Valisi Mehmed Refik

Ek 26: Abdal Murad Tekke ve Türbesi vakfının vakfiyesinin incelenmesi ile Filidar (Filedar) Köyü arazisine köy ahalisi tarafından yapılan müdahalenin men edilmesi hakkında zaviyedâr vekili ve zaviyedârın validesi Hüsniye Hanım'ın talebi (BOA, EV.MKT, 3108/41).



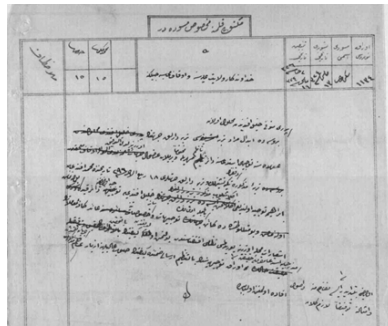
Mektûbî kalemine mahsus müsveddedir

23 Kanun-ı evvel sene 322/3 Kanun-ı sani 322 (5 Ocak 1907/16 Ocak 1907)

Hüdâvendigâr Vilâyet-i Aliyyesine

Bursa'da Abdal Murad Hazretleri Zâviye ve Türbesi vakfının vakfiyesiyle kayd-ı hâkânîsinin ihraç ve merkez vilâyete merbut Filidar (Filedar) Karyesi arazisine ahali karî taraflarından vâkî' olan müdahalesi men' edilmek üzere zâviye-i mezkûre vekili ve zaviyedârının validesi Hüsniye imza ve mührüyle verilen arzuhalde vakfın vakfiyesiyle kuyud-ı hâkânîsi ve irsali hakkında varid olan 3 Ağustos sene 322 (16 Ağustos 1906) tarih ve yüz numaralı tahrirat-ı aliyyeleri üzerine lede't-tedkik Bursa'da Abdal Murad Zâviyesinin vazife-i mu'ayyene ile tekyenîşin ve türbedarlık cihetleri 18 Zilka'de sene 296 (3 Kasım 1879) tarihinde Şeyh Mehmed Efendi bin İbrahim'e tevcih olunduğu anlaşılıb tevliyet ve vakfiyesine da'ir bir güne kayd ve işaret görülememiş ve bi'l-havâle kuyud-ı hâkânî kaleminden yazılan derkenârda dahi Bursa'ya tâbî Filidar (Filedar) Karyesi cennetmekân Sultan Orhan Han Gazi hazretleri evkafı dâhilinde arazi-i mevkûfeden olarak mukayyed ise de Bursa'da Abdal Murad Zâviyesi vakfına ve vakfiyesine ve karye-i merkûmeden vakf-ı mezbûre bir şey tahrir ve tahsil kılındığına dair kayd bulunmadığı gösterilmiş olduğundan keyfiyetin cevaben savb-ı âlîlerine ezbarı cihat kaleminden ifade olunmağın olabdda.

Ek 27: Kâzım mührüyle verilen arzuhalde Abdal Murad Türbesi türbedarlığına Halil Efendi'nin mahlûlünden kendisine tevcih edilmesini isteği (BOA, EV.MKT, 3211/56).



Mektûbî kalemine mahsus müsveddedir

13 Mayıs sene 324 ve 19 Mayıs sene 324 (26 Mayıs 1908/1 Haziran 1908)

Hüdâvendigâr Vilâyet-i Aliyyesine ve Evkâf Muhasebeciliğine

Bursa'da Abdal Murad Türbe-i Şerifesi türbedarlık cihetinin pederi Halil Efendi mahlûlünden uhdesine tevcihi istid'asına da'ir Kâzım mührüyle mahtumen verilen arzuhâl üzerine lede't-tevfik cihat kalemine lede'l-havale evkaf-ı mülhakadan Bursa'da türbe-i mezkûre vakfının tekyenişinlik ve türbedarlık cihetleri 18 Zilka'de sene 296 (3 Kasım 1879) tarihinde Mehmed Efendi bin İbrahim'e tevcih olduğu anlaşılıb Halil Efendi'ye tevcih olduğuna dair kayd bulunamamış ve bu misillü taşrada ka'in bi'l-cümle evkâfın tevccüdat ve sair hususatına a'id kâffe-i mu'amelâtın iş'arat mahalliye üzerine yürütülmesi nizamı iktizasından bulunmuş olduğundan keyfiyetin bi't-tahkik mündericat-ı istid'a (...) hakikat olduğu tebyyün eder ise nizamına ve emsaline tevfiakan lazım gelan evrak-ı tevcihiyyesinin bi't-tanzim irsâli zımında keyfiyetin savb-ı âlilerine ezbarı cihat kaleminden ifade olunmağın olbabda.

Ek 28: Kâzım mührüyle verilen arzuhâlde Abdal Murad Türbesi türbedarlığına Halil Efendi'nin mahlûlünden kendisine tevcih edilmesini isteği (BOA, EV.MKT.CHT, 725/82).



Evkaf-ı Hümayun Cihat Kalemine mahsusdur

Tesvidi tarihi 29 Nisan sene 1326 (12 Mayıs 1910).

Müdebbir fi 8 Mayıs sene 1326 (21 Mayıs 1910).

Abdal Murad Zâviyesi hakkında

Kâzım Efendi imzasıyla mührüyle mahsuben makam-ı sami-i âsafânelerine takdim kılınan iş bu istid'anâmede pederi Halil Efendi uhdesinden intikal eden Bursa'da Abdal Murad Türbe-i Şerifesi türbedarlığı (pederi Halil Efendi mahlûlünden) uhdesine tevcihi ilzam olunması üzerine olunmuş türbe kuyuda mürâca'at olduğunda evkâf-ı mülhakadan Bursa'da Abdal Murad Zâviyesi vakfının türbe-i mezkûrenin vazife-i mu'ayyene ile tekyenişin ve türbedarlık cihetlerine 18 Zilka'de sene 296 (3 Kasım 1879) tarihinde Mehmed Efendi bin İbrahim'e tevcih olduğunu mübeyyin berat-ı âli isdar ve i'tâ kılınmış kılındığı bi'l-mürâca'a kayden anlaşılımış ise de türbedarlık cihetinin ber mantuk-ı istid'â Halil Efendi'ye tevcihi icra kılınmadığına kılınarak berat-ı âli i'tâ olduğuna dâ'ir kayda destres olunamamış olmağla ve bu misillü ve bi'l-umûm taşrada kâ'in mücesâtn (?) tevcihât ve husûsât-ı sâ'iresine â'id mu'amelâtın iş'âr mahallî üzerine cereyanı ise nizamı iktizasından bulunmuş olmağla muvafık-ı hâl-i maslahat bulunduğu hâlde usulen keyfiyetin bi'l-etrâf tahkik ve tedkikiyle mündericat-ı istid'â mukarrerât-ı (?) hakikat ise nizam ve usûl ve emsâli veçhile icâb eden evrâk-ı tevcihiyyesinin bi't-tanzim müsâ'ade-i irsâline dâ'ir icab eden evrâk tevcihiyyesinin tanzim ve irsâliyle beraber mezkûr türbedarlık cihetinin ber muceb-i arzuhâl ber muceb-i vakt mutasarrıfı mumaileyh Mehmed Efendi bin İbrahim'e bahs olunması bâbında bi't-tanzim irsâli mutasarrıfı Halil Efendi mahlûlünden istihâm olunduktan sonra bi't-tahkik beyanına dâ'ir Hüdâvendigâr vilâyet-i aliyyesiyle evkâf muhasebeciliğine muharrerât-ı aliyye-i cenâb-ı nezâretpenâhilerinin şerefastiri menût ve vâbeste-i emr ve irâde-i aliyye-i âsafâneleri bulunmuşdur olbabda.